

ALMA MATER
PRESS

Knjiga predstavlja izvirno in doslej še neobjavljeno delo z jasno in celostno osvetlitvijo politične, pravne, literarne, zgodovinske in kulturne vloge kralja Sama. Združuje pet poglobljenih in najrelevantnejših sodobnih znanstvenih razprav z interdisciplinarnim pristopom o času, življenju in delovanju kralja Sama, njegovem slovanskem kraljestvu in slovanski zmagi nad frankovskim kraljem Dagobertom I. pri Wogastiburgu leta 631/632. Glede na to, da je o kralju Samu znanega malo (zgodovinarji so doslej o njem našli zgolj en relevantni zgodovinski vir, tj. Fredegarjevo kroniko), kar se rezultira v številnih interpretacijah in domnevah (ter povečani simbolni moči njegove vladavine), so razprave avtorjev v današnjem času izjemnega pomena.

Ob minuli 1400. obletnici začetka njegove vladavine se knjiga z izbranimi poglavji vrača k odgovorom (ali ponekod deloma vsaj njihovim poskusom) na številna in raznovrstna temeljna vprašanja: Kdo je bil kralj Samo? Kje je bilo središče njegovega kraljestva, kako obsežno je bilo in kakšno notranjo strukturo je imelo? Kje je bil Wogastiburg? V kakšnem prostoru in času je deloval? So bili vanj vključeni tudi Slovani vzhodnoalpskega prostora? Kako so v tedanjem slovanskem jeziku naslavljali kralja Sama, od kod izvira njegovo ime in ali je bilo ime Samo resnično slovanskega izvora? Kakšne so bile novoveške in sodobne predstave polihistorjev (in njihovih zgodovinskih del) o vladarju Samu med 15. in 18. stoletjem? Kako se projicira slika Samovega imperija v češki in deloma slovaški sodobni znanstveni in drugi (poljudni) literaturi? Kakšen pomen ima njegovo vladanje za današnji čas?

Avtorji poglavij so ugledni, priznani in vrhunski slovenski in tuji strokovnjaki iz različnih institucij: dr. Peter Štih, dr. Nad'a Profantová, dr. Marko Snoj, dr. Darja Mihelič in dr. Jakub Izdný. Vsebinsko knjige sta recenzirala dr. Aleš Maver in dr. Janez Mlinar. Najrelevantnejše razprave in spoznanja s svežimi uvidi (temelječimi na interdisciplinarnih pristopih) bodo koristili tako akademskemu in strokovnemu okolju (profesorjem, raziskovalcem, dijakom in študentom zlasti starejše zgodovine, arheologije ter literarne in kulturne zgodovine) kot širši javnosti in občinstvu. Študije presegajo okvirje: v kontekstu posameznih znanstvenih ved in jezikovnih, nacionalnih in institucionalnih okvirjev. Ne osvetljujejo namreč samo poznano in deloma znano, temveč nosijo temeljno spodbudo in dragocena izhodišča k nadaljnemu iskanju virov, raziskovanju in pisanju o Samu in njegovem kraljestvu.

Cena: 16,00 €

www.almamater.si

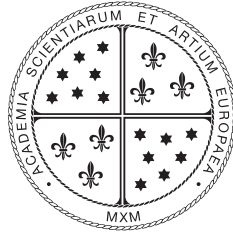
KRALJ SAMO V ZGODOVINSKEM KONTEKSTU: 1400. OBLETNICA ZAČETKA VLADAVINE

Uredil Daniel Siter

KRALJ SAMO V ZGODOVINSKEM KONTEKSTU: 1400. OBLETNICA ZAČETKA VLADAVINE

Uredil Daniel Siter

ALMA MATER

— PRESS —

KRALJ SAMO V ZGODOVINSKEM KONTEKSTU: 1400. OBLETNICA ZAČETKA VLADAVINE

Uredil: dr. Daniel Siter

Recenzenta: dr. Janez Mlinar in dr. Aleš Maver

Oblikovanje in prelom: Tjaša Pogorevc s.p.

Izdala in založila: Maribor: Univerza Alma Mater Europaea, Alma Mater Press, 2025

Zanj: zasl. prof. dr. Ludvik Toplak

Tisk: PODOBA d.o.o., Rogaška Slatina

Naklada: 150 izvodov

Kraj izdaje in leto: Maribor in Ljubljana, 2025

Objavljena fotografija na naslovnici: Stran iz rokopisa Fredegarjeve kronike, ki jo hrani Francoska narodna knjižnica v Parizu. Pridobljeno dne 23. 4. 2025 na naslovu https://en.wikipedia.org/wiki/Chronicle_of_Fredegar

Znanstvena monografija je nastala pod okriljem delovanja programske skupine P6-0278 (A), 2019-2027 (*Raziskave kulturnih formacij*), ki jo financira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) in se izvaja na Univerzi Alma Mater Europaea – Fakulteti za humanistiko, Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Samo(082)

94(4)"06"(082)

KRALJ Samo v zgodovinskem kontekstu: 1400. obletnica začetka vladavine / uredil Daniel Siter. - 1. izd. - Maribor : Univerza Alma Mater Europaea, Alma Mater Press, 2025

ISBN 978-961-7183-73-3

COBISS.SI-ID 234550787

**KRALJ SAMO V
ZGODOVINSKEM KONTEKSTU:
1400. OBLETNICA ZAČETKA
VLADAVINE**

Uredil Daniel Siter

Maribor in Ljubljana, 2025

Kazalo

Ludvik Toplak	
PREDGOVOR	7
Daniel Siter	
SPREMNA BESEDA	9
Peter Štih	
Zgodovinsko o Kralju Samu in njegovi povezavi s slovensko zgodovino	11
Nada Profantová	
“Samo’s Merchants”: Long-Distance Contacts and Foreigners in Bohemia in the 7 th Century	25
Marko Snoj	
O praslovanščini 7. stoletja in o imenu Samo	47
Darja Mihelič	
Izročilo o vladarju Samu v historiografiji od 15. do 18. stoletja	55
Jakub Izdný	
Samo and His Empire in the Recent Czech (and Slovak) Literature, Schools, and Historical Awareness	87
Iz recenzij	107

PREDGOVOR

Zasl. prof. dr. Ludvik Toplak

Simpozij o kralju Samu ob 1400. obletnici začetka njegove vladavine je osvetlil njegovo vlogo iz političnega, pravnega, literarnega, zgodovinskega in kulturnega vidika ter njegov pomen za razvoj slovanskih narodov in s tem tudi razvoj slovenske nacionalne identitete. Univerza Alma Mater Europaea v okviru programa Raziskave kulturnih formacij že polno desetletje preučuje kulturne formacije povezane s slovensko nacionalno identiteto.

Najprej gre zahvala domoljubni organizaciji Društvo generala Maistra in gospodu Antonu Božiču za pobudo. Posebna zahvala gre Slovenski akademiji znanosti in umetnosti za soorganizacijo ter predsedniku akad. prof. dr. Petru Štihu. V imenu organizacijskega in programskega odbora gre zahvala vsem gostom iz SAZU, Univerze v Mariboru ter Univerze v Ljubljani, ki so se odzvali povabilu s svojimi znanstvenimi prispevki. Še posebej velja izpostaviti prispevke prof. dr. Feliksa J. Bistra z Dunaja, prof. dr. Naďe Profantove iz Češke akademije znanosti in doc. dr. Jakuba Izdnýja iz Karlove univerze v Pragi.

Znanstveni prispevki v zborniku prinašajo celovit pogled na kralja Sama, njegove povezave z zgodnjo slovensko zgodovino in širši slovanski prostor, zlasti v srednji Evropi. Akademik prof. dr. Peter Štih je s svojim prispevkom podal poglobljen zgodovinski okvir in pokazal, kako Samovo vladanje med Slovani odraža začetke politične organizacije v vzhodnoalpskem prostoru ter ponuja vpogled v zgodnjesrednjeveško etnogenezo Karantancev. Poudaril je pomen zgodbe o kralju Samu v kontekstu nacionalne zgodovine in ideologije, zlasti zaradi njegove vloge v boju proti Frankom in Avarom.

Z jezikoslovnega vidika je Samovo obdobje osvetlil akademik dr. Marko Snoj, ki je predstavil praslovanščino 7. stoletja in pomen imena Samo v tem okviru. Jezikovni elementi iz tistega časa pomagajo razumeti kulturni in komunikacijski prostor, v katerem se je razprostiralo Samovo kraljestvo.

Doc. dr. Jakub Izdný je predstavil odmeve Samovega imperija v češki in slovaški zgodovino pisni ter šolski literaturi in poudaril pomen kralja Sama kot zgodovinskega simbola v kolektivni zavesti tamkajšnjih narodov. Prof. dr. Naďa Profantová pa je s svojim prispevkom ponudila arheološki uvid v trgovske poti in dolgotrajne stike Bohemije 7. stoletja. Z analizo elitnih grobov in arheoloških najdb iz Češke je pokazala na presenetljivo kompleksnost družbene strukture v Samovem času ter vlogo tujcev in trgovcev v tem prostoru.

Posebej dragocen je tudi prispevek dr. Darje Mihelič, ki osvetljuje, kako se je Samo ohranil v historiografiji med 15. in 18. stoletjem, kar pomeni pomemben vpogled v zgodovinski spomin in rabo zgodovinskih osebnosti v različnih ideoloških kontekstih.

Zahvaljujem se prof. ddr. Igorju Grdini, akad. prof. dr. Marku Jesenšku za sodelovanje v organizacijskem in programskem odboru ter dr. Danielu Siterju tudi za uredništvo zbornika. Znanstveni zbornik, ki je pred vami, je pomemben prispevek k obeležitvi 1400. obletnice vladavine kralja Sama, pomeni pa tudi spodbudo k nadaljnjim raziskavam o oblikovanju zgodnj srednjeveških političnih in kulturnih formacij med Slovani in o zgodnjih poglavjih slovenske zgodovine. Kralj Samo je simbolni lik in ogledalo naše zgodovine in ogledalo našega razumevanja o začetkih politične zavesti, narodne identitete ter kulturnih formacij na slovenskih tleh.

Prepričan sem, da bo ta knjiga bralce spodbudila k razmisleku o zgodovinskih temeljih naše sedanjosti in o vlogi zgodovine pri oblikovanju kulturne samozavesti. Naj bo ta publikacija dokaz, da znanstveno sodelovanje preko meja oživlja skupno evropsko zgodovino in utrjuje temelje kulturnega dialoga ob sožitju in sobivanju kulturnih formacij v bodoči Evropi.

Zasl. prof. dr. dr. h. c. Ludvik Toplak

SPREMNA BESEDA

Dr. Daniel Siter

Večavtorska monografija pred vami je plod petih poglobljenih in najrelevantnejših sodobnih znanstvenih razprav z interdisciplinarnim pristopom o času, življenju in delovanju kralja Sama, njegovega slovanskega kraljestva in slovanske zmage nad frankovskim kraljem Dagobertom I. pri Wogastiburgu leta 631/632. Avtorji poglavij so ugledni in priznani slovenski in tuji strokovnjaki: dr. Peter Štih, dr. Marko Snoj, dr. Darja Mihelič, dr. Nad'a Profantová in dr. Jakub Izdný.

Glede na to, da je o kralju Samu znanega malo (zgodovinarji so doslej o njem našli zgolj en relevantni zgodovinski vir, tj. t. i. Fredegarjevo kroniko), kar se posledično rezultira v številnih interpretacijah in domnevah (ter povečani simbolni moči njegove vladavine), so razprave avtorjev v današnjem času izjemnega pomena. Ne osvetlujejo namreč samo poznano in deloma znano, temveč nosijo temeljno spodbudo in dragocena izhodišča k nadaljnjemu iskanju virov, raziskovanju in pisanju o Samu in njegovem kraljestvu.

Ob minuli 1400. obletnici začetka njegove vladavine se v pričujočem delu z izbranimi poglavji vračamo k odgovorom (ali deloma vsaj njihovim poskusom) na številna in raznovrstna temeljna vprašanja: Kdo je bil kralj Samo? Kje je bilo središče njegovega kraljestva, kako obsežno je bilo in kakšno notranjo strukturo je imelo? Kje je bil Wogastiburg? V kakšnem prostoru in času je deloval? So bili vanj vključeni tudi Slovani vzhodnoalpskega prostora? Kako so v tedanjem slovanskem jeziku naslavljali kralja Sama, od kod izvira njegovo ime in ali je bilo ime »Samo« resnično slovanskega izvora? Kakšne so bile novoveške in sodobne predstave polihistorjev (in njihovih zgodovinskih delih) o vladarju Samu med 15. in 18. stoletjem? Kako se projicira slika Samovega imperija v češki in deloma slovaški sodobni znanstveni in drugi (poljudni) literaturi? Kakšen pomen ima njegovo vladanje za današnji čas?

Kot glavni urednik se zahvaljujem vsem spoštovanim avtoricam in avtorjem, ki so k temu delu prispevali svoje izjemno znanje, akademski uvid in poglobljene študije. Hvala tudi recenzentoma, dr. Alešu Mavru in dr. Janezu Mlinarju za znanstveni recenziji ter ostalim, ki so kakorkoli pripomogli k izdaji dela, katerega osnovni zametki so bili položeni z izvedbo simpozija o kralju Samu v organizaciji Univerze Alma Mater Europaea – Fakultete ISH in soorganizaciji Slovenske akademije znanosti in umetnosti (predsednik akad. red. prof. dr. Peter Štih). Posebno zahvalo pa namenjam zasl. prof. dr. Ludviku Toplaku, rektorju Univerze Alma Mater Europaea, za njegov neomajni čut in posluh do humanistike, ki bo vedno

temeljno orodje v racionalnem spoprijemanju z današnjim časom in razumevanju preteklih in sodobnih družbenih izzivov.

Znanstvene razprave bodo koristile tako akademskemu in strokovnemu okolju (profesorjem, raziskovalcem, dijakom in študentom zlasti starejše zgodovine, arheologije ter literarne in kulturne zgodovine), kot širši javnosti in občinstvu. Prijetno branje.

Dr. Daniel Siter

Zgodovinsko o Kralju Samu in njegovi povezavi s slovensko zgodovino¹

Peter Štih²

IZVLEČEK

Zgodovinopisje se že od 19. stoletja intenzivno ukvarja z zgodovino Sama in njegovega kraljestva Slovanov. Pri tem ni mogoče spregledati nacionalno-ideološkega naboja, ki ga je imelo proučevanje njegove zgodovine pri slovanskih narodih, saj je igrala zmaga nad frankovskim kraljem Dagobertom I. pri neznanem Wogastiburgu leta 631/32 v času nacionalnih konfliktov med njimi in Nemci izrazito afirmativno in emancipatorično vlogo. Njegova zgodba je s popularizacijo in izrabo v propagandne namene prestopila zgodovinopisno polje, postala je splošno poznana in eden najpomembnejših elementov staroslovanske slave. V prispevku bo pokazano, do kakšnih ugotovitev se je v zvezi s kraljem Samom dokopalo moderno zgodovinopisje. Pomemben del te slike je skromnost informacij o Samu, saj o njem poroča samo en relevanten zgodovinopisni vir, t. i. Fredegarjeva kronika. To stanje omogoča zelo različne interpretacije, med njimi tako temeljnih stvari, kot so npr. kje je bilo središče Samovega kraljestva, kje je bil Wogastiburg, kakšno notranjo strukturo je imelo njegovo kraljestvo in nenazadnje ali so bili vanj vključeni tudi Slovani vzhodnoalpskega prostora. Sledenje vprašanju, povezano z Valukom, knezom »Vinedov«, je v prispevku posebej izpostavljeno.

Ključne besede: Samo, Fredegar, zgodnji Slovani, Valuk, Karantanija.

ABSTRACT

Since the 19th century, historiography has been intensively dealing with the history of Samo and its Slavic kingdom. The national-ideological charge that the study of his history has had on the Slavic peoples cannot be overlooked since the victory over the Frankish King Dagobert I at the unknown Wogastiburg in 631/32 played a distinctly affirmative and emancipatory role at a time of nation buildings and national conflicts between them and the Germans. His story, popularised and used for propaganda purposes, crossed the field of historiography, became common knowledge and one of the most important elements of Old Slavic glory. This paper will show the conclusions of modern historiography in relation to King Samo. An important part of this picture is the paucity of information about Samo, as only one relevant historiographical source, the so-called Fredegar Chronicle, reports on him. This situation allows for very different interpretations, including such fundamental things as where the centre of Samo's kingdom was, where Wogastiburg was located, what the internal structure of his kingdom was and, last but not least, whether the Slavs of the Eastern Alpine area were included in it. The last question related to Wallucus, the prince of the „Wends“, is particularly addressed in the paper.

Keywords: Samo, Fredegar, Early Slavs, Wallucus, Carantania.

1 Razprava je nastala v okviru programa »Slovenska zgodovina« (P6-0235), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

2 Akad. red. prof. dr. Peter Štih, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2. SI-1000 Ljubljana, peter.stih@guest.arnes.si. ORCID: 0000-0002-9311-9451.

1. SAMO IN NJEGOVO SLOVANSKO KRALJESTVO

S Samom, ki je najbolj izstopajoča osebnost slovanskega sveta do 9. stoletja in z njim povezano zgodbo o nastanku mogočne slovanske politične tvorbe med Franki in Avari, so prišli srednjeevropski Slovani prvič v vidno polje frankovskega zgodovinopisja. Poročilo o slovanskih uspehih pod njegovim vodstvom prinaša tako imenovana Fredegarjeva kronika, ki je edini vir za zgodovino Sama (Fredegar, *Chronicae* IV, 48, 68, 72, 74, 75, 77). Vsi ostali, med njimi tudi Konverzija, ki je leta 870 retrospektivno naredila Sama za Slovana in kneza Karantancev (*Conversio Bagoariorum et Carantanorum* c. 4), so neposredno ali posredno odvisni od nje in zato je njihova vrednost omejena predvsem na vprašanje kasnejše recepcije Fredegarja (Grafenauer 1950, 152; Wolfram 2013, 115–116). Čeprav je kronika tradicionalno pripisana Fredegarju, ostaja njen avtor neznan, napisana oziroma dopolnjena in redigirana pa je bila okrog leta 660 v krogu avstrazijske aristokracije in merovinške opozicije obenem, s Karolingi na čelu (Wattenbach in Levison 1952, 109–114; Reimitz 2015, 174–176, 295–334). V tem krogu so videli v porazu frankovskega kralja Dagoberta I. proti Samovim Slovanom konec velikih ekspanzionističnih načrtov o razširitvi frankovskega gospodstva v slovansko-avarski svet vse do bizantinskih meja in hkrati začetek svojih težav, povezanih s slovanskimi plenilnimi vpadi v Turingijo in druge obmejne pokrajine na vzhodu ter s konfiskacijsko politiko Dagoberta, za katerega so po Fredegarju Avstrazijci spoznali, da jih »sovraži in da jih neprestano ropa« (Fredegar, *Chronicae* IV, 68). Samo in njegovi Slovani v Fredegarjevi kroniki zato niso predstavljali le oddaljenih dogodkov na vzhodni periferiji frankovskega kraljestva, ampak zavzemajo pomembno mesto v naknadnem obračunu z neuspešno ekspanzivno politiko Dagoberta I., ki ga je njegov oče Klotar II. leta 622/23 postavil na avstrazijski prestol. Odrinjen od centralnih predelov frankovskega kraljestva, kjer je vladal njegov oče, je začel Dagobert z aktivno vzhodno politiko in verjetno ni slučaj, da je Fredegar prvo informacijo o novem avstrazijskem kralju nadaljeval s poročilom o Samu in slovanskem uporu proti Avarom.

Po tem poročilu je »zbral nek Samo, po rodu Frank iz pokrajine *Senonago*, okrog sebe številne trgovce in odšel z njimi zaradi trgovanja k Slovanom, ki se imenujejo tudi Vinedi« (Fredegar, *Chronicae* IV, 48). Čeprav je vir nedvoumen, so nekateri zgodovinarji slovanske provenience pripisovali Samu slovanski in ne frankovski izvor, kar je bilo povezano tudi z oblikovanjem in emancipacijo slovanskih narodov od 19. stoletja naprej (Grafenauer 1950, 151–154, 166). Pri tem velja spomniti, da je bil tujec že sploh prvi poimensko poznan voditelj Slovanov – Langobard (H)Ildegis v prvi polovici 6. stoletja (Procopius, *De bello Gothico* III, 35) in da ni bil Samo v tem oziru nobena izjema. Bolj odprto je vprašanje lokalizacije pokrajine *Senonago*, od koder je izvirala Samo. Enačili so jo z belgijskim Soigniesom, burgundskim Sensom, kot tudi s spodnjefrankovskim Saal(e)gauom v porečju Majne (Pohl 2018, 305–306). Izvor Sama z vzhodnega roba Avstrazije oziroma frankovskega kraljestva v širšem

kontaktnem prostoru s slovanskim svetom, je mogoče dobro povezati z njegovo trgovsko dejavnostjo s Slovani, čeprav ostaja seveda tudi ta lokalizicija na nivoju domneve. Po Fredegarju, ki obširno poroča o zatiranju Slovanov s strani Avarov, je prišel Samo med Slovane v štiridesetem letu vlade frankovskega kralja Klotarja II., ko so ti že začeli z uporom; torej enkrat med septembrom 623 in oktobrom 624 (Fredegar, *Chronicae* IV, 48). Ker pa Fredegarjeve kronologije ni mogoče smatrati za povsem zanesljivo, je možno, da se je slovansko odcepitveno oziroma osvobodilno gibanje na severozahodu avarskega kaganata začelo šele, ko je tja prišla novica o propadlem obleganju Carigrada in veliki krizi, v katero je z njim padel avarski kaganat leta 626.

Začetniki slovanskega upora proti Avarom so bili »sinovi Hunov«, *fili Chunorum*, odrasli sinovi avarskih očetov in slovanskih žena in hčera, ki so bili spočeti ob vsakoletnih prežimovanjih Avarov v slovanskih seliščih. Po Fredegarju niso več mogli prenašati okrutnega zatiranja Avarov, katerim so odrekli poslušnost in sprožili upor (Fredegar, *Chronicae* IV, 48). Tvoriti so torej morali posebno in koherentno družbeno skupino, zmožno organiziranega in samostojnega političnega delovanja. Njim se je pridružil Samo in se v bojih proti Avarom izkazal s svojo *utilitas*. Zaradi koristnosti, s čimer je v prvi vrsti razumeti vojaške in vodstvene sposobnosti, se je med Slovani uveljavil do te mere, ki so ga »izvolili za svojega kralja« (Fredegar, *Chronicae* IV, 48). Postal je vladar prve znane in kot kraljestvo (*regnum*) označene slovanske državne tvorbe in hkrati za dolgo časa edini vladar Slovanov, ki je v frankovskih očeh veljal za kralja. Kje je bilo središče Samovega kraljestva Fredegar ne poroča. Njegovo poročilo, da so Slovani po zmagi v vojni s Franki leta 631/32 večkrat plenili po Turingiji in sosednjih pokrajinah frankovske države in da so se Samovemu kraljestvu priključili Sorabi kneza Dervana ob srednji Labi, ki so »že od nekdaj« bili pod Franki, daje verjetno bolj prav tistim, ki so ga iskali severno od Donave v češkem ali moravskem prostoru, kot tistim, ki so ga umeščali ob spodnjeavstrijsko-slovaško Donavo ali celo v Panonijo oziroma Karantanijo južno od omenjene reke (Grafenauer 1950, 158–162; Pohl 2018, 310; Steinhübel 2021, 42–45).

Samo je Slovanom vladal 35 let, to je, če vzamemo za izhodišče leto 623 oziroma 624, do leta 658 ali 659. Fredegar ve tudi povedati, da je imel Samo 12 slovanskih žena, ki so mu rodile 22 sinov in 15 hčera (Fredegar, *Chronicae* IV, 48). Podatek o poligamiji med Slovani potrjujejo tudi kasnejši arabski viri in kot je Samo z večkratnimi zmagami proti Avarom konsolidiral svojo oblast navzven, jo je navznoter nemara utrdil s političnimi porokami, s čimer bi lahko trdneje navezal nase različne slovanske skupine pod svojo oblastjo. Toda kljub številnim sinovom Samo ni imel nobenega naslednika in z njegovo smrtjo je razpadlo tudi njegovo kraljestvo. Oblast prvega slovanskega kralja je bila institucionalno še premalo učvrščena oziroma sploh ni bila institucionalizirana. Bila je brez vladarske tradicije in preveč personalizirana, da bi kraljestvo lahko preživelo svojega ustanovitelja. V celoti gledano je bilo precej efemeran pojav in tudi ni videti, razen morda v Karantaniji, da bi se v slovanskem svetu zgodnjega srednjega veka ohranil spomin na Sama (Grafenauer 1950, 153).

Ob vsem tem se zdi komaj verjetno, da je šel Samo s svojimi tovariši k upornim Slovanom kot navaden trgovec v trgovini na dolge razdalje. Najmanj kar je mogoče reči je, da sta morala Samo in njegova skupina uživati kraljevo zaščito: takšno, kot so jo uživali frankovski trgovci, ki so jih leta 631/32 pobili in oropali prav Samovi Slovani, zaradi česar je Dagobert preko svojega odposlanca zahteval zadoščenje. S tem v zvezi Fredegara poroča, da je Dagobert zahteval, da mu »Samo in ljudstvo njegovega kraljestva« dolgujejo *servitium*, to je služnost in s tem podrejenost, česar Samo ni neposredno zanikal (Fredegar, *Chronicae* IV, 68). Do vzpostavitve tega razmerja je lahko prišlo le po začetku upora Slovanov, saj so ti predtem morali priznavati gospostvo Avarov. Prav mogoče je, da je Dagobert nudil pomoč upornikom, kar je gotovo bilo v interesu njegove vzhodne ekspanzionistične politike, in jo zvezal s kot *servitium* označeno odvisnostjo. V tej perspektivi je komaj mogoče, da je Samo deloval na lastno pest, ampak bo verjetno prej držalo mnenje, da ga je z nalogo, da s svojo skupino podpre njihov upor, k Slovanom poslal Dagobert. Seveda, Sameva pot k Slovanom ni mogla biti uradno odposlanstvo, saj bi v tem primeru pričakovali, da bi jo Fredegar opisal s pojmom *legatio* ali podobno, kot je to storil pri opisu dogodov leta 631/32. Toda tudi trgovina, še zlasti, če je šlo za trgovino z orožjem, je bila politično sredstvo, ki jo je, sicer na drugačen način, uporabil tudi Karel Veliki, ko je leta 805 prepovedal prodajo orožja Slovanom (*Capitulaire missorum in Theodonis villa* [2] c. 7). Na politično dimenzijo trgovine opozarja tudi to, da je bil prav pobjed frankovskih trgovcev povod za Dagobertovo vojno proti Samu. Mnenje, da je šel Samo k svojim slovanskim trgovskim partnerjem, s katerimi je očitno moral imeti stike že od prej, kot trgovec z orožjem in v službi oziroma najmanj pod zaščito frankovskega kralja, je precej prepričljivo (Hellmann 1988, 5; Fritze 1994, 87–88).

Seveda, z vojaško in vladarsko uveljavitvijo je postal položaj Sama bistveno drugačen od tistega, ko je prišel kot frankovski trgovec med Slovane. Sprememba, povezana s koncem avarskega gospostva in vzpostavitvijo slovanskega kraljestva, se je odrazila tudi v razmerju do frankovskega kraljestva. Tam je postal Dagobert I. po smrti očeta Klotarja II. leta 629 edini vladar (in obenem zadnji kralj iz merovinske dinastije, ki je vladal celotnemu frankovskemu kraljestvu) in že naslednje leto so sklenili njegovi poslanci v Carigradu z bizantinskim cesarjem Heraklejem »večni mir« (Fredegar, *Chronicae* IV, 62). V perspektivi Dagobertove ekspanzionistične vzhodne politike, ki jo je Fredegar povzel v pričakovanju, da bo »podvrget svoji oblasti Avare, Slovane in ostala ljudstva do meja Rimskega cesarstva« (Fredegar, *Chronicae* IV, 58), je upravičeno domnevati, da je mir z Bizancem, ki bi se tudi rad rešil avarskega sovražnika, služil temu cilju. Imperialna politika kralja Teudeberta I., ki je na račun bizantinsko-gotske vojne razširil okrog leta 545 za kratek čas frankovsko oblast preko severne Italije in Vzhodnih Alp vse do meja Panonije (*Epistolae Austrasicae* 20: Bratož 2014, 454), je dobila z Dagobertovimi načrti svojevrstno nadaljevanje.

In res je Dagobert I. že leta 631/32 sprožil široko zastavljeno vojno proti Samu in njegovim Slovanom. Povod za vojno je bil incident, v katerem so bili v kraljestvu Slovanov ubiti in

oropani frankovski trgovci. Dagobertov odposlanec Siharij je brezuspešno zahteval odškodnino za storjeni zločin. Samo je nasprotno predlagal rešitev tega in drugih sporov po sodni poti (*placeta*), kar je podrazumevalo enakost med strankama v sporu. Siharij je nato opozoril Sama, da dolguje skupaj s svojim ljudstvom služnost, *servitium*, frankovskemu kralju in da mu je torej podrejen, na kar je Samo dvoumno odgovoril, da pripadata »tako dežela, ki jo imamo, kot mi, Dagobertu, če je le ta pripravljen ohraniti z nami prijateljstvo« (Fredegar, *Chronicae* IV, 68). Podlaga frankovsko-slovanskega razmerja je bila po Samovem mnenju že obstoječa *amicitia*. S tem izrazom iz repertorija rimske pravne terminologije naj bi Samo mislil na »zapriseženo prijateljstvo«, ki je urejalo razmerje med dvema po pravu in rangi ne nujno enakovrednima partnerjema na način, ki je temeljil na vzajemnosti in je izključeval tako frankovsko nadoblast kot iz nje izpeljevane pravice (Fritze 1994, 102; Pohl 2018, 308). V jedru spora tako niso bili pobiti trgovci in njihovo premoženje, ampak narava frankovsko-slovanskega razmerja.

V vojni, ki je sledila neuspešni in po Fredegarju tudi netaktno vodeni diplomatski misiji, je Dagobert I. zbral veliko vojsko iz celotnega avstrazijskega kraljestva. Proti Samovim Slovanom je marširala v treh skupinah, v napadu pa so kot frankovski zavezniki sodelovali tudi Langobardi. Toda medtem ko so Alemani in Langobardi na južnem krilu premagali svoje slovanske nasprotnike in jih veliko zajeli, je glavnina Dagobertove vojske doživela pri Wogastisburgu hud poraz, ki se je končal katrastofalno z velikimi izgubami, prepustitvijo vojaškega tabora sovražniku in neorganiziranim begom (Fredegar, *Chronicae* IV, 68). Po tradicionalnem mnenju naj bi sicer nelokalizirani *castrum Wogastisburc* stal na planoti Ůhošt (domnevno od Wogast>*ugošt) pri Kadaňu na severozahodu Češke, na stari vojaški in trgovski poti, ki je ob rekah Majni in Eger (češ. Ohře) povezovala srednje Porenje z zgornjim Polabjem. Obstajajo seveda tudi druga mnenja in vprašanje lege Wogastisburga je verjetno nerešljivo (Pohl 1999, 291; zadnji predlog (v bližini Aniže in Donave): Steinhübel 2021, 45–48).

Nedvomno pa je, da se je z izhodom bitke pri Wogastisburgu politični položaj temeljito spremenil. Samovi Slovani so uspeli obraniti svojo samostojnost in se dokončno etablrirati kot pomembna sila med Avari in Franki, ki so bili potisnjeni v defenzivo. Turingija, in druge frankovske obmejne pokrajine so postale cilj slovanskih plenilnih pohodov. Podobno kot pri skorajda dve stoletji mlajšemu uporu Ljudevita Posavskega je imel vojaški uspeh integrativne učinke in Samovemu kraljestvu so se pridružili Sorabi kneza Dervana ob Labi in Sali, ki so predtem »od nekdaj« priznavali nadoblast Frankov (Fredegar, *Chronicae* IV, 68). S Samovim kraljstvom pa so bili na natančneje nedoločljiv način verjetno povezani tudi Vinedi oziroma Slovani kneza Valuka v vzhodnoalpskem-koroškem prostoru, o čemer več v nadaljevanju.

Na frankovski strani sta poraz pri Wogastisburgu in z njim zvezana vzpostavitev slovanske nadregionalne sile spodkopala Dagobertovo moč. Visoka pričakovanja, povezana s frankovsko ekspanzijo v slovansko-avarski prostor, so se razblinila in razočaranje avstrazijskega plemstva nad kraljem, ki ni uspel uresničiti svojih in njihovih ciljev, je bilo veliko.

Leta po porazu so pri Fredegarju predstavljena kot čas, ko je merovinško kraljestvo izgubilo notranjo kohezijo. Dagobert se je moral odpovedati letnemu tributu Sasov, v Turingiji je vojvoda Radulf vladal takorekoč samostojno in tudi na Bavarskem je bil Dagobert zadnji Meroving, ki je imel dejansko oblast. Vzhodne pokrajine so vedno bolj polzele iz rok frankovskega kralja, ki je moral popustiti tudi avtonomnim prizadevanjem avstrazijskega plemstva in leta 633/34 obnoviti tamkajšnje podkraljestvo. Na avstrazijski prestol je Dagobert I. postavil svojega triletnega sina Sigiberta III., ki je bil tako kot vsi njegovi nasledniki obsojen na kraljevanje v senci vzpenjajočih se majordomov iz rodbine Karolingov. Po mnenju Wolfganga Fritzeja, enega najboljših poznavalcev frankovsko-slovanskih odnosov v 7. stoletju, se je »katastrofa merovinške hiše začela s porazom pri Wogastisburgu« (Fritze 1994, 108).

2. SLOVANSKI KNEZ VALUK IN ZAČETKI OBLIKOVANJA KARANTANSKE SKUPNOSTI

Fredegar je zopet edini vir, ki poroča o najstarejši politični ureditvi (dela) alpskih Slovanov in o njihovem prvem znanem knezu Valuku. Leta 631/32, torej istočasno ko so se na severu zaostрили odnosi med Samom in Dagobertom, je prišlo tudi v Panoniji do spopada med avarskim in bolgarskim pretendetom za oblast in položaj kagana. Spopad je bil posledica krize po avarskem fiasku pred Carigradom leta 626, povezanim s koncem dinastije prvega »evropskega« kagana Bajana. Pretresi so povzročili razkole med vladajočim konjeniškim slojem, ki se je v notranjih bojih boril za oblast in v katerih je bil bolgarski kandidat poražen. Njegova vojaška skupina, po Fredegarju 9.000 mož, je bila pregnana iz Panonije in se je skupaj z ženami in otroci zatekla na frankovsko ozemlje, kjer je kralj Dagobert I. ukazal Bavarcem, da jih prezimijo, dokler jim ne določi stalnih bivališč. Toda kmalu je prišel nov ukaz, s katerim je frankovski kralj zahteval, da Bavarci v eni noči pobijejo med njimi naseljene Bolgare, kar se je tudi zgodilo (Fredegar, *Chronicae* IV, 72).

Sprememba v Dagobertovi politiki do bolgarskih azilantov je bila nemara povezana s spremenjeno politično situacijo po porazu pri Wogastisburgu, ki je zapečatil vsakršno misel na frankovsko hegemonialno politiko na (jugo)vzhodu in v okviru katere bi lahko šla pregnantim Bolgarom pomembna vloga pri doseganju frankovskih ciljev v avarski Panoniji. Ni namreč mogoče izključiti, da je bil prvotni oziroma glavni cilj velike vojske, ki jo je Dagobert I. leta 631/32 zbral iz celotne Avstrazije, napad na Avare, v katerem bi sodelovali tudi Langobardi in Bolgari in nemara celo Bizantinci, s katerim je leta 630 sklenil mir. V ambiciozni načrt bi bili lahko vključeni tudi Samovi Slovani, ki so po mnenju Frankov dolgovali njihovemu kralju služnost. Uboj frankovskih trgovcev in nezmožnost odposlanca Siharija, ki ga je Fredegar okrivil za neuspeh, da s Samom ni bil sklenjen ustrezen dogovor, bi te visokoleteče cilje, v kolikor so res obstajali in ki so se nato klavrno končali, lahko spremenil v toliko, da bi Franki »mimogrede« na pohodu v Panonijo obračunali še z neposlušnimi Slovani (Fritze 1994, 103–104; Pohl 2018, 310).

Kakor koli že je bilo in kakršno koli že je bilo ozadje poboja Bolgarov, bavarsko praizvedbo šentjernejske noči je po Fredegarjevem poročilu preživel le »Alcioc, ki se je s sedemsto možmi, ženami in otroki rešil v mejno (po)krajino Vinedov (*marca Vinedorum*), kjer je potem mnogo let s svojimi ljudmi živel pri Valuku, knezu Vinedov (*Wallucus, dux Winedorum*)« (Fredegar, *Chronicae* IV, 72). Čeprav je masaker takšnih epskih razsežnosti v eni noči komaj verjeten in čeprav ne pomenijo visoke številke zgodnjesrednjeveških avtorjev običajno nič drugega, kot da je bilo število pobitih veliko, potrjuje posredno zgodbo o begu Alcioca in negovih mož h knezu Valuku nek drug pisec s konca 8. stoletja – Pavel Diakon. Njegovo poročilo tudi omogoča precej natančno lokalizacijo prostora, v katerem so živeli Valuk in njegovi Slovani. V času kralja Grimoalda, piše Pavel Diakon, torej med letoma 662 in 671, je prišel bolgarski knez Alzeco s svojo vojsko miroljubno v Italijo in ponudil langobardskemu

kralju v zameno za prebivališče svoje usluge. Bolgare so naselili v Benevent, kjer je vladal Grimoaldov sin Romuald. Pri tem se je moral Alzeco zaradi podreditve langobardskemu vojvodi odpovedati svojemu položaju gentilnega kneza in je bil v langobardsko družbo vključen v rangi gastalda (Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* V, 29). Bolgari, ki so samo na prvi pogled dobili v novi domovini položaj federatov, so po pričevanju Pavla Diakona, ki je takrat tudi živel v Beneventu, na Monte Cassinu, še konec 8. stoletja govorili poleg latinščine tudi svoj jezik; sledovi te skupine pa so se najverjetneje ohranili v za tisti prostor in čas neobičajnih konjeniških pokopih s stremeni (Pohl 2018, 320).

Fredegarjeva in Pavlova zgodba se nanašata na eno in isto skupino Bolgarov. Alcioc prvega je najverjetneje identičen z Alzecom drugega, čeprav ni za izključiti, da je bil slednji sin ali naslednik Alcioca ali da pri omembi bolgarskega kneza ni šlo za osebno ime, ampak za hierarhični naslov (Ziemann 2007, 132 in op. 627). Slovanska *marca Vinedorum* kneza Valuka se je torej morala nahajati nekje med Avari, Bavarci in Langobardi in njena umestitev na ozemlje nekdanjega Sredozemskega Norika in kasnejše Karantanije se zdi najbolj upravičena (Grafenauer 1952, 474). Hkrati kaže več kot tridesetletno bivanje Bolgarov pri knezu Valuku, da je bila *marca Vinderom* politični prostor, kamor Avari in od Frankov odvisni Bavarci niso mogli posegati. Isto velja za Langobarde, saj je našel pri Slovanih v »Karnuntu, ki se napačno imenuje Karantanum« leta 664 zatočišče tudi Arnefrit, sin ubitega langobardskega furlanskega vojvode Lupa, in skušal nato z njihovo vojaško pomočjo zasesti vojvodski položaj v Čedadu (Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* V, 22).

Alzecova in Arnefritova epizoda predpostavljata, da je morala pri Slovanih koroškega prostora v desetletjih okrog sredine 7. stoletja obstajati samostojna politična organizacija, ki se je uspela uveljaviti med svojimi sosedi na način, da je bila zmožna voditi od njih neodvisno politiko in nuditi zatočišče v sosedstvu eksistencialno ogroženim posameznikom in skupinam. Slovani v »krajini Vinedov« so bili za njihove sosede nedvomno upoštevanja vredna skupnost z vojaško in politično strukturirano oblastjo, ki se je zrcalila v Valukovem naslovu *dux*. Z njim so Franki pri Slovanih označevali tiste voditelje, za katere so ti sami rabili besedo *knjaz* in naj bi bila slovanska izposojenka germanske besede **kuningaz*, iz katere je v nemščini nastal *König*, kralj (Kahl 2002, 139; Wolfram 2022, 70).

Valukovi Slovani so živeli v prostoru, ki ga je Fredegar opisal s starovisokonemškim izrazom *marca*. Gre za besedo politične terminologije, ki ne pomeni samo obmejnega prostora, ampak tudi gospodstveno področje (Steildorf 2012, 36–44) in z Valukom je približno eno generacijo po prihodu Slovanov v Vzhodne Alpe prvič oprijemljiva gospodstveno strukturirana oblast pri delu alpskih Slovanov. Hkrati opozarja istočasna oznaka Valukove skupine s splošnim imenom Vinedi oziroma Slovani (prvo je tuje, drugo lastno poimenovanje), s katerim so bili pri Fredegarju lahko mišljeni tudi vsi Slovani Samovega kraljestva ali pa celo vsi Slovani, ki so bili podrejeni avarskemu gospodstvu, da etnični razvoj v Valukovi kneževini še ni dosegel stopnje, ko bi se njeni prebivalci oblikovali v posebno ljudstvo z lastno identiteto, izraženo v njihovem

gentilnem imenu. V tem pogledu so se Valukovi Slovani bistveno razlikovali od sočasnih Sorabov kneza Dervana: prvi so bili še vedno označeni s kolektivnim etničnim imenom, medtem ko je individualno etnično ime drugih znak, da je etnični razvoj dela polabskih Slovanov že pripeljal do oblikovanja posebnega slovanskega ljudstva Sorabov (*gens Surbiorum, qui ex genere Sclavinorum erant*) (Fredegar, *Chronicae* IV, 68; Schlesinger 1960, 77).

Čeprav Fredegar Valuka ne omenja v povezavi s Samom, je mogoče vendarle meniti, da je bila njegova *marca Vinedorum* na nek pobilže nepoznan način povezana s Samovim kraljestvom ali pa celo vključena vanj. Udeležba Langobardov v vojni frankovskega kralja Dagoberta I. proti Samu je iz politično-geografskih razlogov najlažje razložljiva, če je bila usmerjena proti Slovanom vzhodnoalpskega prostora. Pri tem se zdi, da frankovski zaveznik v tem pohodu ni bil langobardski kralj, ampak furlanski vojvoda s sedežem v Čedadu. Za te vojvode na skrajnem severovzhodnem robu langobardskega kraljestva je bilo namreč značilno, da so v 7. in 8. stoletju vodili precej samostojno politiko, v kateri so imeli sosednji Slovani vedno opazno mesto (Štih 1999). V času Dagobertovega napada na Sama je to bil Grasulf II., brat leta 611 ob vdoru Avarov v Furlanijo ubitega vojvode Gisulfa II. Ne bi bilo presenetljivo, da je prav on stal na čelu langobardskih čet v Dagobertovi vojni proti Samu.

Grasulf II. je kot furlanski vojvoda nasledil svoja nečaka, Tasa in Kaka, ki sta bila najstarejša sinova leta 611 ubitega Gisulfa II. in brata kasnejšega kralja Grimoalda, h kateremu so prišli Alzecovi Bolgari (Krahwinkler 1992, 42, 46–47). Prav v njunem času – torej že pred Dagobertovo vojno proti Samu, čeprav še vedno lahko v kontekstu slovanskega upora proti Avarom – so furlanski Langobardi okrog leta 623/26 zasedli »pokrajino Slovanov, ki se imenuje Zilja, vse do kraja Megvarje« (Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* IV, 38). Pod kontrolo furlanskih Langobardov je tedaj prišla (gornja) dolina Bele in Ziljice v Kanalski dolini vse do današnje avstrijsko-italijanske meje (Bertels 1987, 99–103). Prav pri Megvarjih se namreč nahajajo »vrata« Koroške, kjer je veliko kasneje koroški vojvoda Bernhard Spanheimski leta 1227 pozdravil prihajajočega in v Venero preoblečenega minezengerja Ulrika Liechtensteinskega v jeziku slovanskih domačinov *z Buge waz primi, gralva Venus*; tu na vhodu na Koroško pa so Turki 1478 uničili tudi vojsko upornih koroških kmetov. Ozemeljsko precej skromna pridobitev je imela velik strateški pomen. Z njo so Langobardi obvladali najpomembnejšo povezavo med furlansko nižino in vzhodnimi Alpami, tamkajšnji Slovani pa so mortali vse do časa vojvode Ratchisa (737–744), sodobnika karantanskega kneza Boruta, plačevati furlanskim vojvodom poseben davek, *pensio*.

Sodelovanje Langobardov v vojski Dagobeta I. ter izraz *marca* za področje Valukovih Slovanov, ki ga je mogoče razumeti (tudi) kot obmejno področje neke večje politične enote, sta precej prepričljiva indika, da je bil vzhodnoalpsko-koroški prostor povezan s Samovim kraljestvom. Na kakšen način so bili Valukovovi Slovani povezani s Samovim kraljestvom ali celo vključeni vanj, ni mogoče odgovoriti. Nakazuje pa način sorabske »priključitve«, da si je Samovo kraljestvo prej predstavljati kot zvezo različnih samostojnih političnih skupin, ki jih je povezal skupni interes v obrambi pred zunanji sovražniki, kot pa enovit politični

organizem (Bertels 1987, 104). Valuka, katerega ime bi bilo po mnenju jezikoslovcev lahko tudi turškega, se pravi avarskega in ne zgolj slovanskega izvora (Kronsteiner 1978, 144; Pohl 1982, 14), je mogoče celo povezati s Fredegarjevim poročilom, da so se Avarom uprli sinovi, ki so jih imeli z ženami in hčerami Slovanov, h katerim so hodili prezimovati. Možnosti, da se je pri Slovanih koroškega prostora kot njihov vodja uveljavil prav takšen »sin Hunov«, ki se je legitimiral v bojih z Avari, vsekakor ni mogoče zanikati. Nenazadnje se je tudi Frank Samo, s katerim Konverzija povezuje začetke karantanske zgodovine in ga ima celo za kneza Karantancev (*Conversio Bagoariorum et Carantanorum* c. 4), legitimiral prav v bojih z Avari do te mere, da je postal *rex Sclavinorum*.

Glede na isti geografski prostor v katerem sta se nahajali *marca Vinedorum* in kasnejša Karantanija, kot tudi, da so bili tako Valuk kot Borut in njegovi nasledniki po svojem položaju knezi, *duces*, in da se posledično v oblastno-strukturnem smislu položaj Borutovih Karantancev ni razlikoval od položaja Valukovih Vinedov-Slovanov, je treba začetke Karantanije kot posebne politične tvorbe ter hkrati začetke oblikovanja Karantancev kot posebnega zgodnj srednjeveškega ljudstva iskati prav v času kneza Valuka. Obenem je to čas, ko je nad koroškim prostorom prenehala avarska oblast, kar je sploh pogoj in značilnost vseh slovanskih etnogenez na tleh Avarije (Štih 2007, 53). So pa seveda bile potrebne še dve ali tri generacije, da je razvoj v odročnem območju alpskih dolin Drave, Mure in zgornje Aniže pripeljal do uveljavitve posebnega etničnega imena Karantancev in s tem do izoblikovanja posebne karantanske identitete. Začetki zgodovine Karantancev še enkrat več kažejo, kako so etnogeneze pravzaprav politični procesi. In kakor je bil politični okvir predpogoj za oblikovanje posebne karantanske etnične identitete, je njegova ukinitve z odstavitvijo zadnjega karantanskega kneza leta 828 povzročila tudi njen zaton (Kahl 2002, 401–406).

Poročila Fredegarja in Pavla Diakona o Samu, Valuku in Arnefritu so tako izjemnega pomena za zgodovino vzhodnoalpskega prostora in zgodnjo zgodovino Slovanov v prvi polovici 7. stoletja. Pričajo, da je takrat prišlo v koroškem prostoru do uveljavitve prvega slovanskega gospostva, kasnejše Karantanije. Kaj se je v istem času dogajalo v slovanskem svetu južno od Karavank in vzhodno od Italije, ne vemo. V starejšem slovenskem zgodovinopisju prisotno mnenje (Grafenauer 1952, 472), da je tudi ta prostor spadal v okvir Samove »plemenske zveze« oziroma bil z njo povezan, v virih nima opore in dejstvo, da med letoma 611 in 664 ni poročil o avarskem ogrožanju Furlanije, ga ne dokazuje. To je bil čas notranje krize v avarskem kagantu, ki se je končala šele okrog leta 660. Konsolidacijo notranjih razmer v Avariji je na zahodu demonstriral prav avarski napad na Furlanijo leta 664, kateremu je poveljeval sam kagan. V tradiciji dobrih odnosov med langobardskimi kralji in avarskimi kagani še od časa langobardske naselitve v Panoniji, je v omenjenem letu langobardski kralj Grimoald »ukazal« avarskemu kaganu, da pride s svojo vojsko v Furlanijo in uniči njenega upornega vojvodo Lupa. To se je tudi zgodilo in Lupo je pri Ajdovščini v Vipavski dolini izgubil bitko in življenje (Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* V, 19).

Pavel Diakon, domačin iz Čedad, ki je konec 8. stoletja poročal o teh dogodkih, je vedel tudi povedati, da je sin ubitega vojvode Lupa, Arnefrit, zbežal v strahu pred kraljem Grimoaldom »k ljudstvu Slovanov v Karnuntum, ki se napačno imenuje Karantanum.« To je bil nov pojem v politični geografiji vzhodnoalpskega prostora in ne glede ali spada v čas, ki ga opisje ali v čas v katerem je bil zapisan, je to najstarejša omemba karantanskega imena. Arnefrit se je hotel z vojaško pomočjo karantanskih Slovanov pri katerih je dobil eksil v nadaljevanju celo polastiti vojvodske oblasti v Furlaniji, a je bil severno od Čedad ubit (Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum* V, 22). Približno v istem času je v langobardsko Italijo h kralju Grimoaldu prišla tudi Alzecova skupina Bolgarov, ki se je 632/32 zatekla h knezu Valuku – ta bi okrog leta 665 lahko še vedno vladal v nastajajoči Karantaniji. Njen odhod bi bil lahko posledica konsolidacije Avarov in njihovega povečanega pritiska, s katerim so si po Samovi smrti in razpadu njegovega kraljestva uspeli ponovno podrediti precejšen del od njih odpadlih Slovanov. Vsaj v politični teoriji je bilo tako, kajti ko je Karel Veliki konec 8. stoletja uničil Avare, so smatrali Franki češki in moravski prostor za del z mečem osvojenega kaganata, iz česar so v 9. stoletju izpeljevali tudi podložnost Moravanov in Čehov, dveh novih slovanskih ljudstev, ki sta se izoblikovali na ruševinah kaganata.

V resnici avarski vpliv, moč in oblast od druge polovice 7. stoletja naprej nikoli več niso dosegli stanja na začetku istega stoletja. Vpad njihove moči je bil viden zlasti na vzhodu, kjer so Bolgari med Donavo in Balkanskim gorovjem organizirali svoj lasten kanat in s katerimi je moral bizantinski cesar Konstantin IV. že leta 681 skleniti mir (Ziemann 2007, 161–162). Na zahodu so Avari sicer spet dosegli mejo na reki Aniži, ki jih je v avstrijskem Podonavju ločevala od Bavarcev in tudi v slovenskem Posavju in na Krasu so (zopet) kontrolirali kontaktni prostor z langobardsko Italijo. Kaže pa zgodba o begu Arnefrita v Karantanijo h tamkajšnjim Slovanom, da si teh niso uspeli ponovno podrediti. Oboje implicira, da so morali karantanski Slovani razpolagati z ustrezno vojaško močjo, saj se drugače ne bi mogli ubraniti avarskega pritiska, niti bi mogel Arnefrit upati, da se bo z njihovo pomočjo zavihtel na očetov prestol.

VIRI IN LITERATURA

Bertels, Klaus. 1987. Carantania. Beobachtungen zur politisch-geographischen Terminologie und zur Geschichte des Landes und seiner Bevölkerung im frühen Mittelalter. *Carinthia I* 177: 87–196.

Bratož, Rajko. 2014. *Med Italijo in Ilirikom. Slovenski prostor in njegovo sosedstvo v pozni antiki*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Zveza zgodovinskih društev Slovenije.

Capitulare missorum in Theodonis villa [2]. 1883. V *Monumenta Germaniae Historica, Capitularia regum Francorum* 1, ur. Alfred Boretius, 122–126. Hannover: Hahn.

Epistolae Austrasicae. 1892. V *Monumenta Germaniae Historica, Epistolae* 3, *Epistolae Merovingici et Karolini aevi* 1, ur. Wilhelm Gundlach, 110–153. Berlin: Weidmann.

Fredegar, Chronicae. 1888. V *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Merovingicarum* 2, ur. Bruno Krusch, 1–193. Hannover: Hahn.

Fritze, Wolfgang. 1994. *Untersuchungen zur frühslawischen und frühfränkischen Geschichte bis ins 7. Jahrhundert*. Frankfurt/Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Peter Lang.

Grafenauer, Bogo. 1950. Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov. *Zgodovinski časopis* 4: 23–126.

Grafenauer, Bogo. 1952. *Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Hellmann, Manfred. 1988. Slawisches, besondere ostslawisches Herrschertum des Mittelalters. V *Beiträge zur Geschichte des östlichen Europa im Mittelalter. Gesammelte Aufsätze*, 37–71. Amsterdam: Verlag Adolf M. Hakkert.

Kahl, Hans-Dietrich. 2002. *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum (7.–9. Jh.)*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Krahwinkler, Harald. 1992. *Friaul im Frühmittelalter. Geschichte einer Region vom Ende des fünften bis zum Ende des zehnten Jahrhunderts*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau.

Kronsteiner, Otto. 1978. Gab es unter den Alpenslawen eine kroatische ethnische Gruppe? *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 24: 137–157.

Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum*. 1878. V *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum* 48, ur. Georg Waitz. Hannover: Hahn.

- Pohl, Heinz-Dieter. 1982. Die linguistischen, historischen und juridischen Voraussetzungen der Zweisprachigkeit in Kärnten. V *Die slowenischen Namen Kärntens*, ed. Otto Kronsteiner, 5–43. Wien: Österreichische Gesellschaft für Namenforschung.
- Pohl, Walter. 1999. Wogastisburg. V *Lexikon des Mittelalters* 9, 291. Stuttgart, Weimar: J. B. Metzler.
- Pohl, Walter. 2018. *The Avars. A Stepp Empire in Central Europe*. Ithaca, London: Cornell University Press.
- Procopius, De bello Gothico. 1916. V *Procopius, History of the Wars* 3, ur. H. W. Dewing. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Reimitz, Helmut. 2015. *History, Frankish Identity, and the Framing of the Westzrn Ethnicity*. Cambridge: University Press.
- Schlesinger, Walter. 1960. Die Verfassung der Sorben. V *Siedlung und Verfassung der Slawen zwischen Elbe, Saale und Oder*, ur. Herbert Ludat, 75–102. Giessen: Wilhelm Schmitz.
- Steinhübel, Ján. 2021. *The Nitrian Principality: The Beginnings of Medieval Slovakia*. Leiden, Boston: Brill.
- Steildorf, Andrea. 2012. *Marken und Markgrafen. Studien zur Grenzsicherung durch die fränkisch-deutschen Herrscher*. Hannover: Hachnsche Buchhandlung.
- Štih, Peter. 1999. O vzhodni meji Italije in o razmerah ter razmerjih ob njej v zgodnjem srednjem veku. V *Gestrinov zbornik*, ur. Darja Mihelič, 103–123. Ljubljana: Založba ZRC.
- Štih, Peter. 2007. Karantanci – zgodnjesrednjeveško ljudstvo med Zahodom in Vzhodom. *Zgodovinski časopis* 61: 47–58.
- Wattenbach, Wilhelm in Wilhelm Levison. 1952. *Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Vorzeit und Karolinger 1: Von den Anfängen bis zur Herrschaft der Karolinger*. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger.
- Wolfram, Herwig. 2013. *Conversio Bagoariorum et Carantanorum: Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien. Herausgegeben, übersetzt, kommentiert und um die Epistola Theotmari wie um Gesammelte Schriften zum Thema ergänzt von Herwig Wolfram*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Wolfram, Herwig. 2022. *Rimsko cesarstvo in njegovi Germani: Pripoved o izvoru in prihodu*. Ljubljana: Založba ZRC, Studia humanitatis.
- Ziemann, Daniel. 2007. *Vom Wandervolk zur Großmacht. Die Entstehung Bulgariens im frühen Mittelalter (7 –9. Jh.)*. Köln, Weimar, Wien: Böhlau.

“Samo’s Merchants”: Long-Distance Contacts and Foreigners in Bohemia in the 7th Century

Nada Profantová¹

ABSTRACT

According to some researchers, Bohemia formed the western part of the territory of Samo’s Empire, in connection to this they located Wogastisburg in the Poohří/Eger River area. I will show the settlement net of Bohemia in the 7th century, with a centre in Roztoky near Prague (originally about 700 houses), and evidence of contacts (belt and harness fittings, bow-fibulae with knobs, Byzantine coins) to the south-east (Avaria) and the west. Metal objects show the presence of elites in Bohemia, and women’s costumes can be reconstructed. The trade’s main export commodities were furs, wax, cattle, and Czech garnets. We have indirect indications of the functioning of the Silk Road in the 7th century (contact with its centre in the Caucasus region). An extraordinary inhumation grave of a man with a Byzantine-type belt with gold-silver fittings, a bucket and a three-edged arrowhead dating to the first half of the 7th century was found in North-western Bohemia (Ledvice). It represents the grave of an important foreigner from the East, i.e. a case similar to that described by Fredegar as the rise of Samo - a ruler of Merovingian origin. A much more structured society can now be shown, one whose elite could use, among other things, resources from long-distance trade.

Keywords: Bohemia, Samo’s merchants, long-distance contact, elite burial, silk road, 7th century, Early Middle Ages.

¹ Institute of Archaeology CAS, Letenská 4, Prag 1, 118 01, profantova@arup.cas.cz. ORCID Number/Code 0002-5033-272X.

1. INTRODUCTION

Samo's Empire has attracted the attention of historians for a long time, but due to the small amount of written information (mainly the Chronicle of Fredegar from about 70–80 years of the 7th century), it necessarily remained on the fringes of the attention of historians in the Czech Republic. More attention was paid to its location being Vogastisburg in Slovakia, but with unconvincing results. It has lately been asserted that the location was Agasta (Albing) in Austria (Kučera 1986, 29–41, Čilinská 1992, 9–12, Steinhübel 2012, 39, 44–46). H. Losert located it in eastern Bavaria, at the hillfort in Staffelstein, due to the finds of spur and cross-shaped fittings (Losert 2015, Abb. 45).

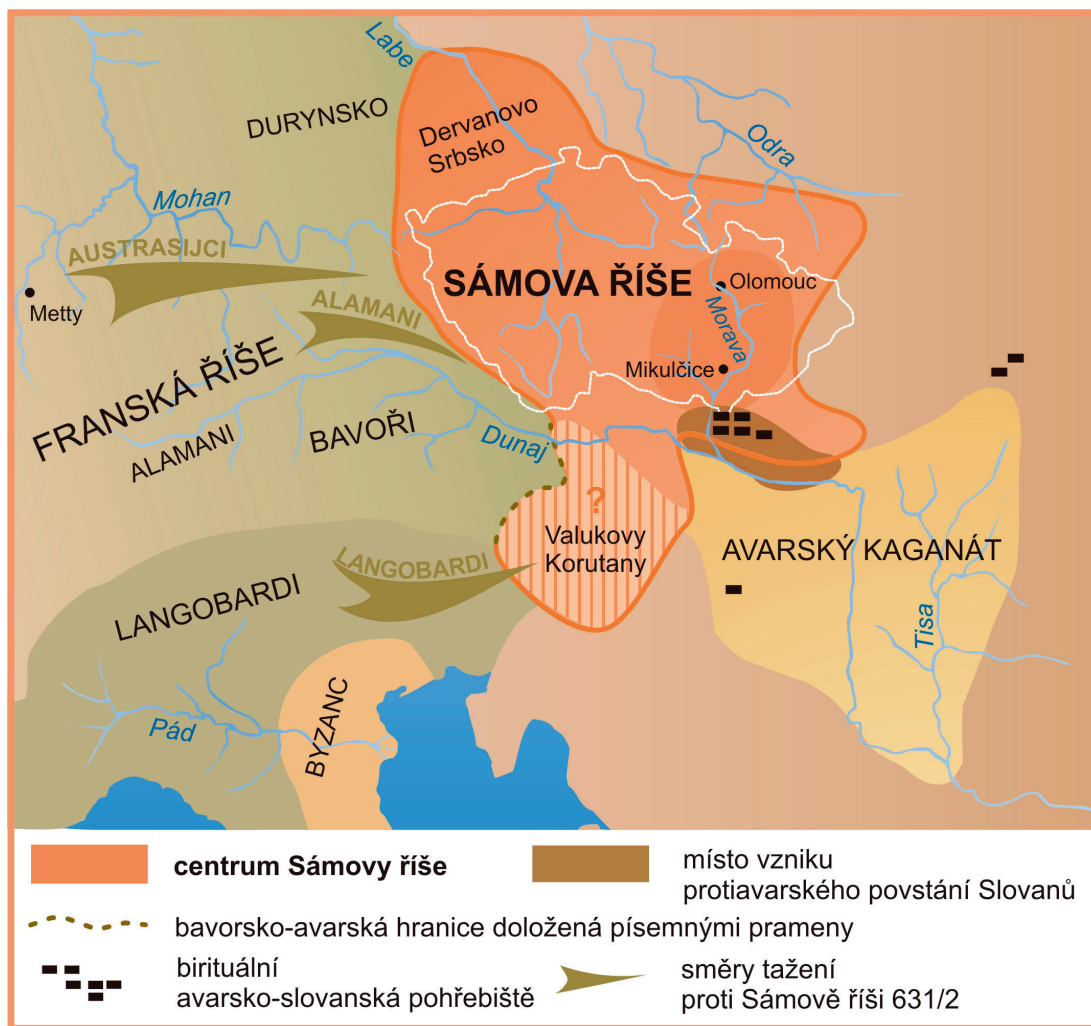
The collaboration between history and archaeology in the interpretation of Fredegar's report on the Samo Empire has traditionally focused on the location of Wogastisburg. This is somewhat ironic, as archaeology can honestly say only one thing: "Nowhere in the presumed territory of Samo's Empire can we document a single fortified site that was functioning in the seventh century," thus ruling out most of its purported locations (only two archaeological features in what at least later was Doubravčice hillfort are confirmed from that era - Profantová 1998, 321, Abb. 4A and 6).

However, this statement was not followed by the expected question: Without a network of fortified settlements and rich graves, what can we say about the structure of Slavic society in the 7th century? The Venedi, after all, were able to mobilise and maintain an army capable of standing up to the two major European powers of the time and create a strength on which their neighbours (Slavic Derwan, Radulf from Thuringia) could count as a permanent and reliable support. An acephalous society of small village communities, as the earliest Slavic social life is still interpreted today, was hardly sufficient for this. After all, although this is a somewhat violent episode, Fredegar's chronicle documents the involvement of the Venedes in a network of long-distance trade that was discussed as an interest of both kings: "The Slavs, called Vinide, slaughtered a Frankish merchant in the kingdom of Samos ... and this was the beginning of the quarrel between Dagobert and Samos" (Fredegar IV, 68). In what follows, I will present archaeological evidence that points to a much more structured society. I will draw on archaeological sources which, unlike written accounts, are significantly increasing in number.

2. CULTURAL CHANGE IN BOHEMIA AND POSSIBLE ETHNIC TRANSFORMATION(?)

According to some researchers, Bohemia formed the western part of the territory of Samo's Empire (fig. 1, Choc 1975, Lutovský and Profantová 1995, 52–54), sometimes referred to as Wogastisburg, located in the Eger/Agara river area in west Bohemia (Bubeník 1988, 102).

Figure 1: Sámó's empire orange without location of Wogastisburg. Arrows show the directions of a military campaign in 631/2 AD. Yellow Avar Khaganat, dark green Lombards, dark orange the location of the Slavic anti-Avar uprising /rebellion. Sources: After M. Lutovský, N. Profantová 1995, obr. 14.

Bohemia was settled in the last third of the 6th century with new inhabitants/residents - bearers of the Prague-type Pottery culture. Inhumation burial sites such as those we know from Lochenice or Záluží near Čelákovice disappeared, and newly constructed settlements consisting of small pit houses with stone ovens in the NE or NW corner appeared. Many settlements comprised 8–10 houses (Březno u Loun: Pleinerová 2000, Obříství: Čuláková 2014, Praha/Prague – Liboc: Profantová and Bureš 2013).

In Roztoky near Prague, Middle Bohemia, a large settlement area on the left bank of the Vltava River was built — as the saying goes — on a green meadow. Archaeology evidenced

that there was an extraordinarily large settlement area with a large density of people (more than 100 houses in one short phase, minimally 400 people), with a concentration of craft (silver and bronze smithery, iron blacksmithing, antler and bone objects production, production of millstones, metallurgy). More than 333 pit houses have been excavated there, and probably more than 700 pit houses were built in the 2.5 km area after M. Kuna's model between the last third of the 6th and the end of the 7th centuries (Kuna and Profantová et al. 2005, Profantová and Kuna 2011, see fig. 2).

Figure 2: Reconstruction of a large housing area in Roztoky near Prague, Graphics by P. Meduna. Source: Profantová 2023, Fig 1b.

Where others see social equality, I propose there was social inequality: a member of an elite probably had more wives living with their children in several houses — while the houses may look the same, one family could have lived in more of them, and he wore silver fittings (Fig. 3), his wives wore brass necklaces of Byzantine – East-European origin with analogues from several graves in the Carpathian Basin (fig. 4, Profantová 2013) or glass-bead necklaces. The hilltop settlement dating from the 7th century was also on the opposite bank of the river Vltava in the Prague-Bohnice- field Zámka in the same area as the prehistoric and later Early Medieval hillfort. The undecorated bow brooch was found there.

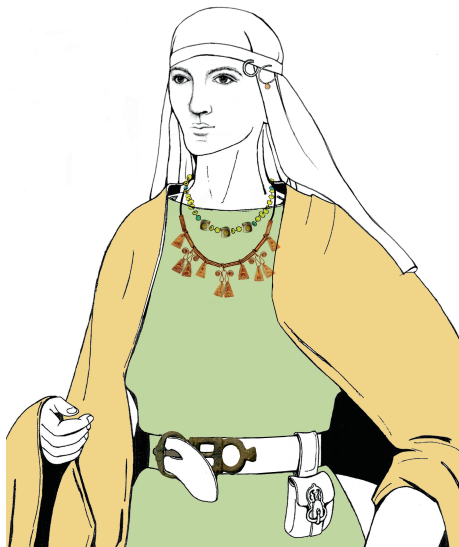
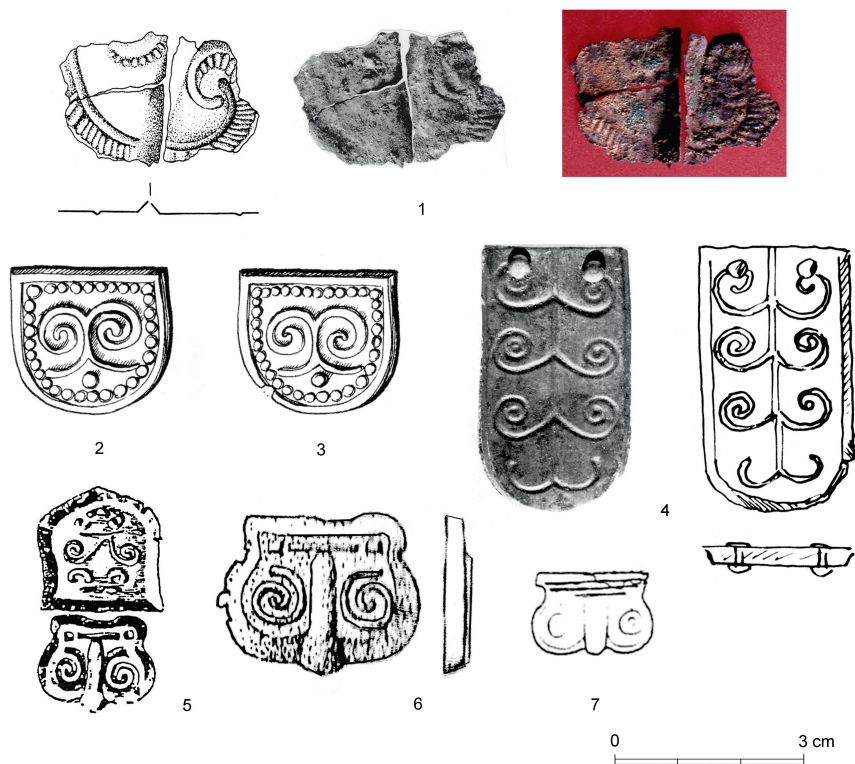

Figure 3: Idealised reconstruction of the dress of a prominent woman from the 7th century using finds from Bohemia. These are combined freely on a background drawing from the burial site at Lučistoe. Source: Profantová 2023, fig. 6b.

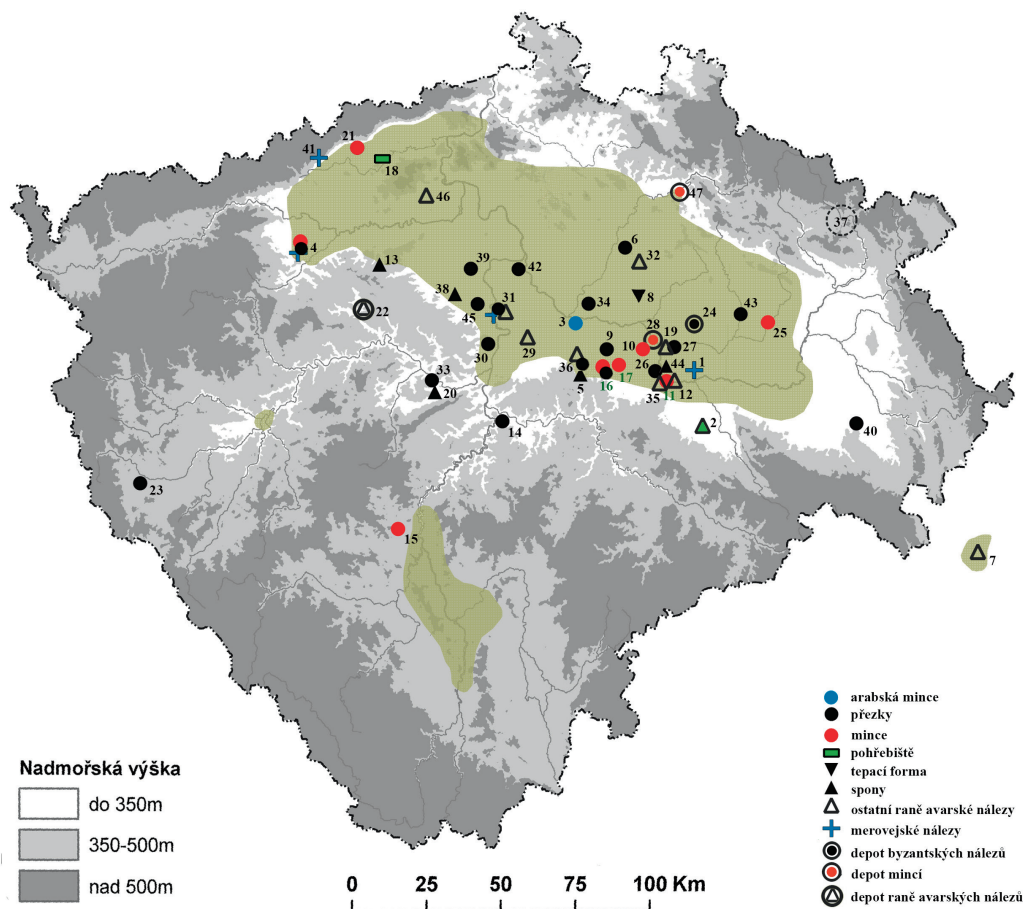
Figure 4: Silver Fitting from Roztoky (1) and its analogues: 2-3 Nevolino, grave 92, 4 Környe, grave 60, 5-6 Keszthely- Fénékpusta, H, grave II (6 detail of 5), 7 Csákbereny, grave 61, H, 5-6 fitting with pseudo-buckle, 7th century. Sources: 1 Kuna and Profantová at al. 2005, OBR.XXIII, 2-3 Goldina 2012, Tab. 8:29, 4 Salamon and Erdély 1971, Taf. XXVI. 5, 6 Müller 2010, Tab. 3:3, 7 after László 2015, Pl. 5:61)

The newcomers followed the cremation rite, unlike previously, and the ashes of the dead were deposited in ceramic urns and sometimes in wooden vessels or chests (For example, Prague - Loretánské nám. in stone „hem“ or Prague-Libeň: Zeman 1976). The change of cultures is traditionally associated, following historical sources, with the departure of the Germanic inhabitants, probably the Langobards, and the arrival of people known in the 7th-century sources as Venedi (in Latine) or Sclavinoi – Slavs (Fredegar's chronicle, Chapt. *Fredegar XLVIII, LXVIII*).

Bohemia comprises the west border of the presence of bow fibulae of south-east types, a larger concentration of Byzantine buckles and belt fittings, and a unique hammering form for producing belt fittings from precious metals. Prominent men and their wives likely wore representative metal ornaments and jewellery of Byzantine-Avar origin (Profantová 2023).

Figure 5: Bohemia: Settlement habitancy Prague-type Pottery Culture. Early Avar and main Byzantine finds (black circle: Byzant. buckles), Coins in red (Byzantine) and blue (Arabic), and non-coin gold finds in green. Source: After Profantová 2023, fig. 2a.

3. IMPORTANT FOREIGNERS (GRANDEES) REFLECTED IN THEIR GRAVES AND HOARD FIND

Long-distance trade is often placed in connection with foreigners, mainly Jews. How can we recognise foreigners in the 7th century? 1. Due to the foreign burial rite. 2. Due to the “foreign costume”;; we know that a Frankish envoy “dressed in Slavic costume” at the court of King/Prince Samo in 629/30 in order to be accepted by the prince despite his initial refusal. Two important finds can be interpreted in connection with the presence of foreigners in Bohemia, and one in Moravia.

3.1 Bohemia

A small hoard find consisting of a bow brooch with eagle-heads and a mask in a head plate (19 cm) of high quality and three tinned fittings was found in Městec Králové, Middle Bohemia. The dress accessories show a strong link to a Byzantine background and a concrete relationship of the owner of the decorations to the Caucasus and Crimea regions (max. 2200 km) and the Dniester River. The brooch is the only one found in the Czech Republic and Slovakia territory and is an import from the East, in addition to shoe fittings (fig. 6, 7, Profantová 2015). We can interpret the hoard as the private property of a merchant or a foreigner.

Figure 6: Městec Králové. The hoard finds an analogue of the brooch from the Pastirske hillfort. Sources: Profantová 2015 and 2023, Fig. 4a.

Figure 7: Long-distance contacts of Bohemia eastwards on the basis of ornaments and tweezers: 1) significant find, 2) hoard, 3) grave, 4) hoard(?) sometimes interpreted as a grave. Brown: an area where a local Byzantine workshop/artisan operated. The map shows the most important links but does not provide an exhaustive coverage of analogues. Author N. Profantová, after Profantová 2023. Fig. 5b.

Figure 8: Byzantine gold garniture from an inhumation grave, Ledvice, Teplice district. Collection of National Museum. Photo R. Černochová. Source: Profantová 2023, Fig. 6.

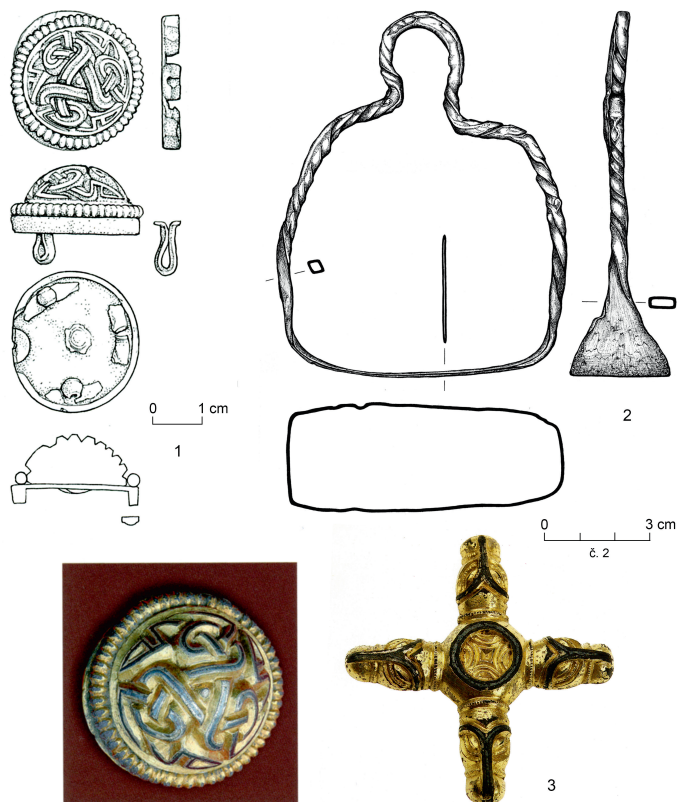

The findings of various fittings indicate the probability that different designs existed. The extraordinary inhumation grave was found at the end of the 19th century in Ledvice near Duchcov in Northwest Bohemia (the place was destroyed by mining). The ‘heraldic’ gold fittings with the silver frame, bordered in one case by three bands of differently sized granulation together with a three-edged (nomadic) arrow-head, an iron buckle, a flat iron ring and a bucket with an iron handle, were found there (Fig. 7, 8 Profantová 2023). Byzantine strap-ends, belt fittings, or sabre straps, have their only analogue in the prominent catacomb Alan “royal” grave 360 at Klin-Yar, with a sacrificed horse (in a corridor) and a cow. The man was equipped with a sabre, stirrups, a quiver with arrows, and a belt with dozens of adornments, including these decorated with granulation – among others with fittings quite identical to these from Ledvice and made in the south of the Crimean Peninsula (Gavrituchin 2018, Profantová 2023). It belonged to the middle of the 7th century, as confirmed by the radiocarbon method ¹⁴C (Belinskij and Härke 2018, fig. 129:22, 130:35, 131:42, pl. 18). This grave with imported artefacts undoubtedly lies on the Silk Road. The fittings or decorated belt likely came to Bohemia with its wearer, who may have received it as an official gift. The grave in Ledvice is in an uncertain and indirect spatial relationship with the later excavated grave of a horse that is unfortunately without proper documentation and dating. This rich grave shows that Bohemia was a part of the terrestrial Silk Road in the 7th century.

3.2 Přítluky (Moravia)

An earlier example is an inhumation grave (N. 114) inside the central part of the cremation burial ground in Přítluky (580-790 AD) in South Moravia, dating to approximately 600 AD. The man was buried with his weapon – a short seax (small single-edged sword) decorated with a silver inlay braid motif on the entire field between the longitudinal line on both sides and the iron fire-steel of western type (Jelínková 2015a, fig. 18; Jelínková 2015b, 29 and No 27 in Catalogue). It was a Merovingian (which could mean Alamanian or Frankish) respected stranger buried in the midst of the local Slavic population. His position in the social hierarchy is not clear; he was a warrior, probably not a rider. The presence of horsemen in Moravia is evidenced only by a bronze stirrup from Olomouc (Profantová 2023, fig. 12). In Bohemia, evidence for the 1st and 2nd thirds of the 7th century can only be represented by an iron circular stirrup from Kopidlno with an analogue in the Avar Khaganate burial ground in Pokaszépetk (Fig. 9:1, 2; Sós and Salamon 1995, Fig. 24 and Pl.101). Only three or four decorations from horse harnesses were discovered in Bohemia (Fig. 9). Two pieces are gilded and decorated by the niello-inlay technique, a half-spherical decoration from Kozojedy - Dřevíč is made in the Nordic animal style. This could have been imported from Scandinavia in the 1st half of the 7th century (Jiřík and Blažková 2023, 178, Fig. 17).

Figure 9: Bohemia. Horse-harnesses and riders' equipment. 1 Dřevíč, 2 Kopidlno, 3 Only Bohemia(?), unknown site (National Museum Prague). Sources: Jiřík and Blažková 2023 fig. Fig. 17, 3 Stehlíková 2014, VI.84. 2 drawing L. Raslová (unpublished).

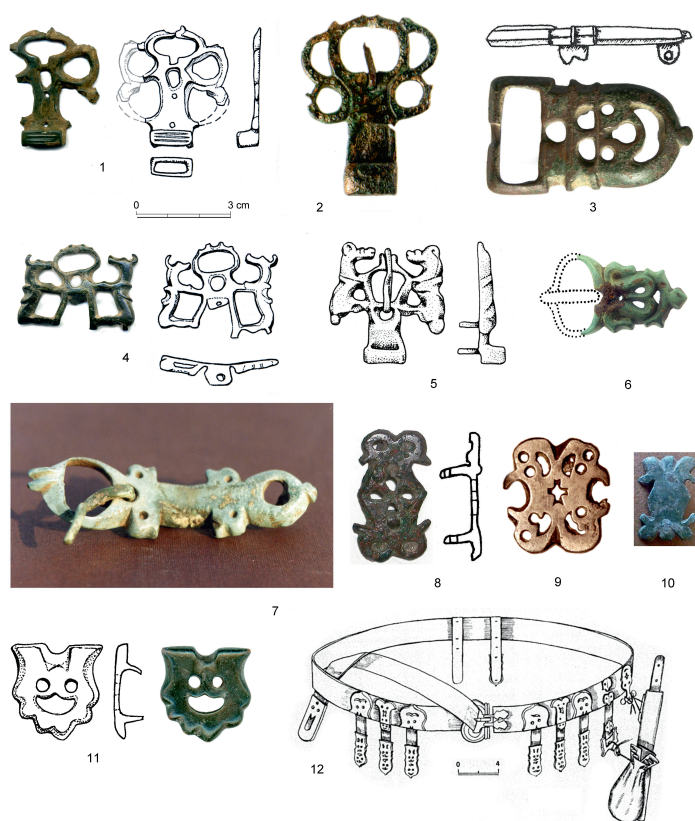

4. DRESS MAKES THE MAN

Metal objects show the presence of elites in Bohemia in the 7th century, even if we cannot know the complete male costume. We have no sets of belt fittings with the exception of those from an unknown site in Bohemia: three fittings that could be classified as Middle Avar type (Profantová 2023, fig. 9:5-7). The set might be from a grave. This set includes B-shaped fitting. A die for the production of B-shaped metal fittings comes from Jíkev in Middle Bohemia. The fittings belong to a Tarnaméra-type belt with the closest gold analogue being that in Jánoshida, grave 26, or in the rich grave with gold pieces in Jászapáti (both in Hungary, Profantová 2016a, 65, fig. 3:1, 2) and could be dated to the 2nd third of the 7th century. The last set consists of a cast Byzantine buckle and one repaired fitting, both in openwork with two pairs of animal heads with analogues in Syria, Bulgaria and Eastern Europe (fig. 10: 7-9). It was found in Kšely in Middle Bohemia and has been dated to the 7th century (Profantová 2008, fig. 13-14 and also 2023, fig. 3: 7-10).

Byzantine buckles are known from 15 sites in Middle and North-western Bohemia (Fig. 5, one piece is uncertain). The Byzantine buckles came to Bohemia from the south-east, most probably through the Carpathian Basin, mediated by the Avar Khaganate, at least in the case of the find from Jemníky (Mladá Boleslav district, fig. 10: 1) and we can also consider a route through southern Bavaria (Fig. 10: 2). Some, mostly with zoomorphic decoration, probably fastened small travel bags (Uhy, a buckle with a motif of saddled horses or a buckle with dragon heads? from Jemníky, Mladá Boleslav district – see Fig. 10: 1, 4). However, they usually decorated belts, more often those of men.

Figure 10: Selected Byzantine buckles and fittings from Bohemia and their analogues: 1) Jemníky, Mladá Boleslav district, 2) Pocking-Inzig (G), Gr. 90, 3) Opolany, Nymburk district, 4) Uhý, Kladno district, 5) Pokaszepetk (H), Gr. 360, 6) Nový Bydžov (Hradec Králové Museum), 7–8) Kšely, Kolín district, 9) Bulgaria, 10) Moravia (local?), 11) Nová Ves I, 12) Reconstruction of the belt from Lučistoe, Grave 74 (Crimea). Sources: 1, 3, 4, 6–8, 10–11 After Profantová 2023, fig. 3c; 2,9 after Wamser 2004, no. 941 and no. 473, 5 after Garam 2001, tab. 78:4, 12 After Aibabin-Chajredinova 2009, Abb. 83.

5. TRACES OF THE PRESENCE OF MERCHANTS AND COMMODITIES

The presence of merchants is evidenced by bronze and lead weights, but we have no pieces dated to the 7th century (the weights adapt the shapes of the Roman and Byzantine ones), only pieces dated to the 4th- 8th centuries. The only Byzantine gold and copper coins are known from the territory of Bohemia and Moravia during the 7th century (Fig. 5; 9-10 sites from the 7th century in Bohemia itself). Only the three from the Kolin region (2x Kšely,² problematic old find from Kolín, 641- 668?) are gold solidi of the emperors Heracleios/Heraclius († 641) and Constans, and a find from Krsice in South Bohemia is a tremissis of the emperor Focas (Militký 2009 and Militký 2013, 179, Tab. 46). Three preserved coins were minted before 626 or 629. A copper Arabic coin from **Čelákovice** is dated to the late 7th or maybe the early 8th century (Profantová and Novák 2005). The local milieu could have once again used the imported coins, and the Byzantine coins show a link to the Carpathian basin with a relatively high concentration of the coins of Heraclius.

5. 1 Long-distance trade between East and West: Silk Road

Silk is also known from the 7th-century graves in Avaria, for example Kunbábony, Grab 1 (Tóth and Horváth 1992, 96). The presence of silk in the 7th century in the temple treasures in Germany is an indirect indication of its functioning. A lot of commodities are archaeologically undetectable (silk, spices, furs, wax, plátno = cloth-from which the Czech has the word “platit” (to pay)). Textiles can be detected in some specific conditions in inhumation graves with metal artefacts. The weapons such as swords and seaxes were probably imported, but we know only the cross-guard with inlay decoration and rivets from Sv. Jan pod Skalou in the Berounka river region. The Merovingian type of undecorated long strap-end with three rivets was found at the same site. A complete blade with pattern-welded surface panels and sword cross-guard dating from the late 7th-century, or, at the latest, the 1st half of the 8th cent. was found in Vlčí Pole in Middle Bohemia.³ The imports include two decorations made using the niello inlay technique, one phalera was found in Dřevíč (Fig. 9: 1), the second cross-shaped one had no information about the specific site (Fig. 9:3).

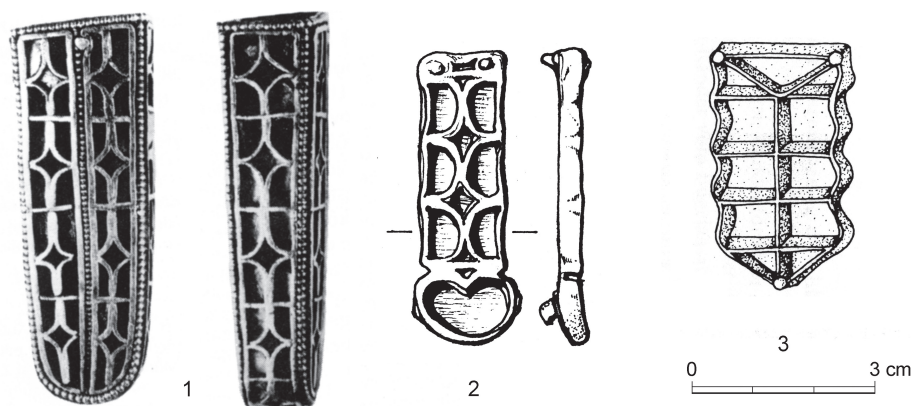
The important question is, which commodities except furs and cattle were exported from the territory of Bohemia in exchange for both the deluxe and more common goods? Scientists answer traditionally: wax, honey, furs and cattle have been considered and, in recent years, the idea of the strong importance of slavery has been added. We have no adequate sources/records about the slave - trade in the 1st half of the 7th century. The concept of such a primitive economy has been corrected in recent years by evidence of the trade in Bohemian

² One of them is a barbarian copy of a Byzantine original (N. 134).

³ Košta – Hošek – Krásný and Novák 2024.

garnets (pyropes), although only for the 5th and 6th centuries do we so far have evidence of such products in Bohemia itself (Hanus et al. 2023). Detected from the same time in France as well as in Turnai are these products in the grave goods of the Merovingian king Childeric († 481/482; Calligari et al. 2023, 79, Tab. 1).

Figure 11: 1 Maloje Pereschcepino/ Pereščepino, 2 Kšely, 3 Klistici, G. 8 (6th century). Sources: 1 Werner 1984, Tóth and Horwáth 1992, Abb. 62:1,33. 3 Schulze-Dorrlamm 2002, Abb. 51.

Such production could also have continued in the 7th century (Charvát 2023, 206-7). We can date the bronze strap-end decorated with the cloisonné technique, with stone or glass inlays in the cells from Kšely, as an isolated find only to the 2nd half of the 5th to the 1st half of the 7th century (fig. 11:2). The stones or glass inlay are not preserved in this case. I could show analogies from the 1st half of the 7th century from the hoard find(?) or the grave in Maloje Pereschcepino/ Pereščepino in Ukraine (fig. 11:1, Werner 1984, Tóth and Horwáth 1992, Abb. 62:1,33). Not far from this accidental find were found two bronze fittings from the Byzantine type of belt (Fig. 10:7, 8) as well as pottery from the 7th-8th centuries (Profantová 2008). The specific bow brooch with a square head plate and animal head in the foot from Kšely (Fig. 12: 1, Profantová 2008, fig. 9) has the best analogue in the grave in Langgöns (Hessen in Germany, Klenk 1964) in the west, the geometric decoration on the south- in northern Italy on other types of brooches. It is the local barbarisation of the Western type of brooch from the 7th century.

There were discovered in a small territory six exclusive finds (2 solidi, 2 Byzantine fittings, strap-end and brooch) which were mostly imported from the south or south-east and possibly in one case inspired by the Merovingian milieu (brooch).

The directions of the main roads to the south-east and to the west (to Bavaria and Saxonia) were similar to those of the 6th century, and we do not suppose important changes even in the 8th century. Certainly, non-market forms of long distance contacts - official gifts and spoils (especially after y. 631/2 and the plundering of Thuringia 633/4) were important. Archaeology usually cannot distinguish both forms of contact. Less intensity can be ob-

served in contacts westwards into the Merovingian Empire. However, these contacts were strengthened in the 30s of the 7th century by the clash between Samo and King Dagobert I (in 623 King of Austrasia, 629 the whole empire, † January 639) and by the negotiations before its outbreak. Archaeology has problems in distinguishing finds from the 6th, and the 1st half of the 7th century, outside the graves or clear find complexes (fig. 11).

6. CONCLUSION

Metal objects show the presence of elites in Bohemia in the 7th cent., and women's costume can be reconstructed. Bohemia comprises the west border of the presence of bow fibulae of south-east types and some types of belt-fittings; a larger concentration of the Byzantine type of buckles and belt fittings, a unique hammering form for the production of belt fittings from precious metals and a unique gold ear-ring from a settlement context show the importance of the territory. As the silver bracelets of Byzantine type with greatly enlarged ends decorated with grooved bands from a small hoard find in Lužná (Rakovník district) have showed, ladies with more expensive jewels also had luxurious dresses, very probably combined with imported silk and embroidered borders (Fig. 12:3). Important ladies wore these bracelets together with enamelled rings and earrings in the Carpathian basin as well as in Bohemia and Moravia (Hoard find in Poštorná also with necklaces) in the 7th century.

An extraordinary inhumation grave of a man with Byzantine-type gold belt fittings and a three-edged arrow-head dating to approximately the middle of the 7th century was found in northwestern Bohemia in Ledvice near to the territory of Dervan's Serbia (fig. 5, 8). The other earlier example is an inhumation grave in a cremation burial ground in Přítluky in South Moravia dating to approximately 600 AD. It was that of a Frankish (Alamanian?) respected stranger. The social elite could have been supra-ethnic with international connections at this time. Part of the runic alphabet in rib found in a pit-house in Břeclav - Lány in South Moravia and dated to the period about 600 AD has shown German/Lombards-Slavic contacts and also indirectly testifies to this (cf. Macháček and Nedoma et al. 2021). Ledvice, Městec Králové, Nová Ves I are an indication of the functioning of the Silk Road in the 7th century reaching into Central Europe. There was probably also a new local commodity - Czech garnets, which were found in the Merovingian rich graves (even a king's grave in Tournai, † 481/482) or in the 'princely' grave 1 dating from the 1st third of the 7th century in Sutton Hoo in Suffolk, England.⁴ However, we have no finds with them dating from the 1st half of the 7th century directly from Bohemia.

Archaeology evidenced an extraordinarily large settlement with a large density of people (more than 100 houses in one phase, minimally 400 people), with a concentration of craft (silver and bronze smithery, iron blacksmithing and so on) in Roztoky near Prague in Middle Bohemia. F. Curta has a hypothesis about Roztoky being a service centre for the Early Avar elite (Curta 2021, 97-102) but I have preliminarily interpreted the settlement as a quickly developing economic centre for the local elite. Bohemia was not, even in the "dark" 7th century, an inner periphery of the Merovingian or Avar empire (or Middle Europe), but a quickly developing

4 New research: From Samarkand to Sutton Hoo: Exploring the impact of the Silk Roads on early medieval Britain and Ireland. A new exhibition running at the British Museum explores the vast network of cultural and commercial connections that spanned Europe, Africa, and Asia in AD 500-1000, Current Archaeology 417, Nov. 7, 2024. <https://the-past.com/feature/from-samarkand-to-sutton-hoo-exploring-the-impact-of-the-silk-roads-on-early-medieval-britain-and-ireland/> 20.11.2024. To the Staffordshire Hoard, discovered in 2009 in England: Pavlović 2019, 74.

area with a stratified society, with elite, horsemen, warriors, merchants and farmers and only a minimally archaeologically recognised centre. Hilltop settlements show the necessity of building defence (gathering) housing estates, although we do not know their character in the 7th century, only the later variant dating from the 8th century (Profantová 2016b).⁵

Figure 12: 1 – Kšely, 2 – Sýkořice, 3 – Lužná u Rakovníka. Sources. 2, 3 Profantová 2023, fig. 7. 1 Profantová 2008, Fig. 9.

Samo's court could have moved: we don't know his residences (Olomouc in Moravia with gold pressed belt-fitting and earring, silver imported so called "omega-shaped" buckle: Profantová 1992, Taf. 33; Roztoky u Prahy or other site in Middle Bohemia?). We are not sure how the residence looked; whether it was more of a Merovingian residence or a local settlement with a cluster of pit-houses. We could only prepare models of exceptional settlements, with the main floor plans for Central Europe collected by P. Milo (2014).

⁵ Radiocarbon dates show mostly the 2nd half of the 8th century and beginning of the 9th one, the intervals are too wide, E.g. Dolánky-Rubín 676- 821 AD, later part is more probable (8th- beg. 9th cent.). The fortification could even be from the 8/9th century as in Tismice with a greater number of dates.

LITERATURE

Ajbabin, A. I. and E. A. Chajredinova. 2009. *Das Gräberfeld beim Dorf Lučistoje 1: Ausgrabungen der Jahre 1977, 1982–1984*. Monographien des Römisch-Germanischen Zentralmuseums 83. Mainz: Römisch-Germanisches Zentralmuseum.

Belinskij, Andrej B. and Heinrich Härke. 2018. *Ritual, society and population at Klin-Yar: Excavation 1994–1996 in the Iron Age to Early Medieval Cemetery*. Bonn: Habelt Verlag.

Bubeník, Josef. 1988. *Slovanské osídlení středního Poohří - Die slawische Besiedlung im Einzugsgebiet der mittleren Ohře*. Praha: Archeologický ústav ČSAV.

Calligaro, Tomas, Michel Kazanski and Patrick Perin. 2023. Decoration of the Grave Goods of King Childeric I. In *Royal insignia of Late Antiquity from Mšec and Řevničov: Magnificent Finds from the Migration Period from Central Bohemia*, eds. Jaroslav Jiřík, Kateřina Blažková, Jana Bezáková, Barry Ager et al., 72–79. Rakovník: Museum TGM in Rakovník.

Charvát, Petr. 2023. Samo Negucians. In *Royal insignia of Late Antiquity from Mšec and Řevničov: Magnificent Finds from the Migration Period from Central Bohemia*, eds. Jaroslav Jiřík, Kateřina Blažková, Jana Bezáková, Barry Ager et al., 202–207. Rakovník: Museum TGM in Rakovník.

Choc, Pavel. 1975. Sámova říše a její zápasy. *Historie a vojenství* 1: 1–44.

Curta, Florin. 2021. *Slavs in the Making History, Linguistics, and Archaeology in Eastern Europe (ca. 500 – ca. 700)*. London: Routledge – Taylor & Francis Group.

Čilinská, Zlata. 1992. *Slovania a avarský kaganát: výpoved' staroslovanského pohrebiska v Želovciach*. Bratislava: Bradlo.

Čuláková, Katarina. 2014. Raně středověké osídlení na k. ú. Obříství. In *Výsledky archeologického výzkumu polykulturní lokality Obříství*, eds. M. Popelka and R. Šmidtová. *Praehistorica* 32(1). Prague: Charles University.

Fredegar, Chronicae. 1888. In *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Merovingicarum* 2, ed. Bruno Krusch, 1–193. Hannover: Hahn.

From Samarkand to Sutton Hoo: Exploring the impact of the Silk Roads on early medieval Britain and Ireland. British Museum. <https://the-past.com/feature/from-samarkand-to-sutton-hoo-exploring-the-impact-of-the-silk-roads-on-early-medieval-britain-and-ireland/> 20.11. 2024

Gavrituchin, Oleg. 2018. Belt sets from Alanic graves: Chronology and cultural links. In *Ritual, society and population at Klin-Yar. Excavation 1994–1996 in the Iron Age to Early Medieval Cemetery*, eds. Andrej B. Belinskij and H. Härke, 49–96. Bonn: Deutsches Archäologisches Institut, Eurasien-Abteilung.

Goldina, Rimma D. 2012. *Неволинский могильник VII-IX вв. в Пермском Предуралье*. Ижевск.

Hanus, Radek, Kamil Sobek, Pavel Hladký, Tomáš Hanuš and Kamila Jungmannová. Identifikace nekovových částí opaskové přezky. 2023. In *Royal Insignia of Late Antiquity from Mšec and Řevničov. Magnificent Finds from the Migration Period from Central Bohemia*, eds. Jaroslav Jiřík, Kateřina Blažková, Jana Bezáková, Barry Ager et al., 34–37. Rakovník: Museum TGM in Rakovník.

Jelínková, Dagmar. 2015a. K izučeníu kul'tury s keramikoj pražského tipa na teritorii Moravii: formirovanie i osobennosti. *Stratum plus No 5 (Slavs on the Danube. Homeland found.)*: 117–150.

Jelínková, Dagmar. 2015b. The origins of Slavic settlement in Moravia. In *Great Moravia and the Beginning of Christianity*, ed. Pavel Kouřil, 24–34. Brno: Institute of Archaeology of the Academy of Sciences.

Jiřík, Jaroslav and Kateřina Blažková. 2023. Finds of Elite Horse Harness Components in the Scandinavian Zoomorphic Style from Řevničov and Dřevíč, and the Vendel Period in Scandinavia and Anglo-Saxon England. In *Royal Insignia of Late Antiquity from Mšec and Řevničov. Magnificent Finds from the Migration Period from Central Bohemia*, eds. Jaroslav Jiřík, Kateřina Blažková, Jana Bezáková, Barry Ager et al., 166–179. Rakovník: Museum TGM in Rakovník.

Klenk, Heinrich. 1964. Die merowingerzeitlichen Gräberfunde im Raume von Leihgestern/Lang-Göns im oberhessischen Kreis Gießen. *Mitteilungen des Oberhessischen Geschichtsvereines Gießen*, Heft 48. Gießen.

Košta, Jiří, Jiří Hošek, Filip Krásný and Radek Novák. 2024. The Sword from Vlčí Pole: A Unique Find of a Late Merovingian Weapon in Bohemia. *Archeologické rozhledy* 76: 125–154. <https://doi.org/10.35686/AR.2024.240>.

Kučera, Matúš. 1986. *Postavy veľkomoravskej histórie*. Martin: Osveta.

Kuna, Martin and Naďa Profantová et al. 2005. *Počátky raného středověku v Čechách. Archeologický výzkum sídelní aglomerace kultury pražského typu v Rožtokách – The onset of the Early Middle Ages in Bohemia*. Archaeological research at a large settlement site of the Prague-type culture at Rožtoky. Praha: Archeologický ústav AV ČR.

Labuda, Gerhard. 1946. *Pierwsze państwo słowiańskie - państwo Samona*. Poznań.

László, Gyula. 2015. *Das awarenzeitliche Gräberfeld in Csákberény-Orondpuszta*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum.

Losert, Hans. 2015. Mittelalterliche Siedlungsgeschichte. In *Stadt Bad Staffelstein (Hrsg.): Entdeckungen rund um den Staffelberg*. Bad Staffelsteiner Schriften Band 23: 80–123. Bamberg.

Lutovský, Michal and Naďa Profantová. 1995. *Sámová říše*. Praha. Academia.

Macháček, Jiří, Robert Nedoma et al. 2021. Runes from Lány (Czech Republic) – The Oldest Inscription among the Slavs: The New Standard for Multidisciplinary Analysis of Runic Bones. *Journal of Archaeological Science* 127: 1–8. <https://doi.org/10.116/j.jas.2021.10.5333>

Militký, Jiří. 2009. Finds of the Early Byzantine Coins of the 6th and the 7th century in the territory of the Czech Republic. In *Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th century*. Moravia Magna. Seria Polona 3, ed. Marcin Wołoszyn, 357–393. Kraków: Polish Academy of Arts and Sciences / Institute of Archaeology of the University of Rzeszów.

Militký, Jiří. 2013. *Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách (5. stol. před Kristem až 7. století po Kristu). Komentovaný katalog nálezového fondu*. Praha: FÚ AV ČR/Centrum medievistických studií UK Praha a Archeologický ústav AV ČR Praha.

Milo, Peter. 2014. *Frühmittelalterliche Siedlungen in Mitteleuropa: Eine Vergleichende Strukturanalyse durch Archeologie und Geophysik*. Bonn: Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Müller, Róbert. 2010. *Die Gräberfelder von der Südmauer der Befestigung von Keszthely-Fenekpuszta, Castellum Pannonicum Pelsonense 1*. Budapest: Verlag Marie Leidorf GmbH.

Pavlović, Daša. 2018. Gems from Faraway India. In *The Past Under the Microscope: Scientific Analyses in Museums*, eds. Gašper Oitzl and Alenka Miškec, 71–76. Ljubljana: National Museum of Slovenia.

Pleinerová, Ivana. 2000. *Die altslawischen Dörfer von Březno bei Louny*. Praha: Archeologický ústav AV ČR.

Profantová, Naďa. 1992. Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen. In *Awarenforschungen II*, ed. Falko Daim, 605–778. Vienna: Österreichische Akademie der Wissenschaften.

Profantová, Naďa. 1998. Doubravčice: zu den Anfängen der frühmittelalterlichen Burgwallanlage aufgrund der Ausgrabungen von J. Kudrnáč. *Památky archeologické* 89: 303–364.

Profantová, Naďa. 2008. Die frühslawische Besiedlung Böhmens und archäologische Spuren der Kontakte zum früh- und mittelawarischen Kulturkreis. In *Kulturwandel im Mitteleuropa: Langobarden, Awaren, Slawen*, eds. Jan Bemmman and Michael Schmauder, 619–644. Bonn: Rudolf Habelt GmbH.

Profantová, Naďa. 2013. Náhrdelníky byzantského (?) původu a bronzové kruhové ozdoby ve slovanském prostředí 6. –7. století. *Památky archeologické* 104: 149–182.

Profantová, Naďa. 2015. Bronzefunde des 7. Jahrhunderts aus Městec Králové (Bez. Nymburk, Böhmen). In “*Castellum, Civitas, Urbs*”. *Zentren und Eliten in Frühmittelalterlichen Ostmitteleuropa. Castellum Pannonicum Pelsonense* Vol. 6, eds. O. Heinrich-Tamáska, H. Herold, P. Straub, T. Vida, 249–263. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden/Westf: Verlag Marie Leidorf GmbH.

Profantová, Naďa. 2016a. Tepací formy 7.–8. století z České republiky. In *Od Bachorza do Światowida ze Zbrucza. Tworzenie się słowiańskiej Europy w ujęciu archeologicznym, historycznym i językoznawczym. Księga jubileuszowa Profesora Michała Parczewskiego*, eds. Barbara Chudzińska, Michał Wojenka and Marcin Wołoszyn, 57–72. Kraków and Rzesów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Profantová, Naďa. 2016b. Berrichtung und Zerstörung der ersten frühmittelalterlichen Burgwälle in Böhmen (8./9. Jahrhundert). Beiträge der Sektion zur slawischen Frühgeschichte des 8. Deutschen Archäologiekongresses in Berlin, 6.–10. Oktober 2014. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 81, 2. In *Die frühen Slawen – von der Expansion zu gentes und nationes*, eds. Felix Bierman, Thomas Kersting and Anne Klammt, 223–239. Langenweissbach: Verlag Beier & Beran – Archäologischer Fachverlag.

Profantová, Naďa. 2023. Trade and relationships at the turn of the epochs: From Hildigis to Samo. In *Royal Insignia of Late Antiquity from Mšec and Řevničov. Magnificent Finds from the Migration Period from Central Bohemia*, eds. Jaroslav Jiřík, Kateřina Blažková, Jana Bezáková, Barry Ager et al., 209–221. Rakovník: Museum TGM in Rakovník.

Profantová, Naďa and Michal Bureš. 2013. Bedeutende frühe slawische Siedlungen in Böhmen (6.-8. Jh.) und Probleme der absoluten Datenerfassung. In *The Early Slavic settlement of Central Europe in the light of new dating evidence*, eds. Marek Dulnicz and Sławomir Możdziej, 169–194. Wrocław: Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk.

Profantová, Naďa and Martin Kuna. 2011. Slavjanskoj seliščnyj areal Rožtoci pri Prage (6–7 v.). *Archeologija* 4: 81–89.

Profantová, Naďa and Vlastimil Novák. 2005. Umajjovská měděná mince z Čelákovic (okr. Praha - východ) – A Umayyad Copper Coin from Čelákovice (Prague East d.). *Numismatický Sborník* 20: 21–28.

Salamon, Ágnes and István Erdély. 1971. *Das Völkerwanderungszeitliche Gräberfeld von Környe*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Sós, Ágnes and Ágnes Salamon. 1995. *Cemeteries of the Early Middle Ages (6th–9th Centuries AD) at Pókaszepetk*, ed. Béla Miklós Szoke. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Schulze-Dorrlamm, Mechtilde. 2002. *Byzantinische Gürtelschnallen und Gürtelbeschläge im Römisch-Germanischen Zentralmuseum: Die Schnallen ohne Beschläg, mit Laschenbeschläg und mit festem Beschläg des 5. bis 7. Jahrhunderts*. Mainz: Verl. d. Römisch-Germanischen Zentralmuseums.

Stehlíková, Dana. 2014. Křížek se zvířecími hlavičkami. In *Otevři zahradu rajskou. Benediktíni v srdci Evropy 800-1300*, eds. Dušan Foltýn, Jan Klípa, Pavlína Mašková, Petr Sommer and Vít Vlnas. Prague: Národní galerie v Praze.

Steinhübel, Ján. 2012. *Kapitoly z najstarších českých dejín*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku / Towarzystwo Słowaków w Polsce.

Tóth, Elvira H. and Attila Horváth. 1992. *Kunbábony: das Grab eines Awarenkhagans*. Kecskemét: Museumsdirektion der Selbstverwaltung des Komitats Bács-Kiskun.

Werner, Joachim. 1984. *Der Grabfund von Malaja Pereščepina und Kuvrat, Khagan der Bulgaren*. Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Neue Folge 91. München: Bayerische Akademie der Wissenschaften.

Zeman, Jaroslav. 1976. Nejstarší slovanské osídlení Čech - Die älteste slawische Besiedlung Böhmens. *Památky archeologické* 67(1): 115-235.

SUMMARY

According to some researchers, Bohemia formed the western part of the territory of Samo's Empire, sometimes in connection to this, they located Wogastisburg to Eger/Agara river area (Poohří, J. Bubeník). I will show the relatively dense settlement-net of Bohemia in the 7th century with its centre in Rostoky near Prague (originally more than 700 houses, 333 excavated, with a concentration of craft, silver and bronze smithing), and evidence of contacts (belt and harness fittings even with niello decoration, bow-fibulas with knobs - 11 pcs, Byzantine coins) to the southeast (Avaria in the Carpathian basin) and the west (fewer finds). Metal objects show the presence of elites in Bohemia, and women's costume can be reconstructed. Bohemia comprises the west border of the distribution of the bow fibulae of south-east types, a larger concentration of the Byzantine type of buckles and belt fittings known from the settlement context. It is from the end of the 6th century, the western and also northern border of the Byzantine-Avar cultural sphere. The main export commodities of the long-distance trade were not only furs, wax, and cattle, but also Czech garnets. The importance of the slave trade is unclear yet. We have indirect indication of the functioning of the Silk Road in the 7th century (contact with its centre in the Caucasus region and Crimea and silk in Avaria and in Germany). An extraordinary deep inhumation grave of a man with a Byzantine-type belt with gold-silver composited fittings, bucket and a three-edged arrow-head dated to around the middle of the 7th century was found in north-western Bohemia (Ledvice). It represents the grave of an important foreigner from the East? (normal burial rite was cremation), i.e. a case similar to that described by Fredegar as the rise of Samo - a ruler of Western/Merovingian origin. A much more structured society can now be shown, one whose elite could use, among other things, resources from long-distance trade.

O praslovanščini 7. stoletja in o imenu Samo

Marko Snoj¹

IZVLEČEK

Slovanski jezik 7. stoletja je bila praslovanščina pred nastopom splošnoslavenskih inovacij in začetkom nastajanja slovanskih makrogeolektov (8.–10. stol.). Prispevek se osredinja na vprašanje, kako so v tedanjem slovanskem jeziku naslavljali kralja Sama in na izvor njegovega (edinega znanega) imena.

Ključne besede: praslovanščina, kralj, knez, osebno ime Samo.

ABSTRACT

The Slavic language of the 7th century was the Proto-Slavic language before the appearance of common Slavic innovations and the beginning of the formation of Slavic macrolects (8th–10th centuries). The paper focuses on the questions of which title had been used to address Samo in the Slavic language of his time and the origin of his (first and only known) name.

Keywords: Proto-Slavic language, king, personal name Samo.

¹ Akad. prof. dr. Marko Snoj, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 3, in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, Ljubljana, marko.snoj@zrc-sazu.si, ORCID: 0000-0002-8641-6669.

1. UVOD

Pustimo ob strani vprašanje, kdo vse je v 7. stoletju govoril isti jezik kot prebivalci naših krajev² ter se osredinimo zlasti na to, kakšen je bil ta jezik in kako ga imenovati. Na slednje ni težko odgovoriti: ta jezik je bila praslovanščina, ki jo je od zakarpatske ločevalo le eno stoletje. Res je bilo to stoletje migracij, vendar – kolikor vemo – ni bilo stoletje burnega jezikovnega razvoja, kakršnega sta prinesli naslednji dve stoletji. Morebitni divergetni narečni razvoji zakarpatske praslovanščine in različnih naselitvenih tokov so se ob mešanju zelo verjetno izničili. Po najverjetnejši in pravzaprav edini zares izdelani teoriji o slovanščini tistega časa je že v 6. stoletju prišlo do konvergentnega razvoja morebitnih jezikovnih razlik, tako da je bil slovanski jezik tistega časa domnevno bolj enoten kot kdaj koli. To velja tako za njegov slovnični ustroj kakor tudi za besedje – razen za zemljepisna lastna imena, zlasti substratna. Naši predniki so poznali imena *Sava*, *Drava*, *Krka*, verjetno tudi že *Mura*, medtem ko so Slovani severovzhodno od nas poznali *Vltavo*, *Donavo*, *Vislo*, jugovzhodno tudi *Donavo*, poleg te pa še npr. *Vardar*, *Dneper* in *Don*, vse seveda v takratni glasovni podobi. Slovanski jezik Zakarpatja in na novo poseljenih ozemelj od Schwerina do Soluna in od Novgoroda do Kijeva je bil sicer enoten.

² Gotovo so ga govorili potomci izza Karpatov razseljenega ljudstva, poleg teh zelo verjetno mnogi staroselci, ki pred Slovani niso zbežali (na zahod ali v višje ležeče kraje), morda pa tudi vsaj nekatere plasti Avarov.

2. PRASLOVANŠČINA IN SPLOŠNA SLOVANŠČINA

Slovanski jezik prve polovice sedmega stoletja je bila prava praslovanščina.³ Ne tista, ki jo v večini etimoloških slovarjev najdemo za oznako *praslovansko*.⁴ Tisto, kar je v teh slovarjih navedeno s to oznako, je v resnici transponat mlajšega primerjalnega gradiva na glasovno raven splošnoslovanskega jezika druge polovice 8. stoletja, ki ga kazi peščica anahronizmov. Ta transponat je dediščina močne primerjalnojezikoslovne šole s konca 19. in začetka 20. stoletja, preden so v argumentacijo vpeljali zapise praslovanskih besed – tudi lastnih imen – v sočasnih starovisokonemških in latinskih besedilih, izposojenke v praslovanščino iz sosednjih jezikov in iz praslovanščine v sosednje. Ti zapisi povedo, da je bil čas od konca sedmega stoletja do začetka devetega čas burnega jezikovnega razvoja z močnimi glasovnimi spremembami. V tem času se je splošnoslovanski kratki *a* razvil v še prav tako splošnoslovanski kratki *o*. Na slovanskem jugu in zahodu je prišlo do metateze likvid, na še ožjih področjih je prihajalo do različnih odrazov težje obstojnih soglasniških skupin itd., itd.

2.1 Nekaj praslovanskih in splošnoslovanskih besed

Ponazorimo povedano z nekaj zgledi. Praslovanska beseda **āka* se je v tem času razvila v **ōko*, ki se je kot taka v večini slovanskih jezikov ohranila do danes, le v slovenščini je kasneje prišlo do sistemskega pomika cirkumfleksa za en zlog proti desni, zato očesu rečemo *okō*. Iz praslovanskega samostalnika **āka* je izpeljan **akunā* s pomenom 'okno', o katerega obstoju sklepamo iz finske izposojenke *akkuna* (danes knjižno *ikkuna*). Praslovansko *akunā* se je v splošni slovanščini razvilo v **okēnō* in iz tega je naše današnje *ókno*, ki je bilo do konca srednjega veka še *oknō*, saj bi bil sicer prvi o danes ozek tudi v osrednjih narečjih. Ograji in ograjenemu ozemlju so Praslovani rekli **gārdū*. Iz tega se je v splošni slovanščini razvilo **gārdz* (v etimološki literaturi se zmotno navaja **gōrdz*) in iz tega imamo naš današnji *grād*.

Krstno ime Karla Velikega smo Slovani v drugi polovici 8. stoletja slišali in prevzeli kot **karl'i*. Po metatezi likvid je iz tega nastalo južno- in zahodnoslovansko **krāl'i* s podaljšanim *a* zunaj lehitske skupine. Po onemitvi iz končnega *i* nastalega polglasnika se je iz tega razvila beseda *kráľj*.

V praslovanščini sedmega stoletja so obstajale še soglasniške skupine, ki jih je splošna slovanščina odpravila skladno s tendenco odprtega zloga. Beseda za 'noč' se je v pravi praslovanščini glasila **nākti* – zelo podobno kot se glasi današnja litovska *naktis*. Soglasniška skupina *kt* se je pred trdonebnim samoglasnikom *i* razvila v mehki *t'*, ta pa v zahodni južni

3 Sinteze spoznanj o rekonstrukciji praslovanščine glej sintetično v Holzer 2020 in strnjeno Klotz 2023: 13–55 (slovnica), 59–303 (slovar).

4 Trubačev idr. 1974–, Slawski idr. 1974–, Bezljaj 1977–2007, Snoj 2015 idr.

slovanščini v mehki *ć*, v vzhodni v *št*, v zahodni slovanščini pa v *c*. Zato imamo v slovenščini (kjer je mehki *ć* v večini narečij otrdel) *noč*, v osrednjem južnoslovanskem idiomu *noć*, v bolgarščini kakor v stari cerkveni slovanščini *nošt*, v zahodni slovaščini pa *noc*. V vzhodni slovanščini je razvoj te glasovne skupine tak kot v slovenščini, zato se ruska beseda glasi *noč*. Kaže poudariti, da je vzhodnoslovanski razvoj mehkega *t'* resda enak slovenskemu, vendar ni isti. Oba procesa sta se namreč vršila v času, ko med govorce obeh idiomov ni bilo več neposrednega stika, v vmesnih idiomih pa je razvoj potekal drugače.

Takih glasovnih sprememb je bilo med sedmim in devetim stoletjem veliko. Nekatere so bile še splošnoslovanske ali vsaj skoraj splošnoslovanske. Take so bile zaokroženje kratkega *a* v kratki *o*, druga in tretja palatalizacija, poenostavitev soglasniške skupine *kt* pred trdnebniki v *t'*; druge so bile ožje in so že začrtovale meje nastajajočih makrogelektov. Taki sta med omenjenimi metateza likvid in razvoj mehkega *t'*.

2.2 Naziv kralja Sama

Samu gotovo niso rekli *kralj*, saj smo Slovani predhodnico te besede **kǫrl'i* prevzeli iz imena frankovskega vladarja Karla Velikega (vladal 768–814) poldrugo stoletje kasneje. Morda so ga oslavljali z besedo **waldū'kā*,⁵ iz katere se je v 9. stoletju razvila splošnoslovanska **val-dý'ka*, iz nje pa staročeška *vládyka* in južnoslovanska *vládika*, ki se pri nas ohranja v priimku *Ladika*.⁶ Ker je bil Samo tudi vojaški poveljnik, so mu morda rekli **wajëwadijā*, ga torej poimenovali s predhodnico naše besede *vovjoda*. Še najverjetneje pa so ga oslavljali z izvirno germansko besedo **kūningu*,⁷ ki se je prek splošnoslovanske **kēnēdzь* po tretji palatalizaciji razvila v našo današnjo *knez*. Oslavljanje s tedaj še zlahka prepoznavno germansko izposojenko, ki je pomenila 'kralj', bi se skladalo z dejstvom, da mu kraljevski naziv *rex* pripisuje tudi Fredegarjeva kronika.

2.3 Ime Samo

Edini zgodovinski vir o kralju Samu je Fredegarjeva kronika, ki njegovo ime latinizira v nosniško osnovo *Samo* z rodilnikom *Samonis*.⁸ Ker je bil Samo frankovskega, se pravi kelt-

5 Nerešeno ostaja vprašanje, ali je prva beseda zapisa *Wallucus dux Vinedorum* iz Fredegarjeve kronike samo tu potrjeno osebno ime *Valuk* ali gre za zapis takratne slovanske besede **waldū'kā* (tako Ramovš 1936: 25, sklicujoč se na Mikkolo).

6 O priimku Šekli 2021: 193. Sodobna slovenska beseda *vládika* je v 19. stoletju prevzeta iz hrvaške ali srbske *vládika* ali iz cerkvenoslovanske *vladyka*.

7 Ta domnevno že praslovanske beseda je prevzeta iz zahodnogermanske **kuningaz*, iz katere sta se mdr. razvili starovisokomemška *chuning* in staroangleška *cyning*.

8 Fredegar IV, 48: *homo nomen Samo, natione Francos, de pago Senonago* 'Mož po imenu Samo, frankovskega rodu iz okraja Senonagus [...] Winidi cernentes utilitatem Samones' 'Slovani, videč Samovo sposobnost', in (2) Fredegar IV, 68: *Dervanus dux gente Surborium, qui ex genere Sclavinorum erant, et ad regnum Francorum jam olim aspexerant, se ad regnum Samoni cum suis tradidit*. 'Dervanus, vodja plemena Srbov, ki je bil iz slovanskega plemena in je se nekdaj oziral k frankovskemu kraljestvu, se je skupaj s svojimi predal k Samovemu kraljestvu. Oblikovanje in uporaba sklonskih oblik nista ravno zgledna, a nosniška osnova je nedvomna.

sko-romanskega izvora, se je tudi po izvoru imena treba najprej ozreti v Samovo domovino, ki je najverjetneje nekdanja Gallia Belgica, manj verjetno Germania. V Gallii Belgici so izpričana dvočlenska osebna imena, ki se začenjajo na *Samo-*, npr. gentilno ime *Samognatius* (l. 150–230), kognomen *Samogeni* (1. stol.),⁹ v Germanii pa tudi hipokoristične tvorbe, kot so gentilno ime *Sammonius* (l. 261–285) in kognomina *Samminus*, *Samio* in *Sammo*. Slednje ime je imelo nosniško osnovo. Ženi nekoga po imenu Carantillus je bilo ime Sacurilla, za katero se omenja, da je bila *Sammonis fil.* ‘Samonova hči’.¹⁰ Nosniška osnova in podvojeni *m* sta dve značilnosti galskih hipokoristikov. Ime je torej celinskokeltskega izvora in je nastalo iz enega ali več dvočlenskih s prvim členom iz ene od treh keltskih besed, ki bi jih Rimljani zapisali kot *samo-*. V imenu *Samognatius* z drugim členom iz **g'enh₁-* ‘zaploditi’ je prvi najverjetneje **samo-* ‘poletje’ (prim. staroirsko *sam*) – prvotni pomen imena je tako ‘poleti rojen’. Razlago utrjuje galsko ime *Giamma* < **Giamo-gna* ‘rojena pozimi’. V imenu *Samotalus* pa v prvem členu vidijo keltsko osnovo **sāmo-* ‘miren’ (staroirsko *sám*) in domnevajo prvotni pomen ‘ki ima mirno čelo’, se pravi, da je mirne krvi.¹¹ Tretja možnost je keltska osnova **samo-* ‘enak, enakovreden’, ki pa je v zvezi z lastnimi imeni ne omenjajo. Ne glede na izvor in prvotni pomen prvega člena lahko z veliko stopnjo gotovostjo ponovimo, da ime *Samo*, ki se je v latinščini sklanjalo kot nosniška osnova (torej tako kot npr. *Cicero*), izvira iz galske nosniške osnove **Samon-*, ta pa je nastala po hipokoristični skrajšavi iz nekega dvočlenskega keltskega imena s prvim členom **samo-* ali **sāmo-*.¹² Če bi ime kralja Sama podomačili šele danes, bi ga podomačili v *Samon* – tako kot smo podomačili druge antične nosniške osnove, npr. latinsko *Ciceron*, grško *Platon*.

2.3.1 In zakaj ni mogoče domnevati, da bi bilo Samo slovansko ime?

Zamisel, po kateri naj bi bilo ime *Samo* slovanskega izvora, je mamljiva in zdravorazumsko sprejemljiva, vendar ne vzdrži kritičnega pretresa vsaj iz treh razlogov. (1) Če bi namreč to ime nastalo po hipokoristični skrajšavi iz dvočlenskega tipa splošnoslovansko **Samoborž*, ki se je v Samovem času glasilo **Sāmabaru*, bi se hipokoristično skrajšalo v **Sāmu* (ali s hipokoristično pripono v **Sāmika*¹³), kar bi se oboje sklanjalo po tematski sklanjatvi. Iz takega imena bi Fredegar v latinščini zapisal ***Samus* in ime bi sklanjal po tematski, tj. drugi sklanjatvi, tako kot je sklanjal osebno ime *Dervanus*. Enak rezultat bi pričakovali tudi, če bi ime nastalo s posamostaljenjem zaimka **sāmu*, ki se je prek splošnoslovanskega **samъ* razvil v naš današnji *sam*. (2) Praslovanske nosniške osnove so se v Samovem času v imenovalniku končevale na *-ūn*, v rodilniku pa na **-ene*, npr. **kāmūn* (> splošnoslovansko

9 Kakoschke 2010: 482

10 Kakoschke 2021: 316–317. Ime *Sammo*, katerega sklanjatev kaže na nosniško osnovo (*Anna Sammonis coniux*) navaja tudi Holder 1904: 1341.

11 Holder 1904: 1347. Keltska beseda **sāmo-* se je tako kot slovanska **samъ* razvila iz praindoevropske **sōmó-*.

12 Za posredovanje keltološke literature in pomoč pri interpretaciji keltskega gradiva se zahvaljujem kolegu Luki Repanšku.

13 Tako je npr. iz takratnega osebnega imena **Stānislāva* nastalo **Stānika*, iz tega pa prek splošnoslovanskega **Stanъko* današnje *Stanko*.

**kaŕmy*), rodilnik **kāmene*. Morda (ampak res samo morda) bi se taka osnova v latinščini odrazila z nosniško. Vendar zamisel o neki sicer nedokazljivi praslovanski nosniški osnovi pade na dejstvu, da ne poznamo nobenega slovanskega osebnega imena, ki bi se sklanjalo po nosniški sklanjatvi. Še več: vsi znani primeri te neproduktivne sklanjatve spadajo v množico podspola neživih samostalnikov moškega spola. Njihovi slovenski nasledniki so *ječmen*, *kamen*, *kremen*, *plamen*, *pramen*, *remen*, *stremen* in *strumen*. Ob tem ostaja odprto vprašanje, kako so Slovani izgovarjali in sklanjali Samovo ime. Praslovanščina tistega časa namreč ni imela samostalnikov, ki bi se v imenovalniku ednine končevali na -o, ker tega glasu takrat verjetno sploh še ni imela. Imela ga je le, če se je v tem času istozložni dvoglasnik *aw* že monoftongiral v *ō*, vendar ni imela samostalnikov, ki bi se v imenovalniku ednine končevali na ta glas, zato domnevnega imena **Samō* ali **Sāmō* ne bi znali sklanjati. (3) Človek svoje ime praviloma nosi od trenutka, ko ga dobi, pa do smrti. Izredno malo verjetno se zdi, da bi frankovski trgovec, ki je med Slovane prišel iz naprednejšega, bolj razvitega sveta, opustil svoje rojstno ime in se preimenoval v nekaj enkratnega, nesisemskega in po vsej verjetnosti nesklonljivega.¹⁴

¹⁴ Članek je nastal v okviru raziskovalnih programov *Naravna in kulturna dediščina Slovenskega naroda*, ki ga financira SAZU, in *Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju*, ki ga financira ARIS.

LITERATURA

- Bezljaj, France. 1976–2007. *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–V. Ljubljana: Založba ZRC, Mladinska knjiga.
- Holder, Alfred. 1904. *Alt-celtischer Sprachschatz*. Zweiter Band, I–T. Leipzig: Druck und Verlag von B. G. Teubner.
- Holzer, Georg. 2020. *Untersuchungen zum Urslavischen: Einleitende Kapitel, Lautlehre, Morphematik*. Berlin: Peter Lang Group AG.
- Kakoschke, Andreas. 2010. *Die Personennamen in der römischen Provinz Gallia Belgica*. Hildesheim, Zürich, New York: Olms-Weidmann.
- Kakoschke, Andreas. 2021. *Die Personennamen in Den Römischen Provinzen Germania Inferior und Germania Superior*. Göttingen: Verlag-Antike.
- Klotz, Emanuel. 2023. *Urslawisches Wörterbuch*. 2. aktualisierte und erweiterte Auflage. Wien: Facultas Verlags- und Buchhandels AG.
- Ramovš, Fran. 1936. *Kratka zgodovina slovenskega jezika*. Ljubljana: Akademska založba.
- Sławski, Franciszek et al. 1974. *Słownik prasłowiański*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Snoj, Marko. 2016. *Slovenski etimološki slovar*. 3. izdaja. Ljubljana: Založba ZRC.
- Šekli, Matej. 2021. Notranja in zunanja zgodovina slovenskega jezika v srednjem veku (ok. 550–1550). V *Slovenski jezik med slovanskimi jeziki*, ur. Matej Šekli in Lidija Rezoničnik, 187–227. Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Trubačev, Oleg Nikolaevich et al. 1974. *Этимологический словарь славянских языков I–*. Moskva: Hayka.

SUMMARY

*The paper lists the most basic characteristics of the 7th-century Proto-Slavic Language, especially in relation to the more recent Common Slavic layer, which is usually understood as the Late Proto-Slavic. This is followed by a list of possible expressions by which the Slavs of that time might have addressed their leader. Most of the arguments speak in favour of the hypothesis that Samo had been addressed as *kuningu, whereby the word *kuningu was borrowed from the Germanic word for 'king'. From this word Common Slavic *kǫnędzъ developed, and from it modern Slovene knez. The paper also deals with the personal name Samo, which, like its bearer, is most likely of Gaulish origin. The name is often written with a double m in late antiquity in the Gaulish area and is inflected as a nasal stem in Latin. Both features are characteristic of Gaulish hypocoristics. The Latin stem Sam(m)on- is therefore most probably a hypocoristic abbreviation of Gaulish personal names with the first part samo- 'summer', sāmo- 'calm', or samo- 'same, equivalent'.*

Izročilo o vladarju Samu v historiografiji od 15. do 18. stoletja

Darja Mihelič¹

IZVLEČEK

Prispevek obravnava predstave o vladarju Samu v delih 22 polihistorjev od 15. do 18. stoletja, do Antona Linharta, ki mu slovensko zgodovinarstvo pripisuje prelomno vlogo. Podatke o Samu beleži šest med seboj odvisnih rokopisov, nastalih do 13. stoletja. Avtorji zgodovinskih del so jih povzemali, komentirali ter pogosto dopolnjevali z izmišljenimi vložki. Opirali so se tudi na trditve svojih predhodnikov. Zgodovinsko poznavanje Sama in njegovega obdobja je glede faktografije in kronologije dogodkov ter popravkov številnih anahronizmov postopoma napredovalo, v nekaterih interpretacijah pa ni doseglo enotnega mnenja.

Ključne besede: Samo, zgodnji srednji vek, Vzhodne Alpe, humanistična historiografija.

ABSTRACT

The paper deals with representations of the ruler Samo in the works of 22 polyhistorians from the 15th to the 18th century, to the historian Anton Linhart, to whom Slovene historiography attributes a pivotal role. Six interdependent manuscripts dating up to the 13th century record information about Samo. The authors of historiographical works summarized, commented, and often supplemented them with fictional entries. They also relied on the claims of their predecessors. Historical knowledge of Samo and his period has gradually progressed in terms of factography, chronology of events, and corrections of numerous anachronisms. However, in some interpretations, it has not reached a unanimous opinion.

Keywords: Samo, early Middle Ages, Eastern Alps, humanistic historiography.

¹ Red. prof. dr. Darja Mihelič, znanstvena svetnica v pokoju, SI-1000 Ljubljana, Murnikova ulica 18, mihelic@zrc-sazu.si

1. UVOD

Vladar Samo je bil opazna osebnost 7. stoletja v delu Evrope, ki so ga poseljevali Slovani. Bil je frankovskega rodu in se je prvotno ukvarjal s trgovanjem, v nemirnih časih pa mu tudi vojaške spretnosti in strategije niso bile tuje. Očitno je bil v nastopu prepričljiv, odločen in karizmatičen, imel pa je tudi vodstvene sposobnosti. Pripomogel je, da so se Slovani (leta 623) otesli nadležne avarske nadvlade, zato so ga izbrali za vladarja. Kasneje se je oddaljil tudi od zahodnega, frankovskega sosedstva. Na »svojem« območju je dal (leta 631) izropati in pobiti frankovske trgovce. Suvereno in nepopustljivo je zavrnil zahteve poslanca frankovskega vladarja Dagoberta, ki je od njega zahteval zadoščenje, nato pa uspešno odbil avstrazijsko glavnino Dagobertovega vojaškega pohoda pri kraju *Wogastisburc*. Temu uspehu so sledili slovanski vpadi v Turingijo in na Frankovsko, Samu pa so se pridružila še druga slovanska ljudstva, med njimi sorabski *dux* Dervanus. Samo se je prilagodil življenju med Slovani. Številne žene so mu rodile mnogo potomcev. Na kakšen način so bila slovanska ljudstva, ki jih je obvladoval, povezana z njim ali njegovim plemenom, ni znano. Povezava je bila dokaj ohlapna, saj se po Samovi smrti, brez primerne naslednika na čelu, ni obdržala, čeprav so njeni deli ohranili neodvisnost. V Vzhodnih Alpah je v Samovem času (ok. leta 630) obstajala samostojna slovanska enota *marca Vinedorum*, ki ji je načeloval Valuk (*Wallucus dux Winedorum*) in je bila predhodnica desetletja kasnejše Karantanije. Tu je iskala zatočišče skupina Bolgarov, ki jih je vodil *Alciocus* (Krusch, 1888a, 157). Središče Samove oblasti, ki se je raztezala do Polabja, je bilo najverjetneje severno od tod. Zahodni del Vzhodnih Alp na Koroškem, slovansko pokrajino imenovano Zilja (*Sclavorum regio, quae Zellia appellatur*) pa so pred letom 625 zasedli Langobardi (Bethmann in Waitz, 1878, 132). Po Samovi smrti (leta 658) so Karantanci – slovanski rod (*Sclavorum gens*) v *Carnuntu*, ki ga popačeno imenujejo *Carantanum* – ohranili samostojnost: sem se je namreč leta 666 zatekel nesojeni langobardski prestolonaslednik, princ Arnefrit (Bethmann in Waitz, 1878, 152). V slovenskem zgodovinskem spominu se – delno po trditvah starejšega zgodovinopisja, še bolj pa po pesniškem izročilu Franceta Prešerna² in tudi Antona Aškerc³ – Samo napačno in anahronistično dojema kot »slovenski« knez/kralj v »slovenski« Karantaniji.⁴

Prispevek se osredotoča na predstave o Samu v zgodovinopisju od konca 15. do 18. stoletja. Podatke o Samu do 13. stoletja beleži šest rokopisov, od katerih je ključen zlasti najstarejši, pripisan *sholasticu* Fredegarju. Polihistorji, katerih interpretacijam o Samu bomo večinoma sledili v kronološkem sosledju, so sprva poznali posamezne od (prepisov) rokopisov, ko so se pojavile njihove prve tiskane objave, pa so se seznanili in v svoja izvajanja pritegnili tudi

2 Viharjov jeznih mrzle domačije / Slovenske so pokrajne ble, kar, Samo! / tvoj duh je zginil, kar nad tvojo jamo / pozabljeno od vnukov veter brije (Prešeren, 1834).

3 Samo sedel tû, Borût, Gorázd je / in Ingo, poslednji knez naš! (Aškerc, 1890); Svoboden rod je moj od njega dni! / Svoboden sem ko narod naš, ko ti! / Svoboden kakor Samo, ko Gorazd, / vladarja slavna naša, naša čast; / svoboden ko Borut, ko Hetimar, / moj rajni prednik, hrabri naš vladar! (Aškerc, 1906).

4 Za ljudstvo Karantancev in reference, prim. Štih, 2007.

te. Nekateri so zapise le povzemali, drugi komentirali in jih – značilno za neznanstveno zgodovinopisje pred začetkom 18. stoletja – pogosto popestrili z izmišljenimi predstavami, komentarji in vložki. Avtorji so se običajno opirali tudi na trditve svojih uglednih predhodnikov in jih posnemali ali jim ugovarjali. Zgodovinsko poznavanje Samovega obdobja je glede faktografije in kronologije dogodkov ter glede popravkov številnih anahronizmov postopoma napredovalo, v nekaterih interpretacijah pa ni doseglo enotnega mnenja.

2. IZVIRNA POROČILA O VLADARJU SAMU

Slovanski vladar Samo, ki je od tretjega do šestega desetletja sedmega stoletja obvladoval ozemlje od zgornjega Podravja do Panonije in od Polabja do Karavank, se omenja v šestih deloma medsebojno odvisnih zgodovinskih zapisih. Ti si sledijo v naslednjem kronološkem zaporedju: temeljni zapis, ki vsebuje podatke o frankovskem trgovcu in kasneje vladarju (*rex*) Samu je bil zapisan ok. leta 660, pripisujejo pa ga veroučitelju (*scolasticus*) Fredegarju. *Gesta Dagoberti*⁵ so bila zapisana med leti 800 in 835. Leta 870 je duhovni zagovornik salzburške cerkvene misije v alpsko-panonskem prostoru napisal *Libellus de conversione Bagoariorum et Carantanorum* (Spis o spreobrnitvi Bavarcev in Karantancev, v nadaljevanju »Konverzija«). V začetku 11. stoletja je nastala *Historia Francorum* benediktinskega meniha Annonia Floriacensis ali Aimoina,⁶ konec 12. stoletja *Vita Virgilii*, v 13. stoletju pa Sama omenja *Auctarium Garstense*.

Od omenjenih šestih zapisov, v katerih se pojavlja Samo, so prvotne in merodajne »knjige kronik« veroučitelja Fredegarja⁷ (Krusch, 1888a). Sekundarno jih je deloma, vendar s pomembno vsebinsko razliko, povzel menih iz pariškega samostana sv. Dionizija v svojih *Gesta Dagoberti*⁸ (Krusch, 1888b), Fredegarjevo besedilo je deloma vključil v svojo »zgodovino Frankov« tudi Annonius (1514, LXIIIv–LXIII) oz. Aimoinus (1567, 323–324). Zgodovinske podatke iz »Konverzije«⁹ (Wattenbach, 1854a, 1–14; Wolfram, 2012), ki se v pogledu Sama od daleč »spogledujejo« s Fredegarjevim izročilom, povzema – v veliki meri dobesedno – *Vita Virgilii*¹⁰ (Wattenbach, 1854c, 84–95.), v kratki opazki pa se na »Konverzijo« nasloni tudi *Auctarium Garstense* (Wattenbach, 1851, 561–569).

Zapisi v kratkem sporočajo naslednje: po Fredegarju naj bi v 40. letu vladanja Klotarja Frank Samo iz kraja Senonago trgoval pri Slovanih imenovanih *Winedi*, ki so jih zatirali Avari, imenovani Huni. Od Slovanov so zahtevali tribute, hodili so k njim prezimovat in si jemali njihove žene in hčere. Potomci iz teh zvez so se Hunom in njihovemu vladarju (*rex*) *gaganu* zoperstavili. Pridružil se jim je Samo; bil je zaslužen, da so se otresli hunske oblasti, zato so ga izbrali za vladarja (*rex*). Uspešno je vladal 35 let, imel dvanajst žena in 22 sinov ter petnajst hčera. V devetem letu vlade frankovskega vladarja Dagoberta je dal pobiti frankovske trgovce in se prezirljivo sprl z Dagobertovim poslancem Sicharijem, ki je zahteval od

5 Dagobert I. je vladal avstrazijskim Frankom v letih 603–639.

6 Rojen ok. leta 965 v Villefranche-de-Lonchat, umrl po letu 1008 v Saint-Benoit-sur-Loire. V tedanji pisavi sta kombinaciji črk nn in im zapisani nerazločljivo, ker je bila črka i brez pike.

7 Dele tega spisa z omembami Sama so objavili: Freher, 1613, 360, 369, ki pa umešča Fredegarja v besedilo Aimoina, Du Chesne, 1636a, 754–755, 759–760, Bollandus, 1658, 697–698 in Ruinart, 1699, stolpci 626, 641–642, 647.

8 Zgodnja objava: Du Chesne, 1636a, 580.

9 Celotni spis je prvi objavil Mathias Flacius Illyricus (1562, 121–127). Sledila je objava Freher, 1602, 15–20, objava fragmenta pa: Du Chesne, 1636b, 220–221. Iz 12. stoletja datira dodatek k enemu od rokopisov »Konverzije« *Excerptum de Karentanis*, ki povzema osnovni zapis: *Tempore Dagoberti regis Francorum preerant Karentanis dux Samo, post quem Boruch, post quem Karastus et post hunc Chenmarus, et post hunc Waltunc* (Wattenbach, 1854b, 14–15).

10 Zgodnje objave Canisius, 1602, 260–262; Canisius 1604, 1142–1143; nova izdaja: Basnage, 1725, 288–289, 341–342; Bollandus, 1658, 698.

njega zadoščenje. Dagobert je poslal nad Slované tri vojske; pohod frankovskih zaveznikov Langobardov in Alamanov je bil uspešen, avstrazijska glavnina pa je pri *castru Wogastisburc* utrpela poraz. Slovani so kasneje vdiral v Turingijo in druge okraje (*pagus*) frankovskega ozemlja (*regnum*), pridružil pa se jim je tudi sorabski *dux* Dervanus.

Gesta Dagoberti povzemajo del Fredegarjevega besedila od opisa poboja in ropa frankovskih trgovcev, prek soočenja Sama s Sicharijem, do Dagobertove »kazenske odprave« nad Slované, pri kateri pa omenjajo le vojaška uspeha Langobardov in Alamanov, poraz Avstrazijcev in nadaljnje dogodke pa zamolčijo. Annonius, drugi sekundarni zapis, ki sledi Fredegarju, v svojo pripoved korektno vključi isto, korektno razširjeno vsebino: opiše rop in poboj trgovcev, ki so iz Francije prišli v deželo Slovanov (*Sclauorum patria*) in povzame oster dialog Sicharija in Sama (tega imenuje *princeps* in *rex*); to je bil povod za Dagobertov vojaški pohod, v katerem so zmagoviti Alamani in Langobardi zajeli mnogo ujetnikov, medtem ko so avstrazijske Franke Slovani (*winidi*) pri *castrum Vogastrum* porazili in nagnali v beg, potem pa vdrli v Turingijo in na okoliška frankovska ozemlja, priključil pa se jim je tudi slovanski *dux* Dervanus, ki je bil dotlej pokoren Frankom.

Drugi sklop poročil je v opisu dogodkov v zvezi s Samom mnogo bolj skop, navezuje pa se na »Konverzijo«, ki kljub razlikam ni povsem neodvisna od Fredegarjevega poročila. Kratko opisuje, da je bil za časa frankovskega vladarja (*rex*) Dagoberta nek Slovan po imenu Samo *dux* Karantancev. Dal je oropati in pobiti Dagobertove trgovce. Ta je poslal nadenj vojsko, in ji ukazal nadoknaditi škodo, ki mu jo je povzročil Samo. Poslani možje so to storili in Karantance podredili vladarju (*regis servitio*). »Konverzija« nato z besedno zvezo *non multo post tempore* (ne dolgo za tem) preskoči v stoletje kasnejši čas malo pred letom 745, ko so Huni (gre za Avare) ogrožali Karantance. Knez slednjih je bil tedaj Borut, ki je prosil za pomoč Bavarce. Hune so pregnali, Karantance pa potisnili v klientelno odvisnost od Bavarcev in nato posredno od Frankov. *Vita Virgilii* te odlomke zvesto prevzema po predlogi »Konverziji«. *Auctarium Garstense* ob sklicevanju na »Konverzijo« (na robu) na kratko omeni, da je *rex* Dagobert poslal na Koroško (*Karinthia*) vojsko nad Samona, *dux*-a Slovanov, ki so pobili Dagobertove trgovce. Posledic tega posega ne opiše.

3. NEKDANJE ZGODOVINOPISJE IN RAZHAJANJA V ZVEZI S SAMOM

Ogledali si bomo, kako so omenjenim virom sledila izbrana historiografska dela od konca 15. stoletja do Antona Linhart (Mihelič, 2000) in njegovega – v smislu obravnave zgodovine celovitega slovenskega prostora prek deželnih meja – prelomnega dela *Versuch einer Geschichte von Krain ...* (Linhart, 1788, 1791). Zgodovinsko védenje in zanesljivost historiografskih del sta v omenjenem razdobju postopoma napredovala, a ne premočrtno. Nekateri avtorji so neposredno ali posredno – prek zgodnjih objav ali povzemanja opisov od predhodnih zgodovinopiscev – poznali le posameznega od omenjenih poročil o Samu, drugi več, nekateri so nejasne ali manjkajoče podatke izpopolnili po svoje, pri neujemanju različnih razlag med seboj pa so se opredelili za opis, ki je ustrezal njihoveму prepričanju. V predstave o Samu in njegovi dobi so sčasoma ob omenjenih virih vključevali tudi druge podatke in izpopolnjevali podobo o njegovem času in o kronološkem sosledju dogajanja v prostoru med Alpami in Jadranom. Osnovne razlike med avtorji se pojavljajo v stališčih o Samovem poreklu in verskem prepričanju, o njegovi (ne)odvisnosti, o središču in območju njegove oblasti, o njegovem življenju in o kronologiji njegovega nasledstva.

Glede Samovega porekla se pisci razlikujejo v skladu s tradicijo vira, ki ga povzemajo: Fredegarjevo poročilo navaja, da je bil Samo Frank iz kraja Senonago, *Gesta Dagoberti* in Annonius povzemata del Fredegarjevega poročila, kjer Samovo poreklo ni omenjeno, »Konverzija« (in po njej *Vita Virgilii*) izrecno trdi, da je bil Samo Slovan, *Auctarium Garstense* pa Samove etnične pripadnosti ne navaja. Nekateri pisci dodajajo, da je bil Samo (Slovan in) pogan. Fredegar opisuje Samovo vlogo pri slovanskem upor proti Avarom imenovanim Huni in njegovo vladavino, ostali zapisi začenjajo zgodbo z izbruhom konflikta med Dagobertom in Samom. Potem, ko je dal Samo oropati frankovske trgovce in po neuspešnem posredovanju Dagobertovega pogajalca Sicharija, da bi dosegel zadoščenje, je Dagobert nad Slovane poslal – po Fredegarju in Annoniu – tri vojske, katerih langobardska in alamanska sta bili uspešni, avstrazijska pa je bila poražena pri Vogastisburgu – poraz, ki ga *Gesta Dagoberti* zamolčijo. »Konverzija« (in *Vita Virgilii*) omenja, da je bil za časa slavnega frankovskega kralja Dagoberta nek Slovan Samo, ki je bival med Karantanci, *dux* tega ljudstva. Po poboju njegovih trgovcev je Dagobert poslal nad Karantance vojsko in jih podvrget; nekateri kasnejši avtorji k temu dodajajo, da so Karantanci tedaj sprejeli krščansko vero. *Auctarium Garstense* omenja, da je bil Samo *dux* Slovanov na Koroškem, kamor je Dagobert zaradi poboja svojih trgovcev napotil vojsko. Središče Samovega območja naj bi bilo po razlagah, ki sledijo »Konverziji«, *Vita Virgilii* in *Auctarium Garstense* v Karantaniji oz. na Koroškem, posamezni pisci pa ga ob sklicevanju na tradicijo Fredegarjevega poročanja in druge vire umeščajo na Češko, od koder naj bi Samo obvladoval širše območje srednje Evrope. Samovo nasledstvo in kronologija dogodkov po njegovi smrti sta bila

zaradi zavajajočega stavka v »Konverziji« (*non multo post tempore*), ki je uvedel nadaljnje dogajanje, dolgo uganka, nekaj avtorjev je opozarjalo na neskladje, smiselno utemeljeno in argumentirano pa je kronologijo dogodkov – z ozirom na sodobne časovne umestitve z nekajletnimi odstopanji – razvozlal Janez Ludvik Schönleben.

4. POLIHISTORJI 15. DO 18. STOLETJA

Tabela 1: Obravnavani avtorji in njihova dela

Avtor (čas življenja)	Delo	Leto izida
Iacob(us) Unrest(us) (1420/30–ok.1490)	<i>Chronicon Carinthiacum</i>	pred 1490
Mathias Flacius Illyricus (1520–1575)	<i>Catalogus testium veritatis, qui ante nostrum aetatem reclama- runt Papae</i>	1562
Iohannes Auentinus (1477–1537)	<i>Annalium Boiorum libri septem</i> <i>Chronica</i>	1554 1566
Mauro Orbini (1550–1614)	<i>Il Regno de gli Slavi</i>	1601
Wolfgang Lazius (1514–1565)	<i>De gentium aliquot migrationibus, sedibus fixis, reliquiis, lingua- rumque initiis et immutationibus dialectis libri XII</i>	1557
Michael Gothard Christalnack (1530/40–1595)	<i>Chronica des loeblichen Ertzhertzogthumbs Khaerndten, Annales Carinthiae</i>	1590/1612
Martinus Bauzer (1595–1668)	<i>Historia rerum Noricarum et Foroiuliensium</i>	1657–1663
Marcus Welser/Velserus (1558–1614)	<i>Rerum Boicarum Libri Quinque</i> <i>Bayrische Geschicht in fuenff Buecher getheilt</i>	1602 1605
Andreas Brunner (1589–1650)	<i>Annales virtutis et fortunae Boiorum I–III</i>	1626–1637
Joannes Philippus Vorburgicus (1596–1660)	<i>Historiarum Volumen Octavum</i>	1658
Johannes Vervaux (1586–1661)	<i>Boicae gentis annalium pars I. complectitur historiam à prima Bojorum origine usque ad annum Christi M.CCC.XIV</i>	1662
Thoma Joannes Pessina de Czechorod (1629–1680)	<i>Mars Moravicus sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumul- tus, praelia, turbae ...</i>	1677
Joannes Ludovicus Schönleben (1618–1681)	<i>Carniolia antiqua et nova sive Inclyti ducatus Carnioliae Annales sacroprophani</i>	1680
Johann Weichard Valvasor (1641–1693)	<i>Die Ehre des Herzogthums Krain</i>	1689
Marcus Hansizius (1683–1766)	<i>Germaniae sacrae I, Metropolis Lauriacensis cum Episcopatu Pataviensi, chronologice proposita,</i>	1727
	<i>Germaniae Sacrae II, Archiepiscopatus Salisburgensis chronologi- ce propositus</i>	1729
	<i>Analecta seu Collectanea pro historia Carinthiae concinnanda I, II</i>	1793
Joannes Christophorus de Jordan (prva pol. 18. stol.)	<i>De originibus Slavicis opus chronologico-geographico-historicum</i>	1745
Gottfried Philipp(us) Span(n) agel(us) (?–1749)	<i>Carinthia vetus et media</i>	~1750
Erasmus Frölich (1700–1758)	<i>Specimen archontologiae Carinthiae</i>	1758
Aquilinus Julius Caesar (1720–1792)	<i>Annales ducatus Styriae I–III</i>	1768–1777
	<i>Staat= und Kirchengeschichte des Herzogthum Steyermarks I–VII</i>	1786–1788

Joseph Anton Ignaz Edler von Baumeister (1750–1819)	<i>Versuch einer Staatsgeschichte von Steyermark</i>	1780
Franz Martin Pelzel (1754–1801)	<i>Kurzgefaßte Geschichte der Bo'hmen, von den a'ltesten bis auf die itzigen Zeiten. Erste Abteilung</i>	1774
	<i>Abhandlung u'ber Samo, Ko'nig der Slawen</i>	1775
Anton Linhart (1756–1795)	<i>Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen suedlichen Slaven Oesterreichs I</i>	1788
	<i>Versuch einer Geschichte von Krain und den übrigen Ländern der suedlichen Slaven Oesterreichs II</i>	1791

Nemško delo *Chronicon Carinthiacum* **Iacoba Unresta**¹¹ (Unrestus, ~ 1490) obravnava karantansko zgodovino, pri čemer se opira na izpeljanko »Konverzije« *Vita Virgilii*. Samo, ki je načeloval Karantaniji, je označen kot *ein heydnischer und windischer Hertzog* (poganski in slovanski knez), ki je dal izropati in pobiti poslane frankovskega kralja Dagoberta. Dagobert je poslal nadenj svoje ljudi, da so ga kaznovali. – Škofa Virgilija (prva pol. 8. stol.–784) in Sama (ok. 600–658) je Unrest napačno označil za sodobnika. Samu naj bi neposredno sledil knez Borut (deloval je ok. 700–748), čeprav sta vladala s stoletnim razmakom.

Mathias Flacius Illyricus¹² je objavil *Catalogus testium veritatis, qui ante nostram aetatem reclararunt Papae* (Katalog prič resnice, ki so pred našo dobo ugovarjali papežu, Flacius Illyricus, 1556). Njegov namen je bil dokazati, da rimski papež nima pravice do cerkvenega primata. V dopolnjeni izdaji je kot prvi objavil »Konverzijo« (Flacius Illyricus, 1562, 121–127) v malce skrajšani obliki in brez komentarja: *in Quarantanis* je vladal Slovan Samo, ki je dal izropati in pobiti Dagobertove trgovce. Dagobertova vojska ga je za kazen pokorila. *Non multo post tempore* je »hunska« nevarnost prisilila karantanskega kneza po imenu *Boruth*, da se je obrnil na Bavarce s prošnjo za pomoč. V »Katalogu prič resnice« Vlačić objavlja tudi pisanje kremsmünsterskega redovnika Bernharda o poreklu Bavarcev, v katerem je vključena omemba iz *Excerptum de Karentanis*¹³ (Flacius Illyricus, 1562, 127–130, tu 129): Za časa frankovskega vladarja Dagoberta je Slovanom načeloval *Dux Samo*, za njim pa *Boruth*, *Rarastus*, *Chemanarus* in *Vualthuns*. Vlačić je sicer kot prvi objavil tudi dele Fredegarjevega besedila, v katerih pa Samo ni omenjen (Flacius Illyricus, 1568).

Iohannes Auentinus,¹⁴ avtor del *Annalium Boiorum libri septem* (Auentinus, 1554) in *Chronica* (Auentinus, 1566) v opisu razdelitve Norika v prvi polovici 6. stoletja takole opiše tamkajšnje razmere: *Die Kernter und Haunen haben fu'r sich selbs ire Land mit irem Fu'rsten regirt/ seind frey gewesen biß die Beyern Christen wurden/ da wurden sie vnd die Winden der sachen vneins/ vnd die Beyern auß befehl der Ko'nige von Franckreich/ nemlich Hildebrechts deß andern/*

11 Jakob Unrest (ok.1430–1500), duhovnik v Šmartenu na Dholici nad Vrbskim jezerom, član kapitlja pri Gospej Sveti; »Koroško kroniko« je napisal ok. 1490.

12 Matija Vlačić Ilirik (1520–1575), voditelj po njem imenovane »flacijanske« smeri protestantizma po Luthrovi smrti.

13 Prim. op. 8.

14 Johannes Auentin s pravim imenom Turmair (1477–1537), humanistični zgodovinar in filolog, oče bavarske historiografije.

*Degenbrecht deß ersten/ vberzogen die Winden vnd Kernter/ brachtens zu gehorsam.*¹⁵ Aventin omenja slovanskega vojvodo oziroma kralja Sama: *Der Windische Hertzog damals in Kernten und Osterreich sitzend mit namen der Scham, oz.: Samo Rex Venedorum qui ad Draui, Sauique fontes adhuc habitant.*¹⁶ Dal je pobiti Dagobertove trgovce, ta pa je poslal nadenj vojvodo Tasila, ki je s tremi vojskami na treh krajih na Koroškem, Štajerskem in v Avstriji premagal Slované, podvrget Sama, Slované pa spreobrn timer v krščanstvo. Za vojvodo je postavil gospoda po imenu Borut, ki je sprejel fevd od bavarskega vojvode kot namestnika frankovske vladarske hiše. Sledil je napad Hunov in Avarov iz sosedstva in Borut je prosil bavarske kneze in frankovske namestnike za pomoč (Auentinus, 1566, CCCXII). Anali pa poročajo, da so bojski kraljeviči s tremi vojskami na Dagobertov ukaz napadli in pokorili deželo Slovanov in jih pokristjanili. Čez nekaj dni (!) so Slované napadli Huni in njihov knez Borut je prosil Boje za pomoč (Auentinus, 1554, 279). Aventinove samosvoje razlage vsebujejo nekaj podatkov *Gesta Dagoberti*, v anahronističnem nadaljevanju pa sledijo »Konverziji«.

Mauro Orbini¹⁷ je v delu *Il regno degli Slavi* (Orbini, 1601) v svojih izvajanjih kljub poznavanju virov netočen, Zavedlo ga je tudi zgledovanje po Aventinu. V zvezi s Samovim uporom povzema tradicijo Fredegarja po Annoniu *monacu*, njegova kronologija pa je nekoliko prezigodnja. Slovani naj bi se že leta 617 uspešno zoperstavili Avarom. Pri spopadu se je izkazal Samo, ki so ga postavili za kralja (*rè*), vladal je 36 let in bil zelo uspešen v soočenjih z Avari. Imel je dvanajst žena, z njimi pa prav toliko sinov in petnajst hčera. Spor Sama z Dagobertom povzema Orbin po »7. knjigi o Slovanih« enigmatičnega Carla Vagriese-ja (Carla della Vagria): opiše rop in poboj popotnih frankovskih trgovcev in Sicharijevo neuspelo posredovanje pri Samu. Annonius je Orbinu vir za poraz Dagobertove vojske pri kraju *Vogastro*, ki so mu sledili slovanski vpadi v Turingijo ter pridružitev kneza (*dux*) Dervanusa Samu. Po Girolamu Bardiju (Bardi, 1581, 160) in Carlu Vagriese-ju Orbin navaja, da je leta 640 ali 650 prišlo do novega spopada z Dagobertom in Slovani so razsajali po frankovski deželi. Povzame poročanje Annoniusa, da so Slovani v 11. letu vladanja Dagoberta opustošili frankovsko ozemlje, Dagobert naj bi zato proti Samu napotil tri vojske in ga porazil pri Aguntu. Slovani naj bi se spreobrnil v krščanstvo, med njimi pa naj bi bil dejaven sv. Kolumban. Ob teh neosnovanih trditvah tudi Orbin kronološko zgrešeno postavlja Boruta za neposrednega Samovega naslednika, o katerem navaja, da ga ima Lazius za prvega kralja (*rè*) koroških Slovanov; krstil naj bi ga blaženi Dominik, učenec salzburškega škofa sv. Ruperta.¹⁸ Dagobertu naj bi v znak zvestobe izročil sina in nečaka; ko so ga ogrožali »Huni«, pa naj bi jih raztrgal na kosce (Orbini, 1601, 34–37).

15 Korošci in Huni so sami vladali deželi z lastnimi knezi in so bili svobodni, dokler se niso Bavarci pokristjanili; tedaj so bili ti in Slovani glede tega neenotni in Bavarci so na ukaz frankovskih kraljev, namreč Hildeberta II., Dagoberta I. napadli Slované in Korošce in jih pokorili (Auentinus, 1566, CCCIII).

16 Slovanski vojvoda, ki je tedaj vladal na Koroškem in v Avstriji z imenom Scham (Auentinus, 1566, CCCXII); Samo, rex Slovanov, ki do danes prebivajo ob izvrih Save in Drave (Auentinus, 1554, 279).

17 Mauro Orbini (1563–1614), dubrovniški letopisec, benediktinski menih.

18 *Ma morto che fù Samo Rè, gli successe Boruth, ò (...) Boruch, il quale ... fù il primo Rè de gli Slaui Carintiani, che riceuè il Santo battesimo dal Beato Domingo discepolo del diuin Ruperto Vescouo Iuuauense, et Apostolo de Carni.*

Wolfgang Lazius¹⁹ se je v *De gentium aliquot migrationibus ...* (Lazius, 1557) posvetil genealogijam, ki jih je oblikoval po svoje, upošteval pa je tudi Aventina. V vrsti karnskih knezov *ex Slauorum natione* omenja kot prvega *Samoisa*, ki je morda premagal Tasila pri Aguntu. Bil je knez v *Carantana siue Licuria*. Porazil ga je frankovski vladar Dagobert in ga podjarmil z njegovim ljudstvom vred. Sledil mu je *Baruch* (Borut) z bratom *Cotio*-m. Odstavili so ga Avari, frankovski vladarji pa so ga vrnili na položaj. Tretji knez je bil *Carastus* (Gorazd), ki naj bi ga krstil *beatus Domingus*. Četrty knez *Cetemar* (Hotimir) pa naj bi bil prvi karnski knez frankovskega rodu v Karantaniji (Lazius, 1557, 200). Enačenje Karantanije z Ligurijo, podatki o Samovem porazu in podreditvi ter njegovem nasledstvu, Gorazdovem krstu in Hotimirjevem frankovskem poreklu ne držijo.

Michael Gothard Christalnick²⁰ je avtor dela *Annales Carinthiae* (napisani ok. 1590), ki ga je leta 1612 objavil **Hieronymus Megiser** (Megiser, 1612) pod svojim imenom (Grossmann, 1949). Po zgledu Lazija vključuje v opis dogajanja poglavja o vladarjih in cerkvenih dostojanstvenikih, med katerimi omenja tudi kneze, ki so vladali Koroški. V zvezi z njimi po svoje in izmišljeno opisuje zgodovinske dogodke, v katerih so bili udeleženi. Prvi koroški knez naj bi bil leta 537 bavarski vojvoda *Theodo II.* (Megiser, 1612, 342). Do leta 622 naj bi *die Windische* na Koroškem spoštovali frankovske kralje in bavarske vojvode kot svoje deželne kneze. Šesti v vrsti koroških knezov naj bi bil *Samois*, prvi slovanskega rodu (Megiser, 1612, 383). Slovani in Vindi so se uprli bavarskim knezom, ki so sprejeli krščanstvo. Za svojega gospoda so izbrali moža koroškega porekla, imenovanega *Samois*, *aus einem gar alten Windischen Geschlecht* (iz zelo starega slovanskega rodu). K njemu so poslali poslanstvo, ki ga je kot najstarejši vodil *Pleuratus*. Sama naj bi nagovoril v imenu vsega slovanskega plemstva in preprostih ljudi, naj postane gospod in deželni knez (Megiser, 1612, 383–385). *Samois* na Koroškem se je proti krščanskim Bavarcem povezal s Huni, Slovani v Dalmaciji, Liburniji in Istriji in s pomočjo *Pleuratusa* pri Aguntu ali Innichenu porazil njihovega vojskovodjo vojvodo Tasila in njegovega brata vojvodo *Dietprehta*. Pri izmišljenem, nabuhlem opisu, v katerem mrgoli netočnosti, se avtor sklicuje na neobstoječega pisca Ammonia Salassa (o tem: Doblinger, 1909, 460–461). Koroška je bila osvobojena bavarskega jarma in je prišla pod slovanskega (Megiser, 1612, 386, 391, 394). Vojvoda Samo, ki naj bi k deželi *zu Khärndten* pridobil še *Oesterreich* in *Windische Land*, naj bi leta 638 oropal poslanca *Servatia* in *Paterna* in trgovce frankovskega vladarja Dagoberta, ki so bili na poti v Konstantinopol k cesarju Herakliju. Dagobertov glasnik s Samom ni dosegel dogovora²¹ in prišlo je do vojne. Vojvoda Tasilo II. je krenil s tremi vojskami nad *Winden vnnd Sclaven*, premagal jih je na treh krajih na Koroškem, Štajerskem in v Avstriji pod Anizo (Enns), ubil Sama in Koroška naj bi spet postala fevd bavarske vladarske hiše. Samo naj bi bil na čelu vojvodine Koroške 16 let in naj ne bi zapustil potomcev. Tasilo, ki je pokoril Slované in jih poučil v krščanstvu, naj bi jim

19 Wolfgang Lazius (1514–1565), avstrijski humanist, kartograf, zgodovinar in zdravnik.

20 Michael Gothard Christalnick (1530/1540–1595), humanist, zgodovinar, protestantski pridigar.

21 Pri opisu se avtor sklicuje na neznanega pisca: Paulus Aemilius, *Historia Gallica* oz. *Französische Historien*.

postavil za vojvoda slovanskega gospoda *Barucha* (Borut), ki je moral sprejeti fevde od Bavarcev kot zastopnikov frankovskih vladarjev. Po *Vita Virgilii* pisec omenja, da so ne dolgo za tem na Koroško pritisnili Huni. Tasilo je priskočil Slovanom na pomoč in premagal Hune in Avare. Odpeljal je talca Borutovega sina in nečaka v duhovniško šolo v Chiemsee in ju dal na Borutovo prošnjo krščansko vzgojiti. Borut naj bi vladal 42 let (Megiser, 1612, 395–398).

Martinus Bauzer²² v svoji *Historia rerum Noricarum et Foroiuliensium* (Bauzer, 1657–1663, (knjiga) III, (poglavji) 33, 34) v latinščini povzema *Annales Carinthiae*, ki jih malo prilagodi. Vendi in Slovani naj bi nadlegovali Bavarce, ker so zavrgli bogove prednikov in sprejeli krščanstvo, ter se skušali otresti njihove oblasti. Leta 628 so koroški Slovani sklicali ljudsko zborovanje, in sklenili, da bodo izbrali kneza iz svojega ljudstva, ki jim bo vladal in branil njihovo svobodo. V odsotnosti je bil za kneza izbran Samo, ki je bil slovanskega rodu. Poslanci so šli k njemu in mu v imenu ljudstva izročili oblast. Samo je knežjo čast sprejel in jo izvajal nad svojim ljudstvom. Sodstvo je potekalo v slovanskem jeziku in tako so tudi poznejši koroški knezi na cesarskih zborovanjih govorili v slovansko. Slovani so dobili svojega kneza in Koroško imenovali *patria Slavorum*. Ko sta bavarska kneza Tasilo in *Theobert* izvedela o odcepitvi Slovanov, sta vdrla na Koroško. Pri Aguntu sta se spopadla s Samom, ki ju je premagal. Leta 638 je frankovski kralj Dagobert poslal k vzhodnemu cesarju Herakliju poslanca *Servatija* in *Paterna* z darili. Samo ju je oropal in povzročil nov Tasilov napad na Koroško, v katerem je Samo po 16 letih vladanja umrl brez potomcev. Tasilo si je podvrgel Slovane na Koroškem in jim postavil za kneza Slovana (*Slavica Gente natum*) Boruta, ki je od bojskega kneza Tasila *fiduciario jure* prevzel Koroško v upravljanje. Tasilo je odvedel s seboj Borutovega sina in nečaka in ju krščansko vzgojil. Čeprav so bili Bauzerju znani podatki o iskanju pomoči langobardskega princa Varnefrida po Samovi smrti pri Slovanih (Bauzer, 1657–1663, III, 39), ki dokazujejo samostojnost alpskih Slovanov v tem času, je vztrajal pri slovanski podrejenosti Bavarcem.

Marcus Velsesus/Welser v latinskih *Rerum Boicarum libri quinque* (Velsesus, 1602) in nemški *Bayrische Geschichte* (Welser, 1605) glede dogodkov v zvezi s Samom sledi Fredegarju prek Aimoina: za časa Dagoberta je Karantancem oz. *in Karnten* vladal Samo, rojen v *Senonum civitate*, oz. bil naj bi *geborener Senoner*. Trgoval je pri Slovanih, ki so jih stiskali Huni in jim pomagal, da so se otresli tega jarma. Za nagrado je dobil vladavino, ki jo je slavno vodil 36 let (Velsesus, 1602, 228; Welser, 1605, 241). K devetemu letu vladanja Dagoberta leta 641 Welser omenja bolgarskega kneza *Alticeus*-a, ki se je na begu pred Avari najprej zatekel k Bavarcem, nato pa od njih pribežal k Slovanu *Valduccu/Valducku* knezu/vojvodi Slovanov (*Slavum Venedorum Ducem* oz. *Hertzogen der Slauen und Wenden*) (Velsesus, 1602, 224–225; Welser, 1605, 238). Uspešnost Samovih naslednikov ni bila bleščeča, Welser jo povzame po *Vita Virgilii*, inčiči »Konverzije«: Za časa frankovskega vladarja Pipina je zavladal Borut, ki

²² Martin Bavčer (1595–1668), latinski pisatelj in zgodovinar, profesor sholastične filozofije na kolegiju v Gorici in na Ferdinandu v Gradcu ter rektor kolegija na Reki.

so ga ogrožali Huni. Za pomoč je prosil Boje/Bavarce. Hune so pregnali, morali pa so plačati visoko ceno: ker se ljudstvo ni bilo sposobno samo braniti, se je moralo podrediti, kar naj bi zagotavljala Borutov sin in nečak, ki so ju odpeljali za talca in naj bi ju na Borutovo željo krščansko vzgojili (Velserus, 1602, 298–299; Welser, 1605, 317). S sklicevanjem na Pipina, ki je zavladal leta 751 je Welser omogočil pravilno kronološko umestitev dogajanja, ki pa je nasledniki v razlagah niso povzeli.

Andreas Brunner²³ v *Annalium virtutis et fortunae Boiorum I.* (Brunner, 1626) navaja, da so bili za časa kralja Dagoberta, ki je Bojem napisal zakone (*Dagoberti Regis aevo illius qui Bojis Leges scripsit*) Karantanci pod hunskim jarmom. Samo, po rodu Frank, ki je trgoval pri Slovanih, se je ponudil za vodjo proti tiraniji in za nagrado prejel vladavino, ki jo je vodil 36 let. Po njegovi smrti so razmere nazadovale. Ko je v Franciji vladal Pipin, je Karantancem načeloval Borut. Ni se bil sposoben zoperstaviti »Hunom« in je prosil Boje za pomoč. Ker se niso zmogli sami obvarovati, so sprejeli odvisnost od Frankov. Boji so odpeljali s seboj kot talca Borutovega sina in nečaka, da bi ju krščansko vzgojili. Ti in nadaljnji podatki (Brunner, 1626, 697–703) so povzeti po Canisijevi objavi inačice »Konverzije« *Vita Virgilio* (Canisius, 1602, 260–264; Canisius, 1604, 1142–1143).

Joannes Philippus á Vorburg²⁴ v osmem zvezku *Historiarum* na več mestih opisuje dogodke v zvezi s Samom (Vorburgicus, 1658, 145–146, 200–202, 336–337). Drugo ob drugem primerjalno povzema Fredegarjevo in Aimonijevo poročilo: V 40. letu vladanja *Clotharija* je nek človek po imenu Samo, *natione Francus* iz okrožja *Senonago vel Senonico* trgoval pri Slovanih, ki so se upirali avarskemu vladarju (*rex*) *Caganu*. Vorburg opiše način vojskovanja Slovanov pod Avari, imenovanimi Huni, slovansko tributarno obveznost, hunsko prezimovanje pri Slovanih, upor sinov, ki so jih Huni zaplodili Slovankam. Slovani so s pomočjo Sama leta 629 odvrkli hunski jarem. Sama so izbrali za vladarja. Postal je *rex* Slovanov v Germaniji (*inter Slavos per Germaniam*). Vladal je 35 ali 36 let, imel dvanajst žena slovanskega rodu, 22 sinov (Vorburg opozarja, da jih Aimoinus omenja le dvanajst) in petnajst hčera. Leta 638 se je zapletel v vojno s Franki. Slovani so oropali in pobili frankovske trgovce. Dagobertov poslanec je neuspešno skušal dobiti od Sama zadoščenje, sledila je Dagobertova vojaška ekspedicija nad Slované, v kateri so bili Alamani in Langobardi uspešni, Franki (Avstrazijci) pa so bili poraženi pri *castrum Vogastense*. Slovani so se leta 641 in 642 vojskovali tudi s Turingijci.

Iohannes Vervaux²⁵ v *Boicae gentis annalium* (Vervaux,²⁶ 1662) omenja hunsko zatiranje Karantancev. Neki Samo *natione Francus* se jim je ponudil za vodjo, da so se osvobodili. Od trgovca se je povzpел do vladarske časti. Slavno je vladal 36 let. Po njegovi smrti so sledili šibki vladarji, karantanske razmere pa so nazadovale. Ko je za časa Pipina zavladal Borut, so ga

23 Andreas Brunner (1589–1650), jezuit, bavarski zgodovinopisec.

24 Joannes Philippus Vorburgicus (à Vorburg) (1596–1660), jurist, diplomat, zgodovinar, predstojnik benediktinskega samostana Moutier-Grandval v kantonu Bern v Švici.

25 Johannes Vervaux (1586–1661), nemški jezuit, zgodovinar, spovednik Maximilijana I. Bavarskega.

26 Delo je izšlo pod imenom Ioannes Adlzreitter.

ogrožali Huni in za pomoč je pridobil Boje. S Tasilovo pomočjo so nagnali Hune. Povezali so se s Franki. Za talca so izročili Borutovega sina in nečaka, za katera je Borut želel, da ju krščansko vzgojijo (Vervaux, 1662, 177–178). Vervaux od virov povzema Aimoina in *Vita Virgilioi*.

Thoma Joannes Pessina de Czechorod²⁷ je objavil moravsko zgodovino *Mars Moravicus ...* (Pessina, 1677). V njej spodbija trditve nekaterih, da je bil Samo, ki je začel vladati leta 629, v Moraviji prvi *rex de gente Sclavorum* (Pessina, 1677, 30). Pessina opiše, da je Frankovski *rex* Dagobertus leta 638 sprožil veliko vojno proti slovanskemu vladarju (*rex*) Samonu, ki je vladal v zgornji Panoniji, Noriku in Moraviji, o čemer poročata Fredegarij in Aimonius, po njiju pa je to povzel Vorburg v osmem zvezku *Historiarum* (Vorburgicus, 1568). Po Vorburgu Pessina povzame pripoved o ropu in poboju frankovskih trgovcev, o Sicharijevem posredovanju pri Samu, o trojnem vojaškem pohodu nad Slovane, o uspehu Alamanov in Langobardov ter porazu Avstrazijcev pri *Vogastense castrum*. Preslavni in prezmagoviti vladar Samo je umrl leta 664 po 35 ali 36 letih vladanja, dvanajst slovanskih žena mu je rodilo dvanajst ali 22 sinov ter petnajst hčera. Ime njegovega naslednika ni znano. Leta 690 je vladal pri Moravanih *Marothus* ali *Moravodus* s sedežem v Panoniji, leta 720 pa *Svathes* ali *Swatoß* (Pessina, 1677, 124–126).

Izvajanje **Joannesa Ludovica Schönlebena**,²⁸ avtorja dela *Carniolia antiqua et nova* (Schönleben, 1680) pomeni v zgodovinopisju pomemben korak naprej: poznal je vse ključne objave virov in dela predhodnikov in sodobnikov. V svoje letoštetje je vključil vladarje, kneze in mejne grofe vzhodnoalpskih dežel, med katerimi od leta 625 nastopa tudi Samo, *dux Carnorum*. Schönleben pravilno trdi, da so Slovani na Koroškem odvrkli avarski jarem (in ne bavarskega, kot je trdil »Megiser« (dejansko: Christalnick)) in postavili lastnega kneza ali kralja, frankovskega trgovca Samona ali Samoisa, kar naj bi se zgodilo leta 624 ali 626 ali 630. Upor Slovanov proti Hunom, imenovanim tudi Avari, ki so jih tlačili, vlogo frankovskega Sama, ki je iz trgovca postal vladar in vladal 36 ali 35 let in imel dvanajst žena in 22 ali dvanajst sinov in petnajst hčera, je Schönleben povzel po Aimoinu in Fredegariju (Schönleben, 1680, III, 342). Samo naj bi vladal na Kranjskem, Štajerskem, Koroškem, v Avstriji in na Moravskem (morda tudi na Češkem) (Schönleben, 1680, III, 344) oz. v delu Kranjske: vsaj Gorenjske, morda tudi Dolenjske – medtem ko naj bi del spadal pod furlanske kneze²⁹ (Schönleben, 1680, III, 343). Na drugem mestu Schöneben območje Samove vladavine še razširi: raztezalo naj bi se na Koroškem, Štajerskem in delu Kranjske, v Slovenski marki, Avstriji, verjetno v Slavoniji (omeni, da Pessina dodaja Moravsko, Poljsko, Rusijo in Šlezijo), morda tudi na Češkem (Schönleben, 1680, III, 350). Schönleben je pravilno opozoril, da je frankovski vladar Dagobert doživel ob svojem nastopu proti Samu (dogodke povzema po Aimoinu in Fredegariju in jih postavlja v leto 634) z glavnino vojske neuspeh pri Vogastisburgu, medtem ko so bili njegovi zavezniki Langobardi in Alamani uspešni. Karantanci s Samom

27 Tomáš Jan Pešina iz Čechoroda (1629–1680), češki katoliški duhovnik in pisatelj, magister literarne umetnosti in diplomirani teolog, generalni vikar in kapiteljski dekan cerkve Sv. Vida v Pragi.

28 Joannes Ludovicus Schönleben (1618–1681), duhovnik, jezuit, govornik, zgodovinar.

29 Tudi Schönleben je napačno identificiral *regio Zellia* s Celjem.

po tej vojni niso priznali frankovske oblasti. Vdirali so v Turingijo in na frankovska območja, pridružil se jim je tudi *dux* Dervanus. *Marca Vindorum* pa je bila v tem času območje pod vrhovno oblastjo Sama z lastnim knezom *Wallacom* (Schönleben, 1681, III, 345). Schönleben je argumentirano popravil napako v kronologiji predhodnih zgodovinopiscev, da naj bi vladarju Samu neposredno sledil knez Borut, kar je prej povzročalo časovna neskladja. »Megiserju« zaradi zmotne kronološke umestitve vladarjev tudi naravnost očita napako in sam glede na sodobna historiografska spoznanja z nekajletnim zamikom določa časovnico nasledstva: *Borutha* (Boruta), *Carasta* ali *Karasta* (Gorazda) in *Chetimara* (Hotimirja) v Karantaniji sredi 8. stoletja. Borutov nastop vlade postavlja v prvo desetletje 8. stoletja. Podatke o Borutu, ki naj bi ga ogrožali Huni (gre za Avare) in o nadaljnjih dogodkih Schönleben citira po *Vita Virgilii* po objavi Jeana Bollandi (Bollandus, 1658) (Schönleben, 1681, III, 351–352).

Die Ehre des Herzogthums Krain **Johanna Weicharda Valvasorja**³⁰ (Valvasor, 1689) se v veliki meri opira na Schönebna. Samo iz vzhodne Francije je leta 624 postal knez Slovanov v *Ober=Crain*, kakor tudi *im Norico oder Carantano*. Pod njegovim vodstvom so tamkajšnji Slovani odvrgli hunski (gre za avarski) jarem. Samo naj bi jim vladal do leta 662 (Valvasor, 1689, II, 5. knjiga, 213). Pri nasledstvu in zaporedju raznih vladarjev delo v Schönebnovem smislu zavrača »Megiserjevo« kronologijo, kot tudi njegove bavarske kneze pred Samom. Opisi dogodkov za časa vladarja Sama pa niso dosledni. Najprej je ob posnemanju Aventina označen kot slovanski knez: leta 630 naj bi vladavina na Koroškem in Kranjskem po bavarskih knezih prešla na *Windischen Fürsten Samois*. Koroško naj bi osvobodil od Bavarcev, potem pa naj bi ga vojvoda Tasilo II. vnovič pripravil k poslušnosti in sprejemu krščanske vere. Tasilo naj bi dal vojvodino v imenu frankovskih kraljev kot njihov zastopnik v fevd plemenitemu *Windischen Herr* po imenu *Baruch* ali *Baruth* (Borut), ta pa je dal za talca sina *Carasta* (Gorazda) in *Chitomarja* (Hotimirja). Le malo kasneje so dogodki opisani po Schönebnovem zgledu in skladneje s sodobnimi spoznanji: Pritisk Hunov ali Avarov (za katere – kot pravilno zapaža *Die Ehre* – »Megiser« brez dokaza trdi, da gre za Bavarce) je pri Vindih ali Slovanih na Koroškem in Kranjskem zbudil željo, da se prisile rešijo. Leta 624 ali 626 ali 630 so izvolili lastnega kneza ali kralja, ki ga nekateri pisci imenujejo *Samo*, drugi *Samois*. Bil je frankovski trgovec. Njegova država se je razprostirala od Koroške in »Zgornje Kranjske« do Moravske. Dal je pobiti Dagobertove trgovce. V Dagobertovem kazenskem vojaškem pohodu so bili frankovski zavezniki Langobardi in Alamani zmagoviti, Slovani pa so bili uspešni pri *Vogastru*. *Die Ehre* izpostavi Schönebnovo mnenje, da Dagobert Slovanov ni pokoril, dokler je živel Samo, ki je vladal 36 let do leta 662 nad Koroško, Štajersko, delom Kranjske, Slovensko marko, Avstrijo, po mnenju Thomasa Iohannesa Pessine iz Czechoroda pa še nad Moravsko, Poljsko, Rusijo in Šlezijo. *Die Ehre* pozna tudi hunske (gre za avarske) vpade v Italijo po Samovi smrti (Valvasor, 1689, III, 10. knjiga, 148–152).

30 Janez Vajkard Valvasor (1641–1693), kranjski plemič, polihistor, član Kraljeve družbe. Nekaj zgodovinskih vsebin v delu je sestavil Erasmus Francisci (1627–1694), nemški pravnik in polihistor.

Germania sacra **Marca Hansiza**³¹ (Hansizius, 1727) je cerkvena zgodovina, ki naj bi obravnavala preteklost škofij v nemški državi. Prva knjiga predstavlja škofiji Lorch in Passau. V zvezi s prihodom Sv. Amada med Slovane leta 627 (Hansizius, 1727, 103) opisuje avtor avarski jarem, ki je bremenil Slovane, in leta 622 upor pod vodstvom Franka Sama, ki je nato vladal Slovanom še 35 let. Hansiz se opira na poročanje Fredegara in Aimoina. Sama označuje za Belgijca iz *paga Senonago* in – zaradi številnih žena – za pogana. Iz spopada z Dagobertom pri gradu *Vogastrense* ali *Vogastinense* je izšel kot zmagovalec, pridružil pa se mu je še slovanski *dux* Dervanus; Samovi federati so bili tudi Vinidi (Slovani) na Češkem. Slovani so vdirali v Turingijo in Samo je iz Karantanije vpadal na Frankovsko. Po objavi virov *Scriptores rerum Slavicarum* (Pessina?) postavlja Hansiz za Samovega naslednika *Maravoda* s sedežem v Panoniji, leta 720 naj bi mu sledil *Suatosus*. Po njem naj bi nastopil Borut in leta 732 doživel vpad »Hunov« v Panonijo, ki ga Hansiz opiše po *Vita Virgilii* (Hansizius, 1727, 109). V drugem delu *Germaniae sacrae* (Hansizius, 1729), ki opisuje zgodovino salzburške nadškofije,³² je nastop Sama predstavljen kot v prvem, za njegove naslednike pa Hansiz tokrat trdi, da niso znani. Poudari, da se je *regnum* Slovanov v Karantaniji obdržalo med sovražnostmi »Hunov« in Langobardov do »nekega« Boruta. Na podlagi slovanskih vpadov v Turingijo je Hansiz (pravilno) zavrnil poročilo »Konverzije«, da naj bi bili Karantanci od vojne kralja Dagoberta s Samom (leta 630) naprej podrejeni Frankom (Hansizius, 1729, 88). Borutovo prošnjo na Bavarce za pomoč proti »Hunom« in posledice (klientelna odvisnost) te pomoči je pravilno postavil v dobo Virgilija, ki je leta 745 dobil salzburško škofijo (Hansizius, 1729, 77, 89).

V koroški zgodovini *Analecta seu Collectanea* (Hansizius, 1793) Hansiz opisuje podložnost Slovanov pod »Huni« (Avari). Sama ima – po Fredegaru – za Franka (Hansizius, 1793, 204). Kot čas njegovega nastopa Hansiz tu omenja leto 624. Samova vlada naj bi segala še v Zgornjo Panonijo. Povod vojne Sama z Dagobertom je bil pobje Dagobertovih trgovcev. Pohod trojne: frankovske (avstrazijske), langobardske in alamanske vojske nad Sama postavlja Hansiz v leto 630 (Hansizius, 1793, 206). Opisuje zmago Langobardov in Alamanov in poraz Avstrazijcev pri *Vogastru*, za katerega ne ve, kam bi ga lociral. Prepričan je, da je bilo središče Samove države v Karantaniji, od koder naj bi Samo s svojo avtoriteto obvladoval tudi Čehe, Moravane in Sorabe (Hansizius, 1793, 209). Ob begu Bolgarov v *Marco Vinidorum* k *Wallacu* ok. leta 630 Hansiz pod tem ozemljem ni razumel območja ožje Karantanije ob zgornji Dravi in Muri s središčem na Gosposvetškem polju, ampak ga je (zmotno) postavil v Zgornjo Štajersko ali nasproti Zgornji Avstriji, ter si tu zamislil kot njene naseljence češke Vinide (Hansizius, 1793, 210–211). Samo je vladal 35 let, kot njegovega možnega naslednika Hansiz omenja *Marotusa*. Opisuje vdor »Hunov« čez južne kraje Karantanije do Italije po Samovi smrti in to smiselno razlaga: da so razdelili ta prostor, če niso celo podvrgli Karantanije v celoti (v kar pa ne verjame) (Hansizius, 1793, 211).

31 Marko Hanžič (1683–1766), koroški jezuit, je na Dunaju končal teološke in filozofske študije, od 1713 do 1717 je poučeval filozofijo na kolegiju v Gradcu.

32 Osnovni vir za to delo je Hansizu »Konverzija«, ki jo ob tekstni kritiki povzema po Canisijevi objavi, njene podatke pa izpopolnjuje s podatki iz drugih virov.

1793, 213). Karantanska pomoč furlanskemu princu Arnefritu (*Warnefrid, Varnefrid*) pred njegovimi langobardskimi rojaki je bila Hansizu dokaz, da so karantanski Slovani tedaj živeli samostojno po svojem pravu, čeprav ožje kot pod Samom. *Carnuntum*, kamor se je zatekel ogroženi princ, enači Hansiz s staro Karnijo (Hansizius, 1793, 213–214), to pa napačno istoveti s Karantanijo. »Hunski« vpad leta 736 naj bi uničil (imaginarni) *regnum Vindorum* v Panoniji. Borut, tedanji knez Karantanije, je bil zaradi »hunske« nevarnosti prisiljen prositi Bavarce za pomoč, kar je imelo za posledico frankovsko klientelo.

Joannes Christophorus de Jordan³³ v delu *De originibus Slavicis* (Jordan, 1745) večkrat omenja dogodke v zvezi s Samom, katerega nastop povzema po Fredegariju, citira pa tudi Aimoina, Aventina in Pessina. Fredegarijevi *Sclavi cognomento Winidi* naj bi bili poseben slovanski *gens* v Noriku, Panoniji in Italiji – *Slavi Croatae seu Carantani*, tributarno odvisen od Avarov po imenu Huni in njihovega vladarja *Chagana*. Jordan opiše način vojskovanja v hunskih spopadih in prezimovanje slednjih pri Slovanih in njihovih ženskah. Samo je bil frankovski prišlek (*advena francus*), pod katerim so Slovani 624 odvrkli jarem »noriških Hunov« in postal je njihov vladar. Potem ko je ukazal oropati in pobiti frankovske trgovce na poti v Konstantinopel, je Dagobert poslal nadenj tri vojske: langobardska in alamanska sta bili uspešni, bavarska (na drugem mestu avstrazijska) pa je bila poražena pri *castrum Vogastense* ali pri *Vocastru*, ki naj bi bil Voitsberg (na Štajerskem). Jordan opozori, da Aventin napačno poroča, da so bojski kraljeviči Slovane podvrgli in pokristjanili. *Croatae Slavi* so kasneje vdirali v Turingijo, pridružili pa so se jim tudi Sorabi med Labo in Salo in *dux* Dervanus. Samo, *rex Slavorum Croatarum seu Carantanorum*, je vladal 35 let (624–659) in bil uspešen v nastopih proti Hunom. Njegov *regnum* naj bi se po Jordanovem mnenju raztezal na obeh straneh zgornje Drave od Koroške do sodobne Slavonije. Jordan navaja mnenje Pessine, da je Samo v letih 629–664 vladal v Panoniji, Noriku in Moraviji, medtem ko sam verjame, da območje Samovega delovanja ni zajemalo Moravske in Češke, ampak – kot sklepa po poročanju Aimoina *Monacha* – le Karantanijo; Karantanski Venedi naj bi po njegovem mnenju po bitki pri Vogastisburgu imeli *Carinthiam, Carnioliam et Histriam, atque ex moderna Styria inferiore saltem illam partem, quae Muro, Drave, et Savo fluviis includitur, et Marchiam Vinidorum, nec non Comitatum Cileiae*.³⁴ Pravilno popravlja Aventinove trditve, da naj bi »čez nekaj dni« po Dagobertovi vojaški ekspediciji proti Samu Huni ogrožali Boruta, ki je bil *dux Venetus*, češ da se je to zgodilo v naslednjem stoletju. Izpostavi tudi poročanje »Konverzije« o Dagobertu, ki je Sama pokoril, za nadaljnje dogodke pa popravi Aventinovo kronologijo: Huni so leta 744 ogrožali Hrvate, ki jim je vladal Borut, za pomoč je prosil Boje, ti pa so Slovane po odvritvi Hunov predali frankovskim vladarjem. Za talca so odvedli oba prestolonaslednika in ju krščansko vzgojili. (Jordan, 1745, I/1, 149–152, 173, 194, 196, II/4, 232–238).

33 Jo(h)annes Christophorus Jordan (?–1745), rojen v Bocholtu (Porenje), pravni zgodopvinar, je doktoriral v Pragi, deloval pa v Pragi in na Dunaju.

34 Koroško, Kranjsko in Istro in iz poznejše Spodnje Štajerske vsaj del, ki ga oklepajo reke Mura, Drava in Sava in Slovensko mariko razen Celjske grofije (Jordan, 1745, IV, 237–238). Ozemlje (kasnejše) Celjske grofije je izločeno iz kompleksa ostalih naštetih dežel zaradi napačnega enačenja koroške *regio Zellia*, ki je bila pod furlanskimi knezi, s Celjem.

Gottfried (Godefridus, Godofridus) Philipp(us) Span(n)agel(us)³⁵ je v latinščini sestavil rokopis *Carinthia vetus et media* (Span(n)agel(us), ~1750), kompilacijo različnih virov in predhodnih piscev. Sredi 6. stoletja naj bi si Slovani podredili Koroško, Štajersko, Kranjsko, Slovensko marko, del Mediteranskega Norika do Moravske, Češke, Turingije ter druga območja, ki so mejila na frankovsko državo in bila odvisna od nje (Span(n)agel(us), ~1750, 3–4). Češka nacija naj bi se razširila na Češko iz Sarmatije, nacija *Quarantanorum* ali *Carantanorum* pa naj bi z dalmatinskih obal prodrla v del Norika ob Jadranu. *Carantani*, *Carni* in deloma *Styri* naj bi bili po odhodu Langobardov iz Panonije podvrženi Avarom ali Hunom (Span(n)agel(us), ~1750, 4). Pisec navaja, da Aventin opisuje to ljudstvo kot *Venedorum nationem Charinos adhuc incertis sedibus vagantes*;³⁶ navaja tudi, da *ex Venedis Charinis, ex quibus vult Aventinus formare Vindos Carinthos, Megiserus vero duplicem gentem, die Windischen und die Khärner*³⁷ (Span(n)agel(us), ~1750, 8–8c). Slovani naj bi se pred Avari zatekli v Dagobertovo varstvo. Tega naj bi se otesli pod Frankom Samom, ki je prišel z Dagobertom v spor, oropal njegove trgovce in porazil avstrazijsko vojsko pri *castru Vogastense* oz. *Wogastisburgu* ali (po Schönlebnu) *Vogastru*. Samovo gospodstvo naj bi (po trditvah Pessine) obsegalo Markomanijo, Kvadijo, to je Moravijo, Zgornjo Šlezijo, Malo Poljsko, obe Panoniji, Štajersko, Dacijo, Rusijo vključno z Nitro (Span(n)agel(us), ~1750, 18). Avtor sicer omenja Boruta kot neposrednega Samovega naslednika, obenem pa opozarja, da je »hunska« (gre za avarsko) nevarnost nastopila šele leta 730 in da se mnenja o tem, ali gre nadaljnje dogodke umestiti v 7. ali v 8. stoletje, razhajajo.

Delo **Erasma Frölicha**³⁸ *Specimen archontologiae Carinithiae* (Frölich, 1758), obravnava obdobje od zadnje četrtine 10. stoletja dalje. Nepaginirani uvodni besedi sledi seznam koroških vojvod. V uvodu avtor navaja Fredegarja *Scholastica* kot vir za zgodovino Sama, *Franco origine, sed Vinidorum in Carentano Rege, et Vinidorum contra Avaros vindice*.³⁹ Kot vir za poznavanje slovanskih knezov in krščanske vere na Koroškem omenja »Konverzijo«: knjižico *de conversione Bajoariorum et Carentanorum ad fidem Christianam*, ki jo je objavil Marquardus Freher v *Rerum Bohemicarum Scriptores*, medtem ko je to dragoceno delo po rokopisnem kodeksu dunajske avguštinske knjižnice bolje predstavil Marcus Hansiz v drugem delu *Germaniae sacrae*, kjer je navedel še mnogo drugega, kar slika svetne in posvetne zadeve Koroške.

Aquilinus Julius Caesar⁴⁰ je avtor *Staat- und Kirchengeschichte des Herzogthum Steyermarks* (Caesar, 1786) in *Annales ducatus Styriae* (Caesar, 1768). Proti koncu 6. stoletja naj bi v Spodnjo Štajersko, nato pa tudi v *Noricum Ripense* vdrli *Sklaven* (*Sclavini, Vindi*), povezani s »Huni« iz Spodnje Panonije. (Caesar, 1786, 245–247). Huni ali Avari so kasneje grdo ravnali s Slovani,

35 Gottfried Philipp Span(n)agel (?–1749), pravni zgodovinar in publicist, kustos dvorne biblioteke.

36 Ljudstvo Venedov Karine, ki so se dotlej selili brez stalnih bivališč.

37 V koroških Venedih, iz katerih hoče Aventin narediti koroške Vinde, vidi Megiser dvojno ljudstvo, Slovane in Karne.

38 Erasmus Frölich (1700–1758), avstrijski zgodovinar, jezuit, bibliotekar in numizmatik.

39 Po izvoru Franka, ki pa je bil voditelj Slovanov v Karentanu in je premagal Avere.

40 Aquilinus Julius Caesar (1720–1792), delno epigon stare deželne historiografije, ki pa je uporabljal kritično literaturo svojega časa.

ki so se leta 622 uprli, dokler jih ni osvobodil frankovski trgovec Samo, ki je leta 630 postal njihov vladar. Njihovo območje naj bi po Caesarjevem mnenju segalo do porečij Traune in Aniže (Caesar, 1786, 247–249). Štajerski naseljenci v tem času naj bi bili *ka^erntnerische Sklaven* (*Sclavi carentani*) ... *weil von ihrem ersten Wohnsitze Ka^ernthen alle Sklaven dieser Orten also sind benennet worden. Um diese Zeit Ka^ernthen, auch Steyermark und Oesterreich, wo die Sklaven wohnten sey genennet worden*⁴¹ (Caesar, 1786, 248–250). V Analih (Caesar, 1768, 288) pa pravi, da ime *Carentania* nekdanj ni obsegalo le Koroške, ampak vso posest karantanskih Slovanov v Avstriji in tudi na Štajerskem. V obeh delih je podan tudi kronološki opis zgodovine. Po Fredegarju Caesar navaja, da so leta 622 Slovani trpeli težak jarem Hunov ali Avarov, tako pri načinu vojskovanja kot ob prezimovanju slednjih pri Slovanih. To je privedlo do upora, v katerem se je odlikoval frankovski trgovec Samo *ex pago Senonico* ali *Senegau*: s Slovani, ki jim je zavladal, je porazil Hune in segel prek Donave do Sorabov, kar kažejo nadaljnja vojskovanja z avstrazijskimi vladarji. Nova oblast in hlepenje, da bi okrepil vladavino, sta Sama odvrnila od krščanske vere. Ko jo je odvrnil, si je vzel dvanajst slovanskih žena, s katerimi je imel 22 sinov in petnajst hčera. Srečno je vladal 35 let. Slovani so se pod njegovo vladavo razširili prek noriških Alp proti severovzhodu: ob zgornji Aniži in Travni so živeli *Sclavini seu Vinidi*. Samo je leta 630 oropal in pobil frankovske trgovce. Potem ko se ni hotel dogovoriti z Dagobertovim poslancem, je sledil trojni vojaški pohod nad Slovane, ki je bil uspešen za Alamane in Langobarde, medtem ko so bili Avstrazijci poraženi pri *castru Vogastense* (to naj bi bil Voitsberg na Štajerskem). Sledili so slovanski vdori v Turingijo. Pač pa naj bi turingijski *dux* Rudolf, poslan od Dagoberta, leta 634 porazil *Winide seu Slave* (Caesar, 1768, 288–289). Po »Konverziji« imenuje Caesar kot Samovega naslednika Boruta. Ugotavlja, da so po Samovi smrti karantanski Slovani na Štajerskem, v Avstriji in na Koroškem živeli po svojem pravu ali pod drugimi vladarji (*duxi*); nekateri pisci v tej vlogi omenjajo *Marotha* ali *Maravoda* s sedežem v Panoniji, ki naj bi mu ok. leta 720 sledil *Svathes* ali *Svatosus*, leta 732 pa *Boruth*. Caesar meni, da so Slovani, po Samovi smrti leta 759 bili samostojni (*sui juris*) do leta 737, ko naj bi se podredili Bavarcem. Enako neustrezno kot zadnja trditev je tudi nadaljevanje, da je leta 747 je z bavarskim privoljenjem zavladal *dux Boruth* (Borut), temu pa naj bi leta 762 sledil *Carastus* (Gorazd) (Caesar, 1768, 290–291).

Državna in cerkvena zgodovina Štajerske opisuje »huno-« (gre za avaro-)slovansko osvojitve Štajerske in obrežnega Norika po letu 592 in uspeli upor pod frankovskim trgovcem Samom. Dogodke po ropu in poboju frankovskih trgovcev (leta 630) in Dagobertovo kazensko ekspedicijo avtor predstavi enako kot v Analih. Kot vir navaja Fredegarja in »Konverzijo«: *Anonym. de convert. Bajor. et Carentanor.* (Caesar, 1786, 250–251). Samo je ohranil samostojnost in vladal do leta 659. Caesar tudi tu ugotavlja, da so mnenja glede njegovega nasledstva neenotna in da v splošnem velja, da mu je sledil Borut in nato Gorazd (*Karast*), kar pa ne

41 ... koroški Slovani (karantanski Slovani), ... ker so bili po prvem bivališču na Koroškem tako imenovani vsi Slovani v teh krajih. V tem času sta se tudi Štajerska in Avstrija, kjer so živeli Slovani ... imenovali Koroška.

more držati, ker je Borut vladal leta 747 ali 752 pod Pipinom (Caesar, 1786, 254). Caesar ponovi mnenje iz Analov, da so po Samovi smrti Slovani svobodno živeli in niso volili nobenega vladarja, kralja ali vojvoda (Caesar, 1786, 255). Leta 737 ali 743 naj bi si Slovani za vojvodo izvolili (!) Boruta. »Huni« (Avari) so tedaj Slované napadli z veliko vojsko. Bavarci so Slovanom pomagali, nato pa jih podredili frankovskim kraljem; sledi opis dogodkov po *Anonymu* (»Konverziji«) (Caesar, 1786, 261–263).

Joseph Edler von Baumeister⁴² je avtor drobnega dela *Versuch einer Staatsgeschichte von Steyermark* (Baumeister, 1780). Piše, da so bili Slovani na območjih, ki so pod grofijo Celje, (ki jo napačno enači s koroško *regio Zellia*,) podrejeni furlanskim vojvodom, ki so priznavali oblast langobardskih kraljev. Ostale Slované naj bi »Huni« kruto zatirali. Samo, frankovski trgovec, je prišel trgovat na to ozemlje. Pridružil se je Slovanom v njihovem uspešnem uporu proti »Hunom«. Iz hvaležnosti so ga izvolili za vladarja. Leta 630 je dal pobiti frankovske trgovce. Kazenski Dagobertov pohod, v katerem naj bi bili Franki poraženi pri *Voitspergu*, je imel za posledico razširitev slovanskih meja prek Donave (Baumeister, 1780, 10–13). Te podatke povzema Baumeister po Fredegarju po objavi pri Du Chesnu (1636a, 754–755, 759–760).

Franz Martin Pelzel⁴³ je avtor dveh del, ki v razlagah prinašata novosti. Objavil je *Kurzgefaßte Geschichte der Boëhmen* (Pelzel, 1774) in *Abhandlung uëber Samo, Koënig der Slawen* (Pelzel, 1775). »Kratka zgodovina Čehov« (Pelzel, 1774) izkazuje njegova proslovanska nagnjenja: *Es ist kein Volk auf dem ganzen Erdboden, welches sich, seine Sprache, seine Macht und Kolonien so erstaunlich weit ausgebreitet haëtte, als das slawische. Von Ragusa am adriatischen Meere an, nordwaërts bis an die Kuëste des Eismeeres; rechter Hand bis nach Kamschatka in der Naëhe von Japan, und linker hand bis an die Ostsee, trifft man uëberall slawische Volker, groëften Theils herrschend, an*⁴⁴ (Pelzel, 1774, I, 18). Čehi so bili pod avarskim jarmom, dokler niso leta 624 dobili za vodjo modrega vojskovodjo Sama. Bil je Slovan iz dežele Sorabov. Nekateri pisci menijo, da je bil Frank, ker so bili sorabski Slovani, ki so živeli na Mišenskem, od koder je izhajal Samo, pod frankovsko vladavino. Samo je na čelu Čehov premagal Avare. Postal je kralj tega ljudstva, ki je doslej živelo brez poveljarja. Češkemu zgledu so sledila tudi sosednja ljudstva na Moravskem, Lužiškem in v Šleziji. Leta 630 so Čehi oropali in pobili frankovske trgovce. Frankovski vladar Dagobert je napotil k Samu poslanca, da bi izposloval zadoščenje, do česar ob ostrem soočenju ni prišlo. Frankovska vojska, ki je nato posredovala, je bila poražena pri *Voigtsburgu* (*Voigtland*) med Češko in Turingijo. Sledili so slovanski vpadi v Turingijo. Sorabi, ki so živeli na Mišenskem in bili doslej pod oblastjo Frankov, so s knezom Dervanom prešli v Samovo varstvo. Samovi Slovani so pregnali tudi Sase, ki so se pogodili z Dagobertom, da bodo v zameno za oprostitev dajatve v živini

42 Joseph Anton Ignaz Edler von Baumeister (1750–1819), pisatelj, pravnik in zgodovinar.

43 Franz Martin Pelzel (1754–1801), češki zgodovinar.

44 Ni ljudstva na zemlji, ki bi se po jeziku, moči in naselbinah razširilo tako osupljivo daleč, kot slovansko. Od Dubrovnika na Jadranu, na sever do obale Arktičnega morja; na desno do Kamčatke v bližini Japonske in na levo do Baltika srečujemo povsod slovanska ljudstva, večinoma vladajoča.

varovali mejo s Slovani. Dagobert je nato poslal v deželo Franka Radulfa, ki pa se mu je izneveril in se povezal s Samom. Samo je od vojaškega plačanca, kakršen je prišel na Češko, postal mogočen monarh. Pridružila so se mu številna slovanska ljudstva, a nekateri rodovi so se ločili od njega: to so bili Čehi, ki so se imenovali *Chorwati*. Napotili so se prek Donave, bizantinski cesar Heraklij pa jim je za naselitev dodelil Dalmacijo. Samo je umrl po 34 letih vladanja (leta 658). Zapustil je 22 sinov, petnajst hčera, ki mu jih je rodilo dvanajst slovanskih žena (Pelzel, 1774, 24–28).

Tudi v razpravi o Samu Pelzel podrobno utemeljuje svoje mnenje, da je bil Samo slovanskega porekla, da ni bil trgovec, ampak vojak, ter da je vladal Slovanom, ki so živeli na Češkem (ne v Karantaniji) in od tam vodil vojne s Franki. Samovo slovanstvo naj bi dokazovalo njegovo slovansko ime s pomenom *solus*, *allein*; tudi ime Samovega rojstnega kraja, kot ga navaja Fredeggar (*Senonago* ali *Senonico*), naj bi bilo slovansko: pomenilo pa naj bi pokrajino, kjer ni travnikov, trave in sena. Pelzel se glede Samovega slovanskega porekla sklicuje tudi na zapisovalca »Konverzije« – kronike *von der Bekehrung der Bayern*, ki je živel ok. leta 858 in se je mudil pri Slovanih. V opombi navaja latinski citat po *Anonymu de conversione Bajoariorum*. Kot drug vir za dokaz Samovega slovanstva Pelzel citira *Vita Virgilii* (Pelzel, 1775, 223–224). Pojasnjuje svoje razumevanje Fredeggarjeve trditve, da je Samo *natione Francus*: Fredeggar naj bi z omenjeno opredelitvijo želel povedati, da je bil Samo frankovski vazal ali podložnik: *er hat zu der Nation, zu dem Volke oder zum Reiche der Franken gehört* (pripadal je k frankovski naciji, ljudstvu ali državi). *Slawen oder Wenden*, ki so za časa Dagoberta živeli na Mišenjskem in bili pokorni Frankom, naj bi se prištevali k frankovski državi in k frankovskemu ljudstvu, Samo pa naj bi bil Sorab ali Mišenjčan (Pelzel, 1775, 224–225). Njegov sedež je bil na Češkem, na Koroškem pa so se *Wendi* naselili šele pred kratkim, in bili še neznatno ljudstvo. Tisti, ki so živeli v *wendische Mark* (v slovanski marki), so imeli lastnega kneza *Walducha*, deželica *Zellia* je bila pod furlanskimi knezi, del karantanskih Vendov pa je bil pod Avari. Pelzel ugovarja trditvam, da je Samo vladal le na Koroškem (ki jo enači s Karantanijo). Tam naj bi po njegovem prepričanju Samo vladal le tistim Slovanom, ki niso bili pod *Walduchom* in Furlani. Sicer pa je Samo iz središča na Češkem vladal okoliškim Slovanom: Sorabom, Lužičanom, Moravanom in Korošcem (Pelzel, 1775, 228–231). Pelzel opiše poboj Dagobertovih trgovcev ter kazensko ekspedicijo proti Samu. Njen obseg naj bi dokazoval, da ni bila namenjena le peščici Vendov, ki so živeli v Karantaniji. Pri ujetnikih, ki so jih zajeli uspešni Dagobertovi alamanski in langobardski zavezniki, pa naj bi šlo za *die armen Kärnthner*, ki so živeli Alamanom in Langobardom najbližje. Po takem porazu Karantanci ne bi bili sposobni zmagovitega spopada z avstrazijsko vojsko pri Vogastisburgu: tam so bili zmagoviti frankovski nasprotniki Čehi. Pelzel tudi v tem delu umešča spopad v *Voigtsburg* ali *Voigtsberg* med Češko in Turingijo. Iz Češke so nato sledili številni slovanski vpadi v Turingijo (Pelzel, 1775, 230–236). Pelzel vzdevek *Kärnthner* razlaga iz *Korytan*, *Gorytan*.

Anton Linhart⁴⁵ v *Versuch einer Geschichte von Krain* (Linhart, II, 1791) piše, da se je pri vseh razpršeno živčih vejah Slovanov, ki so od Italije, skozi Koroško, Tirolsko, Zgornjo Avstrijo, Češko in Moravsko živeli pod frankovskim in avarskim jarmom, zbudil narodni duh (*Nationalgeist*) in želja po maščevanju. Korošci so pri Aguntu ali Innichenu ob Dravi porazili bavarskega vojvodo Garibalda, Slovani ob Aniži in Donavi pa so se pridružili Čehom in premagali Avare. Vojvodo Sama, ki ni bil frankovski trgovec, ampak rojen Slovan in vešč vojak, so razglasili za kralja. Poboj Frankov, ki naj bi za časa frankovskega vladarja Dagoberta leta 629 ropali po Samovi državi – v Karantaniji, je bil povod za vojno s Franki. Dagobert je zahteval od Sama zadoščenje, ki ga ta ni dal. Vojska Avstrazijcev je iz Turingije in Bavarske krenila nad Slované na Češkem, alamanska s Predarlške v Karantanijo, tretja, langobardska pa prek Julijskih Alp. Alamani in Langobardi so bili zmagoviti, Avstrazijci pa so pri gradu *Vogast* (*Voigtburg*) doživeli popoln poraz (Linhart, 1791, 129–134). Slovanski kralj je bil neodvisen, središče njegove države pa je bila Češka. Od tam je vpadal k Frankom in Turingijcem. V Karantaniji pa karantanski vojvoda v *windische Mark* v tem času ni bil odvisen ne od Frankov, ne od Avarov in Langobardov, verjetno je bil – podobno kot Dervanus *dux* iz rodú slovanskih Sorabov – pod zaščito mogočnega Sama, ki mu frankovski kronisti še pred izbruhom vojne z Dagobertom pripisujejo državo v Karantaniji; ta pa ni isto kot stara Karnija, deželica na Beneškem. Izvorno ime Karantanija naj bi bilo po Linhartovem mnenju *Goratania*. To je bila alpska dežela, ki ni obsegala samo Koroške – meje te vojvodine so posledica kasnejših političnih razmer – ampak bivališča vseh Slovanov na jugu Nemčije. Češka in karantanska veja Slovanov sta si bili na levem in desnem bregu Donave nedaleč narazen, tako je Samo s Češke mogel vladati Slovanom v Karantaniji; Linhart se tu sklicuje na svojo priloženo karto (Linhart, 1791, 136–137). Leta 630 so se Bolgari pod *Atticeusom* zatekli k vojvodu *Valduchu* v *windische Mark* (*Marchia Winidorum*), ki jo Linhart (napačno) enači s Kranjsko. Pravilno pa ugotavlja, da je med Bavarci in Avari živel neodvisen *windisches Volk* pod lastnim vojvodom. Nadalje razglablja, da je »marka« v Fredegarjevem besedišču pomenila mejno območje Slovanov – to, kar je bila Kranjska v svojem jeziku glede na lego v Karantaniji. V slednji je sledilo obdobje slovansko-karantanskih vojvod, ki pa so neraziskani, ker niso vodili lastnih analov (Linhart, 1791, 138–140). Avari so leta 748 ogrožali Karantance pod Borutom, ki je za pomoč prosil Bavarce. Ti so pregnali Avare, Karantance pa izpod avarskega potisnili pod jarem Frankov. Borutov sin in nečak sta bila odvedena kot talca in poučena v krščanski veri (Linhart, 1791, 158–159). Linhart se pri svojih izvajanjih sklicuje in citira pasuse iz Fredegarja, »Konverzije« in *Vita Virgilio*.

45 Anton Tomaž Linhart (1756–1795), slovenski razsvetljenec, dramatik, zgodovinar in šolnik.

5. ZAKLJUČEK

V historiografiji do Antona Linharta je glede videnja Sama in njegove dobe zaznavnih nekaj smeri in razlag, ki so jih pisci razvili bodisi sami po zgodovinskih virih ali jih povzemali drug od drugega in jih vključevali v lastno izvajanje. Njihove razlage so bile odvisne od geografske in vsebinske usmeritve njihovih del, pa tudi od njihovih osebnih prepričanj in interesov.

Po svojem vplivu v vrsti polihistorjev izstopa Iohannes Auentinus (50. leta 16. stoletja), ki obravnava zgodovino Bojev. Njegov opis Samove dobe izhaja iz »Konverzije« in iz *Gesta Dagoberti*, katerih podatke povzema selektivno in jih dopolnjuje z izmišljenimi predstavami. Slovanski vojvoda Samo je po njegovem mnenju vladal na Koroškem. Potem ko je pobil frankovske trgovce, ga je Dagobert za kazen pokoril in Slované pokristjanil, za vojvodo pa postavil Boruta. – Temu izvajanju sledita Mauro Orbin v »Kraljestvu Slovanov« (začetek 16. stoletja), ki se sicer sklicuje na Annonija, a ga samovoljno razlaga, in Wolfgang Lazius, bavarski avtor in Aventinov sodobnik. Ta opredeli Sama za prvega karnskega kneza slovanskega rodu, ki mu je neposredno sledil Borut. Aventin in Lazius sta bila (ok. leta 1590) zgled avtorju »Koroških analov« Michaelu Gothardu Christalnicku (delo je izšlo pod imenom Hieronyma Megiserja), ki pa je pripoved prepletel in popačil z izmišljenimi opisi. Po sporu koroškega deželnega kneza Sama, ki naj bi bil starega slovanskega rodu, z Dagobertom naj bi Slované na treh krajih porazil Tasilo II. in po 16 letih vladanja ubil Sama, pokoril in pokristjanil Slované in jim za vojvodo postavil Boruta. To pripoved je po sredi 17. stoletja nekoliko prilagojeno »polatinil« Martin Bavčer v opisu zgodovine Norika in Furlanije.

Druga je smer bavarske historiografije, ki jo v začetku 17. stoletja začenja Marcus Velserus/Welser. V svoji zgodovini Bojev sledi Fredegarju in Aimoinu. Frank Samo, ki je za časa Dagoberta vladal Karantancem na Koroškem, je pomagal Slovanom v uporabi proti Hunom. Postal je vladar in slavno vladal 36 let, ni pa imel uspešnih naslednikov. V njegovem času (leta 641) so Bolgari pod *Alticeusom* iskali zatočišče (na Samovem območju) pri slovanskem knezu *Valduccu*. Nadaljevanje opisa Welser povzema po *Vita Virgiliti*. Omeni, da je Borut, ki so ga ogrožali Huni, zavladal za časa frankovskega vladarja Pipina, in s tem nakaže pravilno kronološko umestitev dogajanja po Samovi smrti. Welserjevemu izvajanju je v tretjem desetletju 17. stoletja sledil Andreas Brunner v bojskih analizah. V svoji »rimsko-germanski« zgodovini Fredegarjevo in Aimoinovo poročilo primerjalno povzema Joan. Philippus á Vörsburg. Frank Samo naj bi vladal Slovanom v Germaniji. Ropu frankovskih trgovcev je sledil trojen vojaški pohod nad Slované, v katerem so Alamani in Langobardi slavili, Avstrijci pa so bili poraženi pri Vogastisburgu. Slovani so kasneje vpadali v Turingijo. V to linijo treznih in realističnih zgodovinskih opisov sodijo tudi »Anali bojskega rodu« Iohannesa Vervauxa, ki Samovo območje omejuje na Karantance.

Od opisanih historiografskih del odstopa razlaga dogajanja Tomáša Jana Pešina (Pessina), ki opisuje moravsko zgodovino, pri čemer se sklicuje na Fredegarja in Aimoina, dogodke v

zvezi s sporom Dagoberta in Sama ter vojaškim pohodom nad Slovane pa povzema po Vorburgu. Samo naj bi bil Slovan, vladal naj bi v zgornji Panoniji, Noriku in Moraviji. Umrli naj bi leta 664. Čez nekaj desetletij naj bi mu pri Moravanih sledil *Marothus* ali *Moravodus*, leta 720 pa *Svathes* ali *Swatoß*.

Izvajanje Ioannesa Ludovica Schönlebna v »Stari in novodobni Kranjski« pomeni v zgodovinopisju pomemben napredek: Schönleben je poznal ključne objave virov in dela predhodnikov in sodobnikov. Samo je bil zanj frankovski trgovec in nato knez Karnov, pod katerega vodstvom so Slovani na Koroškem v tretjem desetletju 7. stoletja odvrkli hunski oz. avarski jarem. Dogodke v zvezi z njim povzema po Aimoinu in Fredegarju. Območje Samove vladavine naj bi se raztezalo na Koroškem, Štajerskem in delu Kranjske, v Slovenski marki, Avstriji, verjetno v Slavoniji (Schöneben omeni, da po Pessini še na Moravskem, Poljskem, v Rusiji in Šleziji), morda tudi na Češkem. *Marca Vindorum* pa je bila v Samovem času območje pod vrhovno oblastjo Sama z lastnim knezom *Wallacom*. Schönleben je argumentirano utemeljil kronologijo Samovega nasledstva v 8. stoletju. »Slava Vojvodine Kranjske« Schönlebnovega sodobnika Johanna Weicharda Valvasorja je v predstavitvi razdobja dvolična. Najprej sledi opisu Aventina in Lazija: leta 630 je vladavina na Koroškem in Kranjskem po bavorskih knezih prešla na slovanskega kneza Sama. Ta naj bi osvobodil Koroško Bavarcev, Tasilo II. pa naj bi ga pokoril in pripravil k sprejemu krščanske vere, potem pa kot zastopnik frankovskih kraljev dal vojvodino v fevd slovanskemu gospodu Borutu. Kasneje delo povzame korektni Schönlebnov opis, v zvezi z obsegom Samove vladavine pa omenja tudi Pessinovo mnenje.

V znanstveno-kritičnem zgodovinopisju, utemeljenem na virih, med historiografi do 18. stoletja izstopa Marcus Hansiz; njegova za našo temo relevantna dela (dve cerkveni in koroška zgodovina) so izšla v tretjem in zadnjem desetletju 18. stoletja. Hansiz pozna in priteguje vse poglavitne vire, Fredegarja, Aimoina, »Konverzijo«, *Vita Virgilii* in Pavla Diakona, ki jih razčlenjuje z logično akribijo. Samo je zanj Frank in (zaradi številnih žena) pogan, vladal naj bi v Karantaniji in od tod obvladoval Čehe, Moravane in Sorabe. Pač pa Hansiz območja Valukove slovanske marke, kjer so zatočišče iskali Bolgari, ne umešča v prostor ožje Karantanije, ampak na Zgornjo Štajersko ali nasproti Zgornji Avstriji, kjer naj bi živeli češki Slovani. Po Pessini oklevaje povzema možnost Samovih naslednikov. Karantanska pomoč furlanskemu princu Arnefritu pred njegovimi langobardskimi rojaki v desetletju po Samovi smrti je bila Hansizu dokaz, da so karantanski Slovani tedaj živeli samostojno po svojem pravu, čeprav ožje kot pod Samom. *Carnuntum*, kamor se je zatekel ogroženi princ, enači Hansiz s staro Karnijo, ki jo napačno istoveti s Karantanijo. »Hunski« vpad leta 736 naj bi po Hansizu uničil (imaginarni) *regnum Vindorum* v Panoniji. Borut, tedanji knez Karantanije, je bil zaradi nevarnosti prisiljen prositi Bavarce za pomoč, ki ji je sledila frankovska klientela.

Tudi za štajerskega polihistorja druge polovice 18. stoletja Aquilina Julija Caesarja, avtorja štajerskih analov in štajerske državne in cerkvene zgodovine, *Carentania* nekdaj ni obsegala le Koroške, ampak vso posest karantanskih Slovanov v Avstriji in tudi na Štajerskem. Leta 622 so se Slovani uprli Hunom ali Avarom. Frankovski trgovec Samo je s Slovani, ki jim je zavladal, porazil Hune in segel prek Donave do Sorabov. Odvrnil se je od krščanstva, imel številne žene in otroke ter srečno vladal 35 let. Slovani so se pod njegovo vlado razširili prek noriških Alp proti severovzhodu ob zgornji Aniži in Travni. Leta 630 je prišlo do konflikta z Dagobertom in pohoda trojne vojske. Avstrazijci naj bi bili poraženi pri Voitsbergu na Štajerskem. Sledili so slovanski vdori v Turingijo. Po Samovi smrti so karantanski Slovani na Štajerskem, v Avstriji in na Koroškem živeli po svojem pravu ali pod drugimi vladarji (*duxi*) do leta 737: tedaj naj bi se podredili Bavarcem, leta 747 pa naj bi jim z bavarskim privoljenjem zavladal *dux* Borut.

Moravski zgodovinar Jo(h)annes Christophorus Jordan v delu »O izvoru Slovanov« pred sredjo 18. stoletja omenja dogodke v zvezi s Samom, katerega nastop povzema po Fredegarju, citira pa tudi Aimoina, »Konverzijo« ter Aventina in Pessina. Fredegarjevi *Sclavi cognomento Winidi* naj bi bili poseben slovanski gens v Noriku, Panoniji in Italiji – *Slavi Croatae seu Carantani*, tributarno odvisen od Avarov, imenovanih Huni. Pod frankovskim prišlekom Samom so leta 624 odvrkli jarem »noriških Hunov«. Samo je postal njihov vladar. Jordan opiše njegov konflikt z Dagobertom, trojni vojaški pohod nad Slované ter poraz bavarskega (avstrazijskega) dela pri Voitsbergu na Štajerskem. Jordan navaja mnenje Pessine, da je Samo vladal v Panoniji, Noriku in Moraviji, sam pa verjame, da je območje Samovega delovanja zajemalo le Karantanijo: Koroško, Kranjsko in Istro in iz poznejše Spodnje Štajerske vsaj del, ki ga oklepajo reke Mura, Drava in Sava, in Slovensko marko.

Korenito drugačni od predhodnikov pa so bili pogledi češkega zgodovinarja Franza Martina Pelzla (70. leta 18. stoletja). Samo naj bi bil slovanskega porekla, kar dokazuje njegovo ime in ime njegovega rojstnega kraja; ni bil trgovec, ampak vojak, vladal pa je Slovanom, ki so živeli na Češkem in od tam vodil vojne s Franki. Frankovska vojska, ki je posredovala po sporu Dagoberta s Samom, naj bi bila poražena pri Voigtsburgu med Češko in Turingijo. Sorabi, ki so živeli na Mišenjskem so s knezom Dervanom prešli v Samovo varstvo. Nekateri rodovi pa so se od Sama ločili: tako Čehi, ki so se imenovali *Chorwati*. Napotili so se v Dalmacijo. Na Koroškem so se *Wendi* naselili šele pred kratkim, tisti, ki so živeli v *wendische Mark* (v slovanski marki), so imeli lastnega kneza *Walducha*. Dagobertovi zavezniki Alamani in Langobardi so porazili bližnje Korošce – Karantance, medtem ko naj bi bili zmagovalni nasprotniki Avstrazijcev pri Vogastisburgu Čehi.

Kako je omenjena historiografija vplivala in kaj je iz nje prevzel v svojo razlago Anton Linhart? – V »Poizkusu zgodovine Kranjske« poroča o uporih Slovanov pod Samom proti Avarom leta 624. Sprejel je Pelzlovo dokazovanje o Samovem slovanskem poreklu in njegovi interpretaciji Fredegarja glede Samovega izvora in poklica. Jedro upora postavlja na Če-

ško. Linhartova Karantanija je obsegala naselja Slovanov na jugu Nemčije, ob Savi, Dravi in Muri, do Aniže in Donave, prek Kranjske, Koroške, Štajerske in Avstrije na stičišču Julijskih, Karnijskih in Noriških Alp, kar ponazarja tudi karta v prilogi njegove zgodovine. Po Linhartu je bila središče Samove države Češka, Samo pa je vladal tudi tostran Donave, v Karantaniji. Slovenska marka – po Linhartovo Kranjska – naj bi bila obmejno območje Slovanov ali marka Karantanije. Linhart poroča o spopadu Dagoberta in Sama in frankovskem porazu pri gradu *Vogastinense* (*Vogastru*), ki ga kot Pelzel lokalizira v Voigtburg. Omeni tudi avarsko nevarnost v 8. stoletju in Borutovo prošnjo za pomoč, ki je imela za posledico frankovski jarem. V vprašanju Sama, njegovega porekla, obsega njegove oblasti in sočasnih dogodkov se je Linhart očitno oprl na Pelzlova izvajanja.

VIRI IN LITERATURA

- Aimoinus monachus. 1567. *Historiae Francorum Lib. V.* Parisiis: Apud Andream Wechelum.
- Annonius monachus benedictinus. 1514. *De Regum procerumque Francorum origine gestisque clarissimis usque ad Philippum Augustum libri quinque.* Paris: Ioannis Parui et Ascensianis.
- Aškerc, Anton. 1906. Knez Volkun. Zgodovinski prizor iz osmega stoletja. *Ljubljanski zvon*, 26(3): 129–141.
- Aškerc, Anton. 1890. VII. Knežji kamen. *Balade in romance*: 133–137.
- Auentinus, Ioannes. 1554. *Annalium Boiorum libri septem.* Ingolstadii: Weißenhorn.
- Auentinus, Iohannes. 1566. *Chronica.* Franckfurt am Mayn.
- Bardi, Girolamo. 1581. *Della chronologia universale. Parte terza. Nella quale dalla Salutifera Incarnatione di Christo N. Sig. fino all'anno CMXCIV.* Venetia: I Giunti.
- Basnage, Jacobus. 1725. *Thesaurus monumentorum ecclesiasticorum et historicorum sive Henrici Canisii lectiones antiquae, III/2.* Antverpiae: apud Rudolphum et Gerhardum Wetstenios.
- Baumeister, Joseph Anton Ignaz Edler von ~. 1780. *Versuch einer Staatsgeschichte von Steyermark.* Wien.
- Bauzer, Martinus. 1657–1663. *Historia rerum Noricarum et Foroiuliensium* (Rokopisna zbirka Narodne in univerzitetne knjižnice, Ms. 56).
- Bethmann, Ludwig in Georg Waitz, eds. 1878. *Pauli historia Langobardorum. MGH SS rer. Lang. 1. Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI–IX.* Hannoverae: Impensisi bibliopolii Hahniani: 12–187.
- Bollandus, Ioannes. 1658. *Acta sanctorum. Februarii I.* Antverpiae: Iacobus Mersius.
- Brunner, Andreas. 1626. *Annalium virtutis et fortunae Boiorum. I.* Monachii: Hertsroy et Leysser.
- Caesar, Aquilinus Julius. 1768. *Annales ducatus Styriae I. Graecii.*
- Caesar, Aquilinus Julius. 1786. *Staat- und Kirchengeschichte des Herzogthum Steyermarks I.* Graz: Weingand et Ferstl.
- Canisius, Henricus. 1602. *Antiquae lectionis Tomus II. In quo plura quam XX. antiqua monumenta, nunquam edita.* Ingolstadii: apud Andream Angermarium.
- Canisius, Henricus. 1604. *Antiquae lectionis Tomus VI et ultimus. In quo XLV. veterum monumenta pleraque nunquam visa, quorum Catalogum versa pagina indicat. Omnia nunc primum ex Manuscriptis codicibus edita.* Ingolstadii: apud Andream Angermarium.

Doblinger, Max. 1909. Hieronymus Megisers Leben und Werke. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 26: 431–478.

Du Chesne, Andrea. 1636a. *Historiae Francorum scriptores coetanei, ab ipsius gentis origine, ad Pipinum usque regem. ... I. Lutetiae Parisiorum: Sumptibus Sebastiani Cramoisy Typographi Regii.*

Du Chesne, Andrea. 1636b. *Historiae Francorum scriptores a Pipino Caroli M. Imp. patre vsque ad Hugonem Capetum Regem. ... II. Lutetiae Parisiorum: Sumptibus Sebastiani Cramoisy Typographi Regii.*

Flacius Illyricus, Mathias. 1556, 21562. *Catalogus testium ueritatis, qui ante nostram aetatem Pontifici Romano, eiusque erroribus reclamationt: iam denuo longe quam antea, et emendatior et auctior editus.* Argentinae.

Flacius Illyricus, Mathias. 1568. *Gregorii Turonici Historiae Francorum libri decem.* Basileae: per Petrum Pernam.

Freher, Marquardus. 1602. *Rerum Bohemicarum antiqui scriptores aliquot insignes, partim hactenus incogniti.* Hanoviae.

Freher, Marquard, ed. 1613. *Corpus Francicae Historiae veteris et sinceræ.* Hanoviae: typis Wechelianis apud haeredes Ioannis Aubrii.

Frölich, Erasmus. 1758. *Specimen archontologiae Carinithiae.* Viennae, Pragae et Tergesti: Ioannis Thomae Trattner.

Grossmann, Karl. 1949. Megiser, Christalnack und die Annales Carinthiae. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 57: 359–372.

Hansizius, Marcus. 1729. *Germaniae sacrae I. Metropolis Lauriacensis cum Episcopatu Pataviensi, chronologice proposita.* Augustae Vindelicorum.

Hansizius, Marcus. 1729. *Germaniae sacrae II. Archiepiscopatus Salisburgensis chronologice propositus.* Augustae Vindelicorum.

Hansizius, Marcus. 1793. *Analecta seu Collectanea pro historia Carinthiae concinnanda I, II.* Norimbergae: Steinius.

Jordan, Joannes Christophorus de. 1745. *De originibus Slavicis opus chronologico-geographico-historicum I, II.* Vindobonae: Gregorius Kurtzböck et Joan.

Jacobus Jahn, 1745. Krusch, Bruno, ed. 1888a. *Chronicarum quae dicuntur Fredegarii scholastici libri IV cum continuationibus. MGH SS rer. Merov. 2.* Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani: 144–145, 154–155.

Krusch, Bruno, ed. 1888b. *Gesta Dagoberti I. regis Francorum. MGH SS rer. Merov. 2.* Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani: 396–425.

Lazius, Wolfgang. 1557. *De gentium aliquot migrationibus, sedibus fixis, reliquiis, linguarumque initiis et immutationibus dialectis libri XII*. Basileae: Ioannes Oporinus.

Linhart, Anton. 1788. *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen suedlichen Slaven Oesterreichs I*. Laibach: Wilhelm Heinrich Korn.

Linhart, Anton. 1791. *Versuch einer Geschichte von Krain und der übrigen Ländern der suedlichen Slaven Oesterreichs II*. Laibach: Wilhelm Heinrich Korn.

Megiser, Hieronymus. 1612. *Annales Carinthiae, das ist, Chronica des Loeblichen Ertzhertzogthums Khaerndten*. Leipzig: Lamberg.

Mihelič, Darja. 2000. Etnična podoba Karantanije in njenih prebivalcev v spisih zgodovino-piscev od 15. do 18. stoletja. V *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo. Začetki slovenske etnogeneze = Slowenien und die Nachbarländer zwischen Antike und karolingischer Epoche. Anfänge der slowenischen Ethnogenese 2*, ur. Rajko Bratož. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije; Slovenska akademija znanosti in umetnosti: 839–961 (Situla 39, Razprave 18).

Orbini Ravseo, Mauro. 1601. *II Regno de gli Slavi, hoggi corrottamente detti Schiavoni*. Pesaro: Girolamo Concordia.

Pelzel, Franz Martin. 1774. *Kurzgefaßte Geschichte der Bõhmen, von den æltesten bis auf die itzigen Zeiten. Erste Abtheilung*. Prag: Joh. Adam Hagen, 1774.

Pelzel, Franz Martin. 1775. Abhandlung ũber Samo, Kõnig der Slawen. *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Bõhmen zur Aufnahme der Matematik der vaterlãndischen Geschichte und der Naturgeschichte* 1: 222–242.

Pessina de Czechorod, Thoma Joannes. 1677. *Mars Moravicus sive bella horrida et cruenta, seditiones, tumultus, praelia, turbæ ...*. Pragae: Typis Joannis Arnolti de Dobrosławina.

Prešeren France. 1834. Sonetni venec. *Illyrisches Blatt*, 22. februar, priloga.

Ruinart, Theodericus. 1699. *Sancti Georgii Florentii Gregorii episcopi Turonensis opera omnia necnon Fredegarii scholastici epitome et chronicum cum suis continuationibus et aliis antiquis monumentis. ...*. Luteciae Parisiorum: Excudebat Franciscus Moguet.

Schönleben, Joannes Ludovicus. 1681. *Carniolia antiqua et nova sive Inclyti ducatus Carnioliae Annales sacroprophani*. Labaci: Joann. Babtistae Mayr.

Span(n)agel(us), Gottfried Philipp(us). ~ 1750. *Carinthia vetus et media* (Österreichische Nationalbibliothek, Handschriftenabteilung, Cod. 8436).

Štih, Peter. 2007. Karantanci – zgodnjesrednjeveško ljudstvo med Vzhodom in Zahodom. *Zgodovinski časopis* 61(1–2): 47–58.

Unrestus, Iacobus. ~ 1490. *Chronicon Carinthiacum*. V Hahnus, Simon Fridericus. 1724. *Collectio monumentorum veterum et recentium ineditorum I*. Brunsvigae: Meyer: 479– 536.

Valvasor, Johann Weichard. 1689. *Die Ehre des Herzogthums Krain I–IV*. Laybach– Nuernberg.

Velserus, Marcus. 1602. *Rerum Boicarum libri quinque. Historiam à gentis origine ad Carolum M. complexi*. Augustae Vindelicorum.

Vervaux, Johannes. 1662. *Boicae gentis annalium pars I*, ed. Ioannes Adlzreitter á Tetenweis. Monachii: Ioannes Guilielmus Schell.

Vorburgicus (a Vorburg), Joannes Philippus. 1658. *Historiarum Volumen Octavum*. Francofurti: Typis Matthaei Kempfferi.

Wattenbach, Wilhelm D. ed. 1851. *Annales Austriae. Annales Mellicenses. Auctarium Garstense. MGH SS IX*. Hannoverae: Impensis bibliopolii Hahniani: 561–569.

Wattenbach, Wilhelm D. ed. 1854a: *Gesta archiepiscoporum salisburgensium. De conversione Bagoariorum et Carantanorum libellus. MGH SS XI*: 1–14.

Wattenbach, Wilhelm D. ed. 1854b. *Gesta archiepiscoporum salisburgensium. Excerptum de Karentanis. MGH SS XI*: 14–15.

Wattenbach, Wilhelm D. ed. 1854c. *Gesta archiepiscoporum salisburgensium. Vitae et miracula sanctorum Iuvavensium Virgilii, Hartwici, Eberhardi. MGH SS XI*: 84–103.

Welser, Marcus. 1605. *Bayrische Geschicht / in fuenff Buecher getheilt / darinn begriffen / was sich mit den Bayrn von ihrem ersten Anfang biß zu zeiten Kayser Carls deß Grossen / verlauffem hatt*. Augspurg: Mang.

Wolfram, Herwig. 2012. *Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Zveza zgodovinskih društev Slovenije; Klagenfurt: Auslieferung durch Hermagoras.

SUMMARY

The ruler Samo was a famous figure of the 7th century in the part of Europe that the Slavs dominated. Information about him is recorded in six manuscripts written up to the 13th century. Authors of historiographical works summarized, commented on, and often supplemented these manuscripts with fictional descriptions. Historical knowledge of Samo and his period has gradually advanced in factography, chronology of events, and corrections of numerous anachronisms. However, in some interpretations, it has not reached a unified opinion. In the historiography of the 15th to 18th centuries, there are several directions and explanations regarding Samo and his era, which the writers either developed themselves or summarized from each other. Regarding his influence among polyhistorians, Iohannes Aventinus (1550s) stands out, as he dealt with the History of the Boii people. He assumed that Samo was a Slav, and in his description of events, he selectively summarized data from less reliable sources and supplemented them with fabricated claims. His work was followed by Mauro Orbin in the »Kingdom of the Slavs« (early 16th century) and Wolfgang Lazius, a Bavarian author and contemporary of Aventinus. Aventinus and Lazius were (c. 1590) an example to the author of the »Carinthian Annals« Michael Gothard Christalnick (the work was published under the name of Hieronymus Megiser), who distorted the story with falsified descriptions. After the mid-17th century, his story was somewhat adapted and 'Latinized' by Martin Bavčer in his description of the History of Noricum and Friuli. The second is the trend of Bavarian historiography, which was initiated at the beginning of the 17th century by Marcus Velsesus/Welser in his History of the Boii, which considers authentic historical data and their definition of Samo as a Frankish merchant. Welser's example was followed in the third decade of the 17th century by Andreas Brunner in his annals of the Boii. Joan Philippus á Vorburg also based his work, 'Romano-Germanic' History, on relevant sources. The trend of sober and realistic historical descriptions also includes the »Annals of the Boii« by Iohannes Vervaux. The interpretation of Ioannes Ludovicus Schönleben in »Old and Modern Carniola« (1680) represents an important step forward in historiography: Schönleben was familiar with and correctly presented the key publications of the sources and works of his predecessors. However, »The Glory of the Duchy of Carniola« by Schönleben's contemporary Johann Weichard Valvasor is two-faced in presenting the period. First, it follows the arbitrary description of Aventinus and Lazius, and second, it summarizes Schönleben's correct description. In scientific-critical historiography based on sources, Marcus Hansiz stands out among the historiographers of the eastern Alpine region until the 18th century. He is the author of two volumes of the history of three Dioceses (Lorch, Passau and Salzburg) and the history of Carinthia, the first two published in the third and the latter (posthumously) in the last decade of the 18th century. Hansiz draws on all the primary sources and analyses them authentically with scientific meticulousness. Aquilinus Julius Caesar, a Styrian polyhistor of the second half of the 18th century, also follows authoritative sources in his Styrian annals and Styrian state and church history and tries to highlight Styria in the events. The explanations of polyhistorians from the wider Slavic European area have their peculiarities. In the second half of the 17th century, Tomáš Jan Pešina (Pessina) describes Moravian History and includes Samo and Moravian rulers in his succession in Moravia. Later writers have repeatedly summarized his statements, especially regarding the extent of Samo's rule. The legal historian Jo(h)annes Christophorus Jordan, in his work »On the Origin of the Slavs« before the middle of the 18th century, mentions events related to Samo and considers the Slavs in Noricum, Pannonia and Italy to be Croats. The Carni, Carantans and Carinthians are said to be Germanic forms of the ethnonym Croats. The views of the Czech historian Franz Martin Pelzel, author of a short history of the Czechs and a treatise on Samo (1770s), radically differed from those of his predecessors. Samo was supposedly a Slav – from the Meißer region and a professional soldier. Unlike previous writers who placed the centre of his activities in Carinthia, Pelzel claimed that Samo ruled the Slavs in Bohemia and, from there, invaded Franconia. At this time, the Slavs in the Slavic march in Carinthia had their prince, Valdud. Some lineages separated from Samo, such as the Czechs – Croats, who went to Dalmatia. In his »Attempt at the History of Carniola«, Anton Linhart clearly relied on Pelzel's revolutionary interpretations of the question of the ruler Samo, his origin, the extent of his power and contemporary events.

Samo and His Empire in the Recent Czech (and Slovak) Literature, Schools, and Historical Awareness

Jakub Izdný¹

ABSTRACT

The work attempts to summarize the position of the topic of the Samo empire in Czech (and partly Slovak) scientific and popular literature, but also to capture the image of Samo and its position in Czech historical awareness. The work, using the method of a thoughtful probe, tries to describe the most important aspects of the development of the scientific discussion so far, then tries to summarize the current debate as broadly as possible in order to focus on general awareness, shaped by schools, but also by the media and public activities.

Keywords: Samo, Samo's empire, Czech Republic, historical awareness, schooling.

¹ PhD, Department of Bohemian History, Faculty of Arts, Charles University (Prague), jakub.izdny@ff.cuni.cz, 0000-0001-8015-8032. This publication was partially supported by the Cooperatio Program provided by Charles University, research area History, implemented at the Faculty of Arts of Charles University.

1. INTRODUCTION

Samo, his personality and empire, are a persistent phenomenon of the Czech historiography. This article aims to provide a brief overview of the (rather) recent state of discussion and popular picture, as well as the state of education concerning these topics in Czechia. The “Slovak” term standing in parentheses of the paper’s title expresses the contemporary disunity of discussion in the successor states of the former Czechoslovak federation. On one hand the Slovak literature is still to some extent present in the Czech consideration, however discontinuously and irregularly. The highlights of the Slovak historiographical production still influence the Czech “space” and – as far as I’m able to follow – vice versa, or to even a greater extent. On the other hand, one must admit that there is not a big effort of following the Slovak historiographical production and especially the state of their education and popular discussion in general and in depth from the Czech side. This text will therefore aim to catch the Czech situation with some respects to the Slovak production and situation bearing in mind this influences and limits.

2. SAMO'S EMPIRE AND CZECH HISTORY UNTIL 1989 – A BRIEF OVERVIEW

Samo was since the modern age (at least since Pelcl 1774, 24) always to some extent present in the Czech (or Bohemian) historiography, presenting a very welcome prequel of the national story. The brief account of so called Fredegar's chronicle with its epigons² was later used by the "forefather" of the modern Czech historiography František Palacký to describe Samo as probably rather a Slavic person coming maybe from some Slavic tribes already subdued by the Frankish empire (Palacký 1936, 66–69). Palacký calls the Slavs controlled by Samo almost without any hesitation as "Czechs" (he uses the more international "Böhmen" version of the name in the original German version of his text (Palacký 1836, 76), although in some parts of the same text he even used the nationalised version "Čechen") as he had given this identity already to the Slavic population entering Central Europe during the 5th Century. Samo's empire in Palacký's ideas is therefore a first historically known Czech monarchy, thus firmly present in the Czech national story.

If we continue our brief overview of older Czech historiographers' attitudes to Samo, we must mention Václav Novotný. His – in some respects until today unsurpassed – synthesis of Czech history dedicates to Samo over 15 pages of detailed description (Novotný 1912, 210–226). Novotný stressed much less the "Czech" identity in connection to Samo's empire, speaking mostly about "Slavic" people in this respect. He however did not hesitate to describe the core of the empire as Czech people. Only Samo's personal identity is accepted as Frankish – according to the oldest source.

Both of these pylons of the – rather positivist – modern Czech historiography tend to describe Samo as a sort of a lightning in the dark sky of early Slavic history. We may also use them as an important example of the Czech historiography of that time. The Czech historiography of 19th Century (with its "epilogue" during the pre-war start of 20th Century) following the growing ambitions of Czech nation in Central Europe saw the Slavic part of the history as important overture of "national" history – following the vague program of Slavic unity that appeared less or more often during the whole period as a sort of ideological lever helping the general programs of national emancipation. Samo was quite an important figure enabling the historiographers to give a particular name to this period – stressing not only his position in Central Europe as a "natural" part of a Czech history, but also helping to promote the idea of Slavic unity with his seemingly "international" and "unionist" state formation. And the whole story of Samo's empire is also a story a particular success (won independence from the Avars, defeated the Frankish invaders), which definitely adds the spirit to the story of Slavic pre-history of Czech lands. Samo's political power is usually from that time until today described as "říše" in Czech i. e. realm

² As the basic sources and literature will probably be mentioned throughout this volume, I will use this opportunity to skip these references in my paper in general.

or empire, which actually has the presumed meaning as a successful “precursory state” in the context of early Middle Ages (compare it to the Bulgarian empire or Great Moravian empire). Palacký however even once uses the term “first great state of Slavs” without specifying any particular quality of this term or phenomenon.

These texts pretty much formed the further attitudes of Czech historiographers. The interwar period of first independent Czechoslovak republic followed and developed most of the ideas of the 19th Century Czech emancipation movement. Lubor Niederle, presenting around the end of the First World War the influential great overview of “Slavic Antiquities” – detailed description of the “prehistoric” Slavic world in general with a rather cultural-anthropological attitude –, mentions Samo not only as being leader of Czechs in a broader term, but also in term of a petty-tribe (Niederle 1919, 198) corresponding to the contemporary theory according to which Bohemia was originally inhabited by several of these prime petty-tribes which only after the creation of the Přemyslid state created a bigger tribe or nation of Czechs. This now rather outdated theory is not the subject of our discussion, but Niederle’s attitude expresses the firm idea of continuity in which Samo and his empire are not only present in general Central European Slavic landscape, but actually existing on the same geographical and ethnic ground as the later existing Přemyslid empire (or state).

The newly formed Czechoslovakian state was more than content, when the historians were looking for the common past of Slavic population, as the rather artificially created “Czechoslovakian” nation was in fact mixture of at least two (Czech and Slovak) Slavic nations, living so far in more or less separated political contexts. The biggest ethnical problem of this state was definitely the existence of enormous minority of German people. Against this minority, being in fact more numerous than Slovaks themselves, the idea of common Slavic nation of Czechs and Slovaks was promoted with every possible common root to be found. Samo’s empire could represent one of such roots, although the Great Moravian principality certainly overshadowed its chronological priority by its better explorable history and shape more “precisely” corresponding with the shape of newly formed Czechoslovakia. The peak point of early Medieval Czech history in particular was found in the figure of St Wenceslas whose millennium of 1929 was celebrated in any possible way.³

The bitter end of the Czechoslovakian republic with its crippled political system created for a few months of the autumn 1938 until spring 1939 does not bring any particular major study or synthesis dedicated to the early Bohemian history. However, we can see that Samo and his short story was still firmly attached to the Czech historical awareness. When the writer Vladislav Vančura dedicated his last years of life, which was later ended by the nazi execution during the peak of atrocities in the occupied Bohemian “protectorate”, to an interesting work of historical fiction presenting the chapters of Bohemian

3 See e. g. the so-called Saint-Wenceslas almanach (Guth – Kapras – Novák – Stloukal 1934).

history as “literary pictures”, Samo and his empire were standing in the book as sort of natural first chapter of the historical narrative (showing in subtext how the Czechs were able to defend themselves against oppressors).⁴

The end of the Second World War was followed by a swift rise of communist power. The – since 1929 Stalinised – Czechoslovakian communist party was already an important political power during the interwar period. Communists were able to use every aspect of internal and external politics to become the major political force after 1945 and completed their ascent by a rather “moderate” coup in 1948. They were able to ideologically present the modern development in the Czech society of the 20th century as more or less continuous way of the establishment of socialism. The historical narratives of their ideologists were thusly not that strictly aimed against the “bourgeois” stories of “National Revival” and First republic. Nationalist and democratic narratives sometimes needed only minor corrections and additions to fit in the Marxist (rather Marx-Leninist) interpretation of history. Even the Samo’s empire was well-fitting in some respect. Surprising as it may sound, the key figure creating the first new chapters of ideologically “correct” Czech history, aging professor Zdeněk Nejedlý, was in many respects direct epigon of the line of “bourgeois” historians František Palacký, Jaroslav Goll and also Alois Jirásek, whose work was on one hand admitted fiction, but in many aspects very influential for the Czech historical awareness. Jirásek himself was politically member of the rather conservative right-wing National-democratic party during the last years of his life, but his nationalist and certainly democratic points of view caused, that his life work was with minor corrections adapted by Nejedlý, a big admirer of his work, and embodied in the communist propaganda (see e. g. Šámal 2011).

Samo as a leader of a Slavic empire or “union” was certainly an interesting role model for surviving bi-national state of Czechoslovakia, with its – after the Second World War proclaimed – everlasting friendship with other Slavic union – the USSR. Zdeněk Nejedlý also gave the discussion of a “statehood” of Samo’s empire a “proper” scientific term: Samo’s empire was classified as a “tribal union” (finally Nejedlý 1955, 183–184), which was very swiftly accepted by other scholars (e. g. Vaněček 1949, 76) and as a term sometimes still used by the Czech literature.⁵ Samo was so naturally present in the Czech historiography, that even the published collections of law documents put chapters of Fredegar’s chronicle as part of the set, thus presenting actually one of the first Czech translations of the Chronicle (Husa 1954, 10–12). It is then much less surprising, that Samo wasn’t omitted in the important publication of sources dedicated to the Great Moravia – *Magnae Moraviae Fontes Historici*. The authors decided, that even for Moravian empire, Samo is as important prequel as for “Czech” history in general and added Fredegar’s chronicle to the list of their corpus (volume I, 1966,

⁴ The title was actually „The pictures of the history of the Czech nation“ (Vančura 1939, Samo here 21–36).

⁵ The vitality of the term is testified e. g. even by the current definition in Wikipedia (where the term could be found not only in the Czech article, but also English, Russian, Slovak, Italian or Spanish one): Wikipedia. *Sámova říše*. Available on: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sámova_říše (10. 2. 2024) and other languages.

19–27), presenting thus its so far longest translation. Similarly, Matúš Kučera dedicated first chapter of his book about “Figures of Great Moravian History” to Samo and his empire (Kučera 1986). Samo was still omnipresent in many overview and synthetic books about Czech (or Moravian) history in general or those dedicated to early history (such as *Dějiny československa* 1971, 57–58, stressing the military nature of the tribal union, using even the term „democracy“; or later important *Přehled dějin* 1980, 57–59). Until the next period, there was however no monograph dedicated to the problem in Czech language,⁶ although the number of articles, short papers and most of all – popularization texts is incalculable.

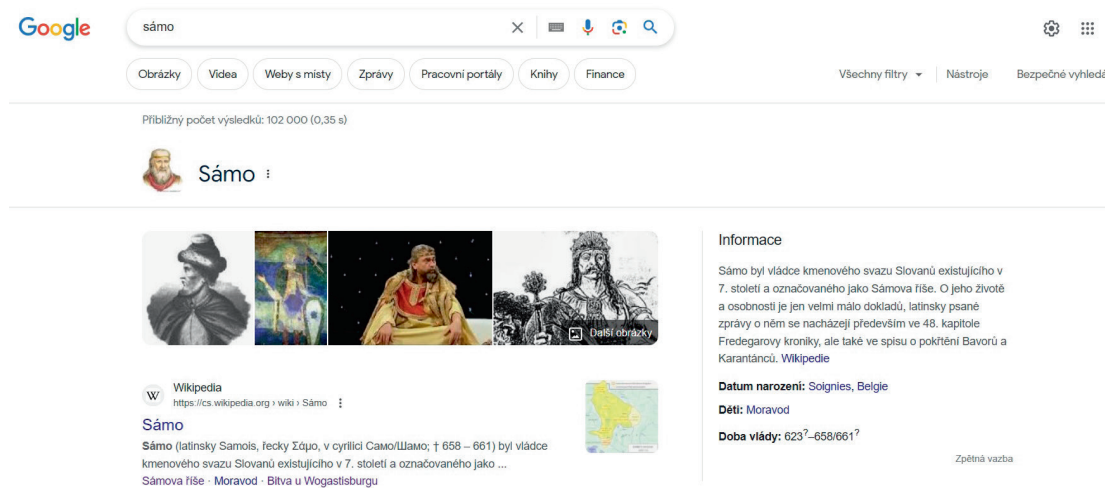
All the precursors for a current state of awareness of Samo and his empire are more or less embodied in this however brief and definitely incomplete overview mentioning at least the influential milestones of Czech historiography of 19th and 20th century. This allows us to step in the next, and most important part of our article.

⁶ The only one until the 1990s was in fact Polish book Labuda (1949).

3. SCIENCE, POPULAR BOOKS AND PICTURE OF SAMO NOWADAYS

The first years after the so called “Velvet revolution” marking the end of political Marxism(-Leninism) as a key viewpoint of the Czech historical science, brought a very interesting shift to the discussion about Samo and his empire. Until now the whole phenomenon was existing as a firm part of the Czech historical narrative in many textbooks, theoretical works, especially those concerning the Slavic pre-history of Bohemia and even all the historical syntheses. The interesting overview of older Czech and Slovak history written by Otto Urban right after the Velvet revolution of 1989 – even accepted the originally rather Marxist term „tribal union“ marking its survival until nowadays (Urban 1991, 16). But it was only now, when Samo and his empire got their own face and monography.

Picture 1: Google results of the word “Sámo” in Czech Republic with Jiřina Lockerová’s picture top left, next to the name Sámo (10. 2. 2024). Source: Author’s own screenshot.

The face is not just a metaphor. If you google the name “Sámo” in Czech locations, even the Google itself uses one particular picture of an old man with rich, white-grey beard, worried expression of the face and wearing a gold crown-like circle or headband (?). His clothes are only suggested, but we may see a white shirt, brown jacket or vest with dominating red-purple band or scarf around his neck. This is the face most of the youngest population of the Czech Republic probably imagines when the name “Sámo” comes to their mind. The picture comes from the children’s encyclopaedia “Rulers of the Czech lands” by Petr Čornej. Illustration comes from painter Jiřina Lockerová who made the pictures for the whole book together with Pavel Major (Čornej 1992, 5).⁷ The publisher used these pictures for the whole book, even for the presidents of the 20th century. The modern por-

⁷ The book has at least 5 editions, the first 1992 and was also published in 2002 as CD-ROM.

trayals are of course made according to the photographs, the more historical ones respect some of the most famous depictions. First dukes of Bohemia and Moravia are on the other hand depicted probably only according to the fantasy of the painter, and so is definitely Samo. Some older depictions of his figure exist, those usually respect the contemporary ideas of Slavic heroes and rulers. Jiřina Lockerová in 1992 probably chose to follow more realistic and naturalistic trends presenting the stereotype of an old forefather ruling his empire for already most of the given 35 years and gave Samo his picture for the Czech audience, that will probably last for decades. The text itself is quite short and mostly repeats the story of Fredegar. It uses the same term coined by the Marxist historiographer Nejedlý – tribal union – as a certain alternative to the term “state”. On the other hand, it definitely marked the end of connecting the empire with “Czechs” – Samo’s empire only occupies the same territory as the later Czech state.

Definitely more important from the historiographical point of view was the monograph dedicated to Samo’s empire, written by Michal Lutovský and Naďa Profantová (1995). This not-large monograph presents critical, yet accessible picture of contemporary research, seen mostly from the archaeological point of view, although written by archaeologists used to present historical “narrative” texts. It summarizes the state of Central Europe from the general ethnical point, gives direct voice to our sources trying to filter out any unnecessary interpretations, and then starts to formulate rather critical description of the problem. The long-standing idea of Avar yoke (so far necessary anti-heroes of the Slavic story) is put in question and although the similarly long-standing question of the localisation of Wogastisburg is “solved” by presenting the locality of the hill Rubín near Podbořany in West Bohemia, authors try to keep their distance with only general remarks about a possible central point of the local area with some interesting archaeological finds. Authors almost entirely use the word “empire” to describe Samo’s political power – although they themselves point out that it is an incorrect term. They however can’t use the term “state”. The phrase “tribal union” is used only as a sort of a paraphrase, although for the authors this seems to be quite appropriate way of describing possible Samo’s authority (Lutovský and Profantová 1995, 32). The authors use the chapter of conclusions to consider, how Samo’s empire fits the Czech historical story, and find rather sceptical, although still to some degree optimistic solution by searching for some degree of cultural continuity between Samo’s empire, Frankish and Avar neighbourhood and finally – the emerging Great Moravia. One can anticipate that this work would remain influential for a while, despite being already almost 30 years old.

The first volume of the ambitious series “Great history of the Lands of Bohemian crown” published not much later could be also mentioned in connection with the abovementioned monograph. The series of “Great history” was anticipated (and to some degree rightfully) to be a very representative collection of historical work in the field of Bohemian/Czech

history and until today it successfully covered the epoche till the year 1945 with further volumes concerning the second half of the century slowly emerging. Naďa Profantová was the co-author of the first volume and Sámó and his empire have their ca. 10 pages here (Bláhová et al. 1999, 154–163).

The Czech (as well as Slovak) historiographical picture of Samo and his empire was in the beginning of the new century supported by two works that, despite being more generally oriented, dealt with the Samo's empire and its epoche as a part of a broader narrative. Both appeared after the turn of the Millenium, and both were reedited, so it is actually a bit hard to follow possible influences and chronology. The original edition of Zdeněk Měřínský's book describing the history of Czech lands "from the incoming of Slavs to the Great Moravia" appeared in two volumes 2002 and 2006. Frist volume was than corrected and reedited in 2009. Samo's empire is of course a natural part of this work (Měřínský 2002, 191–221). The two-volume publication represents a sort of introductory part of the less constrained series of "History of Czech lands" edited by a publishing house Libri.⁸ The attitude of author is even more directly "archaeological" (dedicated to the elaborate description of material culture) and particular history of Samo and his "tribal union" (ibid., 191) (the word empire is in the titles of chapters noticeably put aside as "so called" (ibid., 219), although commonly used in the text, sometimes with the same attribute) represents only a third of the partition dedicated to the relations of Slavs and Avars altogether. The general picture drawn by Měřínský is not distant from the ideas already presented by Lutovský and Profantová, although we may see that the terminology is a bit more conservative. Even the repeated discussion about Wogastisburg follows similar pathways with an end at the hillfort of Rubín (with one more chapter again and typically dedicated to the material culture of contemporary militaria; ibid. 200–215). One may assume, the discussion reached a certain compliance.

The Slovak part of the discussion (already somewhat oriented towards the research of the geographically closer Avar khaganate)⁹ was in the similar time stirred up by the considerably broad monograph of Ján Steinhübel dedicated to the history of Nitra principality (2004). The general discourse of the more recently reedited (2016) and even more recently as English translation (2021) published volume is in its core somewhat controversial as it assumes the long-term existence of the separated identity of pre-Slovak (although more moderately called "Nitrian") people, who are believed to form a separate unit in any of the existing political formation in Central Europe we may positively attest. Author's claims go even till the times preceding the Avar khaganate and Samo's empire (mentioned here 2016, 48–61 and 2021, 41–56), although this approach lacks wider if any support in the sources.

⁸ The website of the publisher does not even show this series of two-volume historical books as a separate one, only putting it in the general topic of „Czech lands history“. See website of the publisher *Libri*. Available at <https://libri.cz/41-dejiny-ceskych-zemi> (10. 2. 2024).

⁹ See e. g. Avenarius 1974 or Čilinská 1992.

Compared to the previously mentioned volumes, Steinhübel uses a seemingly more “historical” attitude (devoting almost no space to material culture). His vision of Samo’s empire (tribal union is omitted at all) complies however with the previously presented ideas, especially by moving the centre of the realm to the confluence of Danube and Morava rivers. As a Slovak author, Steinhübel is of course not interested in putting Samo’s story in the context of a Czech narrative, but – interestingly enough – he proclaims Czechs/Bohemians – in fact not being attested by any of contemporary sources of the 7th Century under this name – as being “allies” of Samo (2016, 49 or 2021, 42). Except for his general construction of Nitrian principality, his probably the most questionable idea concerning Samo’s empire focuses on the localization of Wogastisburg, which he moves without any hesitation to the Danube valley, next to the city of Enns (2016, 53 or 2021, 46). Steinhübel’s work lies slightly aside from the core of the Czech discussion – although is still quite well known here – and according to this paper’s author’s knowledge the book could induce controversies even in the Slovak discourse. Steinhübel even published his own vision of early Czech history in a rather subtle book (2012) where Samo naturally occurs, too (albeit somewhat discontinuously). Most of here presented thoughts are more or less derived from his previously mentioned work dedicated to Nitra.

Very brief is the mention of Sámó in another book overviewing recently the Bohemian history: A history of the Czech Lands, collected by Jaroslav Pánek, Oldřich Tůma et alii (2008 with 2018 reedition) was published in the publishing house of Charles University in Prague probably deliberately intended for immediate English translation (2009 with 2018 reedition), presenting the Bohemian history primarily for foreign audience. The chapters concerning the oldest Slavic history were written by Dušan Třeštík and are composed rather in a general tone with Sámó’s present in one paragraph (2018, 62), relying mostly on Fredegar’s narrative. Třeštík probably disliked the usual term “realm”, describing Sámó’s power first as “confederation of the tribes” (probably to avoid the term “tribal union”) and then as “domain”.¹⁰

Perhaps the most interesting and somewhat significant of the latest developments of Czech historical narrative is an interesting venture of the publisher house “Lidové noviny”, well known in general for its generous scientific production. The publisher presents i. a. a very broad and popular series of “History of the states” – prevailing majority of them of course being the “other” states than Czechia. Surprisingly enough, the publisher decided to add “History of Czechia” (Klápště and Šedivý, 2019) to this series – as a collection of rather essayistic texts not devoted to the plain explanation (“101”) on Czech history, but rather to the scrutiny of the general picture and questions of the contemporary historical

¹⁰ Similarly, but for a specific – Bulgarian – readers, an interesting volume dedicated to Bohemian history written by Jan Rychlík and Bulgarian slavist Vladimír Penčev was published, originally in Sofia. The authors then decided to publish a Czech version of this book (2013). The book has been published twice in Bohemia. As Jan Rychlík specialises rather on modern history, the early parts of this book present a rather derived work. Samo’s empire is not missing among the first chapters.

science. The volume is collective and chronological, presenting a rather brief and overview picture. Samo and his empire are omitted, with the introductory chapter being the one devoted to the Great Moravia. Although not being the most typical product of contemporary Czech historical science, it shows a certain lack of interest in this topic.

The very last, and to some degree also very groundbreaking publication appeared only in 2020. The “complete” translation of Fredegar’s chronicle to Czech language – in fact reduced to the “original” part of Fredegar’s work: its fourth book and so called Continuation – was published as already a 29th volume of the series of Medieval chronicles’ translations, quite popular in Czech Republic (Fredegarovy kroniky 2020).

4. SAMO IN TEXTBOOKS AND POPULAR CULTURE OF CZECH REPUBLIC

Putting together a deep analysis of student textbooks concerning even the single-topic issue of Samo and his empire, would require a separate study of a considerable length. The textbook market has since its “liberalization” after 1989 expanded rapidly. The schools have relative freedom to use any textbooks they wish, with a single limiting rule, that only the textbooks with the recommendation of the Ministry of schools, youth and sports could be bought with government support. If the schools’ students, their alliances of “parents and friends” or private sponsors would like to buy any other textbooks to fulfil their school curriculum for their own money they could freely do so. The book market used this broad opportunity to introduce a number of different texts, workbooks, handbooks and similar materials. The approval of the Ministry is also not that hard-to-gain in this regard. Thus, we could only implement a rather straightforward and narrow probe to the matter.

The history of Samo and his power still occupies quite an interesting initial position in the textbooks, especially those of the primary schools. The topic is a natural part of the introduction to the “Slavic” history of Bohemia – whether as a part of the “national” or domestic history, or in somewhat more general attitude, referring to the Slavic history as a part of the more general setting of European Middle Ages. We may stumble upon Samo’s empire even in the basic texts and worksheets dedicated to the youngest children of the 4th grade and their “national science” (Konečná 2021, 18–19) which is a common name for the subject representing the precursor of history, geography and social sciences in the first stage of Czech basic schools (1st to 5th grade). Samo has its own chapter in the randomly selected one of the textbooks, and we meet the stereotypical terms already mentioned – especially “tribal union” (even describing the in the Fredegar’s chronicle never mentioned “unification of the tribes” against common enemy) and “merchant” Samo (elected then as “ruler”).

In the second stage of the basic schools (6th to 9th grade), Samo is usually present as part of the Medieval history appearing in the 7th grade (with corresponding textbooks such as Hroch 1991, 34–37 or Válková 2016, 50–51). The history still occupies a decent portion of the chapter, sometimes dedicated more generally to the “First state formations” (together with Great Moravia). There is still the tendency to see Samo’s rulership as a “union of tribes” that only ally against common enemy. The original phrase of Fredegar’s chronicle of Samo’s 35-year-long reign is stereotypically interpreted as ending by dissolution to “petty tribal regions” despite all the efforts of Lutofský and Profantová’s book, that tries to stress that no such faith is actually mentioned. Samo is still mostly presented as a merchant, if there is any title given to him.

The grammar school texts present a certain lack of interest concerning Samo. The older grammar schools’ series published originally in the 1990s represents especially in its medieval part an interesting aim to present history more in a general, at least European context.

The “national” is so much pushed aside, that Samo’s empire only occupies one sentence in the broader chapter dedicated to the “Northern and Central Europe in the Middle Ages” (Beneš 2001, 31). It is described as a first “attempt to create the state” but “rather than a real state, it was in this case a tribal union”. Samo’s personality doesn’t come up at all. The probably most “mainstream” current grammar school textbook published during the 2000s as the four-volume set (each for one year of secondary school in Czech republic) mentions at least one paragraph of the text (Čornej et al. 2001 with reeditions, 18).

Picture 2ab: Stills from the TV show “Dějepis!” with the figure of Samo

Source: Screenshot from the TV's website: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/10473-prvni-vladar-cechu-samo> (10. 2. 2024)

With its typical position in the beginning of the basic school history lessons about the Czech state, Samo definitely occupies certain space in the Czech historical awareness. Unfortunately, one can say that this “position at the beginning” is probably the only information the public usually has. Samo’s empire is also still quite often described as “tribal union”. Samo himself would be often referred to as a “merchant” – probably because the kingly title mentioned by Fredegar was almost never used in the modern interpretations or textbooks and the latter “ducal” or “princely” stereotypical title of Slavic rulers was also never used with the connection of his personality. The identity of merchant gives him certain reputation of “self-made man” which probably somewhat complies with the idea of how the creation of the “first state formation” should look like. Although this is never mentioned in the sources, the recent literature somewhat agrees that one of Samo’s most important commodities could be slaves (with caution refers Lutovský and Profantová 1995, 30). This particular stain of Samo’s reputation (although rather anachronistic in its evaluation) is sometimes presented as an interesting or scandalous information.¹¹ The convenient conformity of Samo’s name with the slowly obsolete Czech word for supermarket “samoobsluha” (literally “self-service”) and the merchant profession of the leader is an excellent source for many puns and verbal humour.

¹¹ It was e. g. mentioned as such in the TV show „Dějepis!“ aiming for children and presenting Samo as the first ruler at the territory of Czechs (available at: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/10473-prvni-vladar-cechu-samo>; 10. 2. 2024). Samo’s costume, especially his mask and head decoration bear a certain resemblance to the abovementioned Jiřina Lockerová’s picture.

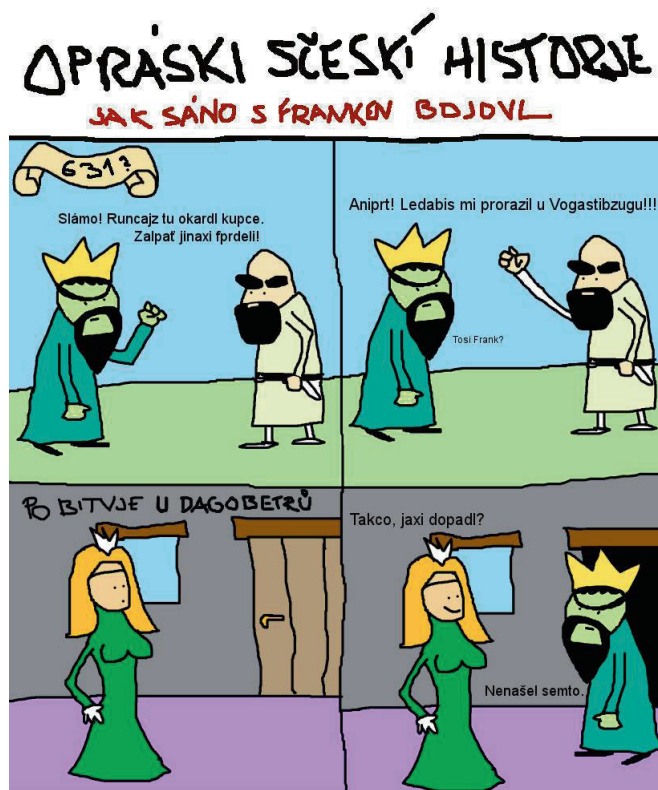
Picture 3: The comic strips “BuGeMOs” (short for Czech name “Buridan’s Genetically Modified Donkey”) originating from the students of the technical university presents a collections of puns relating to the some business idioms (“price war”, “rub like...” meaning to rob for money) using Samo’s “merchant” identity.

Source: <https://www.bugemos.com/?q=taxonomy/term/141> (10. 2. 2024).

Interesting part of Samo’s history is of course the story of unknown battlefield at Wogastisburg. The first described or even particularly named “Czech” battle (and even the victorious one) attracts the attention of keen readers of history (and historical mysteries) books. The unsolvable question of its location presents a certain stereotype of an everlasting historical argument without definite answer. Thus, a popular comic strip with historical topic, also deliberately tumbling Czech language in a way usual by internet users without proper grammatical knowledges or patience to tap in a dexterous manner their keyboard during the “discussion”, describes the whole incident as a personal hassle between Dagobert and Samo over the robbed merchant caravan (using even the notorious name of a popular Czech children’s fairy-tale about the rightful robber: Rumcajs), after which Dagobert comes home dissatisfied to his wife – as even he wasn’t able to find the battlefield.

Picture 4: Samo v Dagobert as one of the first episodes of very popular internet comic strip.

Source: Facebook page of the author: <https://www.facebook.com/historje> (10. 2. 2024).

Despite the fact, that Samo's position could somehow fade out in the Czech scientific discourse and even in the textbooks over time of the student's growth, there is however one particular field, where Samo's figure is experiencing a certain renaissance. In the last two decades, at least two new sculptures of Samo have been erected in Czech Republic. Both appear in the Moravian region of the state and clearly represent the effort of the expression of local identity. Despite it is definitely not sure, that Samo's empire has really its core in Moravia – although it corresponds actually with the recent tendencies of the scientific picture –, the regional "patriotic" movements grab for the figure as a certain symbol of their independent identity, with an apparent intention to find some counter-narrative against the overwhelming Prague-centred historical tradition of Czech lands.

In 2007, Sámó's fictional portrait-sculpture was erected on the top of the hill Náklo in South Moravia. With its relatively small height of 265 meters, Náklo is still a dominant elevation of the lowlands of Nether Morava basin and is usually a target of Cyrillo-Methodian pilgrimages. Samo's stone sculpture complements the cross dedicated to this Great Moravian tradition and the celebration of its revelation was connected with presentation of local

folk costumes and other “traditional” Moravian dresses, as well as the symbols (banners) of Moravian regions. The presentation of this event in the newspapers again reminds us that Samo was a merchant (even admitting, that he was probably rather a Frankish person; Kupec Sámo 2007).

Similarly, another fictional portrait-statue of Sámo was more recently (2017) erected at the nameless peak (499 meters) next to the village Jarcová at Valašské Meziříčí, the central area of the “Vallachia” region of North Moravia. Samo’s “real” history has little to do with this particular hilly region, which was rather scarcely inhabited by anyone during the early Middle Ages. The celebration of the reveal of the statue is described by the webpage dedicated to the Slavic culture (Grobková 2019). The brief history of the Samo’s empire is giving us the glimpse of ideas such as “Slavs did not need a foreign ruler” (the contemporary or recent historiographers must be definitely wrong) and Samo is presented as the greatest and most skilful warrior of Europe at his time, “never losing any battle”. The scenario of the celebration contains clear marks of presenting the regional identities of Moravia in general and Vallachia (!) in particular. In accordance with this attitude, Samo is a “Slavic prince” who unified the Slavic tribes (there we see the tribal union acting once again) of Moravia (!), as the inscription on the stone table near the wooden statue declares.

The seemingly harmless regionalism of these actions is rather of dubious influence on the general picture of early Czech history and the historical awareness of the population, but it could also be seen as a representation of the broader movements and thoughts present in the society. The patriotic tone of the description of the “first Slavic ruler” brings a certain danger of misusing of such thoughts (e. g. panslavism) by certain propagandas, especially those enthusiastically accepted or even supported by a contemporary Russian state. We can’t say, that erecting such monuments is an act of some thoughtful political campaign, or even declare, that these acts aim to support the contemporary Russian policy. But to a certain degree, these ideas form an interesting element of regional nationalism, critique against the “centralism” of Czech government and representation of some political ambitions connected to such ways of slightly disruptive thinking.

5. CONCLUSIONS

The figure of Samo and the political and historical episodes of his rule are still a firm part of Czech historical awareness. Although Czech historical science, especially archaeology, puts much more effort into describing the development of the Central European history of the 7th century in a more general way, the fact of one existing person – ruler and warrior – captured by the sources still represents an important way to bring the situation near the ordinary viewer, reader or listener. The history chapter, rather separate from a more direct “national” story of Bohemia/Czechia, is thus still an important part of the introduction to the early medieval national history, especially at lower degrees of the educational system. Samo’s figure still occupies a certain spot in the common population’s memory (this is a conscious reference to Pierre Nora’s concept of *lieu de memoire*). Despite the ideas being somewhat stereotypical and unknowingly stuck in the original Marxist term of “tribal union”, a certain development could be found in the last years. The picture – having its, to some extent, memetic quality – somewhat fades out but never to complete oblivion. Samo’s figure also started to appear as an interesting symbol of regionalism or regional nationalism in Moravia, representing the ideas of regional counter-culture, or on the other hand – somewhat illogically, but still quite understandably – the idea of panslavism as a still to some extent vivid and complicated movement and part of historical awareness in the contemporary Czech Republic.

LITERATURE AND SOURCES

- Avenarius, Alexander. 1974. *Die Awaren in Europa*. Bratislava: Veda.
- Beneš, Zdeněk. 2001. *Dějiny středověku a prvního století raného novověku: učebnice pro střední školy*. Praha: SPL – Práce.
- Bláhová, Marie, Jan Frolík and Naďa Profantová. 1999. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I., Do roku 1197*. Praha–Litomyšl: Paseka.
- Čilinská, Zlata. 1992. *Slovania a avarský kaganát: výpověď staroslovanského pohřebiska v Želovciach*. Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť Bradlo.
- Čornej, Petr. 1992. *Panovníci českých zemí*. Praha: Fragment.
- Čornej, Petr, Ivana Čornejová and František Parkan. 2001. *Dějepis pro gymnázia a střední školy. 2, Středověk a raný novověk*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství.
- Dějiny Československa. I., Do roku 1437*. 1971. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Fredegarovy kroniky Čtvrtá kniha a Pokračování*. 2020. Praha: Argo.
- Grobková, Jaroslava. 2019. *Postavení sochy knížete Sába na Jarcovských vrších*. Slovanská kultura. Available on: <https://www.slovanskakultura.cz/spolecnost/114-postaveni-sochy-knizete-sama-na-jarcovskych-vrsich> (10. 2. 2024).
- Guth, Karel, Jan Kapras, Antonín Novák and Karel Stloukal, eds. 1934. *Svatováclavský sborník: na památku 1000. výročí smrti knížete Václava Svatého. I, Kníže Václav Svatý a jeho doba*. Praha: Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí.
- Hroch, Miroslav. 1991. *Dějepis. I. díl, Středověk pro základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Husa, Václav, ed. 1954. *Naše národní minulost v dokumentech: chrestomatie k dějinám Československa. I. díl, (Do zrušení nevolnictví)*. Praha: Československá akademie věd.
- Klápště, Jan and Ivan Šedivý, eds. 2019. *Dějiny Česka*. Praha: NLN.
- Konečná, Magdaléna. 2021. *Vlastivěda 4: porozumění v souvislostech: pro 4. ročník základní školy. Poznáváme svět kolem nás, kde žijeme*. Brno: Nová škola.
- Kučera, Matúš. 1986. *Postavy veľkomoravskej histórie*. Martin: Osveta.
- Kupec Sába vládne z Nákla*. 2007. Hodonínský deník. Available on: https://hodoninsky.denik.cz/volny-cas/nakl_20070703.html (10. 2. 2024).
- Magne Moraviae fontes historici = Prameny k dějinám Velké Moravy. I, Annales et chronicae*. 1966. Praha–Brno: Státní pedagogické nakladatelství.

- Labuda, Gerard. 1949. *Pierwsze państwo słowiańskie: państwo Samona*. Poznań: Księgarnia Akademicka.
- Lutovský, Michal and Naďa Profantová. 1995. *Sámova říše*. Praha: Academia.
- Měřínský, Zdeněk. 2002. *České země od příchodu Slovanů po Velkou Moravu I*. Praha: Libri.
- Nejedlý, Zdeněk. 1955. *Dějiny národa českého. Díl druhý, Raný středověk*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury.
- Niederle, Lubor. 1919. *Slovanské starožitnosti. I, Oddíl historický. III, Původ a počátky Slovanů západních*. Praha: Bursík & Kohout.
- Novotný, Václav. 1912. *České dějiny. Dílu I. část 1, Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*. Praha: Jan Laichter.
- Palacký, František. 1836. *Geschichte von Böhmen: größtentheils nach Urkunden und Handschriften. Erster Band, Die Urgeschichte und die Zeit der Herzoge in Böhmen bis zum Jahre 1197*. Prag: In Kommission bei Kronberger und Weber.
- Palacký, František. 1936. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě I*. Praha: L. Mazáč. (4th edition).
- Pánek, Jaroslav and Oldřich Tůma. 2008. *Dějiny českých zemí*. Praha: Karolinum Press.
- Pánek, Jaroslav and Oldřich Tům. 2018. *A History of the Czech Lands*. Praha: Karolinum Press.
- Pelcl, František Martin. 1774. *Kurzgefasste Geschichte der Böhmen von den ältesten bis auf die izzigen Zeiten: aus den besten Geschichtschreiben, alten Kroniken, und glaubwürdigen Handschriften. Erste Abtheilung*. Prag: Joh. Adam Hagen, Faktor.
- Přehled dějin Československa I/1 [do r. 1526]*. 1980. Praha: Academia.
- Rychlík, Jan and Vladimír Penčev. 2013. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Praha: Vyšehrad.
- Steinhübel, Ján. 2016. *Kapitoly z najstarších českých dejín 531-1004*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku - Towarzystwo Słowaków w Polsce.
- Steinhübel, Ján. 2016. *Nitrianske kniežatstvo: počiatky stredovekého Slovenska*. Bratislava: RAK.
- Steinhübel, Ján. 2021. *The Nitrian principality: the beginnings of medieval Slovakia*. Leiden-Boston: Brill.
- Šámal, Petr. 2011. Znárodněný klasik. Jiráskovská akce jako prostředek legitimizace komunistické vlády. In *Zrození mýtu: dva životy husitské epochy*, eds. Robert Novotný, Petr Šámal et al., 457–472. Praha: Paseka.

Urban, Otto. 1991. *České a slovenské dějiny do roku 1918: Pomůcka pro výuku dějepisu v středních školách a v 9. ročnících základních škol*. Praha: Svoboda.

Válková, Veronika. 2016. *Dějepis 7. Středověk a raný novověk pro základní školy*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství.

Vančura, Vladislav. 1939. *Obrazy z dějin národa českého: věrná vypravování o životě, skutečích válečných i duchu vzdělanosti. [Díl první, Od dávnověku po dobu královskou]*. Praha: Družstevní práce.

Vaněček, Václav. 1949. *Prvních tisíc let...: předstátní společenská organisace a vznik státu u českých Slovanů*. Praha: Život a práce.

SUMMARY

The figure of the “merchant” Samo represents to a large extent a stable part of the Czech historical narrative. Despite a certain degree of weakening of the narratives about Slavic unity or solidarity and definite lack of the modern search for even fictitious heroes of history, Samo is well anchored in the narrative, which is supported by his presence in the school education, and thus penetrates to a certain extent into the popular images. From the point of view of historical science, knowledge about the whole phenomenon is well presented by the published monograph, which, despite its already certain “obsolescence”, still represents the main and often the only source of information. Samo is also almost always present in synthetic or overview publications. It is nevertheless a question whether his absence in the last major text on the history of the Czech Republic represents a typical trend that could continue.

Iz recenzij

Pričujoča monografija o kralju Samu ob 1400. obletnici njegovega nastopa vladanja je pomemben prispevek k osvetlitvi njegovega delovanja in odmevov njegovega lika v novoveški historiografiji.

Vsebinsko knjige bi lahko razdelili na več tematskih skupin. Uvodno poglavje izpod peresa dr. Petra Štiha natančno predstavi poročilo o Samu iz Fredegarju pripisane kronike. Ker gre za vir, na katerega se naslanjajo vsi poznejši prikazi, se avtor ustavi tudi ob okoliščinah nastanka kronike. Na podlagi vse relevantne literature odgovarja na vprašanje o vladarjevem izvoru, izriše postaje Samove kariere in opozori na dileme v zvezi z njo, kakršna je denimo lokacija bitke pri Wogastiburgu. Ustavi se še ob razmerju med tvorbo pod Samovim vodstvom in knezom Valukom, pri čemer je v ospredju epizoda s sprejemom bolgarskih pribežnikov.

Samov čas osvetljuje prispevek, ki se posveča vprašanju slovanščine v 7. stoletju. Avtor govoric Slovanov v tem obdobju poimenuje (dejanska) praslovanščina, saj je bila še sorazmerno enotna. Po drugi strani opozarja na splošno slovanščino iz naslednjih dveh stoletij, ki jo za praslovanščino razglasa veliko pregledov slovanske jezikovne zgodovine, a je bila zaradi velikih sprememb v stoletju in pol po Samovem vladanju precej manj enotna kot prej. Poglavje dopolnjujeta analizi vprašanja, kakšen je bil vladarski naslov frankovskega »združitelja« Slovanov, in izvora njegovega imena.

Naslednji kamenček v mozaiku rekonstrukcije Samovega obdobja je prispevek o poselitveni podobi delov Češke v 7. stoletju. Sodobni arheologi so na obravnavanem območju ugotovili sorazmerno visoko gostoto poselitve, hkrati pa so grobovi pripadnikov družbene elite kazali precejšnje razkošje.

Zadnji sklop besedil se ukvarja z recepcijo Samove zgodbe v novem veku in sodobnosti. Izčrpen prispevek dr. Darje Mihelič natančno analizira poročila o Samu v zgodovinskih delih med 15. in 18. stoletjem. Pri tem ugotavlja velik vpliv Aventinovega razumevanja, tudi kar zadeva časovni odnos med Samovim vladanjem in vladanjem karantanskih knezov, začenši z Borutom. Bistven korak od Aventina je med drugim naredil Janez Ludvik Schönleben, ki je opozoril na kronološke in druge napake predhodnikov ter jih popravil. To je – sicer nedosledno – povzel Janez Vajkard Valvasor. Dr. Miheličeva svoj pregled zaključuje z Linhartovim prikazom Sama.

Dragoceno je navsezadnje poglavje o Samovem mestu v sodobnem zgodovinskem spominu na Češkem in Slovaškem. V njem izstopa zanimiva dvojnost med zgodnjim slovanskim vladarjem kot virom moravskega regionalnega ponosa in kot simbolom še vedno živih panslavističnih predstav na Češkem.

Po monografiji, ki ponuja z najrelevantnejšimi sodobnimi znanstvenimi spoznanji podprto podobo vladarja iz 7. stoletja in jo bogati s številnimi svežimi uvidi, bodo s pridom posegali zgodovinarji, kulturni in literarni zgodovinarji ter arheologi, bralce pa bo nedvomno našla tudi med najširšim občinstvom.

Izr. prof. dr. Aleš Maver, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

Recenzirani rokopis v obsegu 91 strani prinaša pet smiselno in v zaokroženo celoto razvrščenih razprav o kralju Samu ter 1400. letnici (domnevnega) začetka uspešnega upora proti Avarom in formiranju neodvisnega slovanskega kraljestva. V razporedu se kaže urednikova želja celoviti predstavitvi problematike.

Zbornik uvaja razprava Petra Štiha *Zgodovinsko o kralju Samu in njegovi povezavi s slovensko zgodovino*. V njej avtor izpostavlja aktualna raziskovalna vprašanja ter sumarno povzema trenutno stanje raziskav. Štih izpostavlja zlasti problem skromnosti virov ter vprašanje notranje strukture ter obsega Samove države. Posebno poglavje posveča knezu Valuku.

Nad'a Profantová iz Arheološkega inštituta Akademije znanosti Češke Republike v prispevku *Samo's merchants. Long-distance contacts and foreigners in Bohemia in the 7th century* interpretira nekatere novejšje arheološke najdbe na Češkem. Po njenem prepričanju je na osnovi najdb možno predpostavljati, da se je na ozemlju današnje Češke – torej ožjega področja Samove politične tvorbe – v slovanski družbi v 7. stoletju že izoblikoval poseben sloj družbene elite ter da so v njihovi sredi prebivali tudi tujci. Enako opozarja, da novejša izkopavanja nakazujejo na obstoj lokacij z relativno velikim naselitvenim obsegom ter koncentracijo prebivalstva.

Marko Snoj razpravlja *O praslovanščini 7. stoletja in o imenu Samo*. Pri tem izpostavlja nekatere elemente jezikovnega razvoja, ki so bili značilni za čas pred nastopom splošnih jezikovnih inovacij in nastajanja slovanskih makrogeolektov (8.–10. stoletje). Poudarja, da osebno ime Samo verjetno ni slovanskega izvora, ampak gre za hipokoristično okrajšavo galskega osebnega imena.

Darja Mihelič analizira zapise 22 različnih polihistorjev iz časa od 15. do 18. stoletja o Samu in njegovi plemenski zvezi (*Izročilo o vladarju Samu v historiografiji od 15. do 18. stoletja*). Pri tem identificira nekatere značilnosti, ki so vplivale tudi na interpretacije modernega znanstvenega zgodovinopisja.

V razpravi *Samo and his empire in the recent Czech (and Slovak) literature, schools and historical awareness* Jakup Izdný iz Filozofske fakultete Karlove univerze v Pragi oriše poglede na Samovo cesarstvo v sodobni češki in (deloma) slovaški znanstveni in poljudni literaturi ter njihov vpliv na javno dojemanje Sama. Pri tem ugotavlja, da kljub nekaterim nasprotnim trendom podoba Sama še vedno ostaja trdno zasidrana v češki in slovaški javnosti in je del nacionalne identitete.

Pričujoči zbornik razprav lahko označimo s sintagmo preseganje okvirjev. Tako zbornik v prvi vrsti presega okvire posameznih znanstvenih ved. S svojim interdisciplinarnim pristopom ponuja širši pogled na kompleksen in težko rešljiv problem iz zgodnj srednjeveške zgodovine. Enako presega jezikovne in nacionalne okvirje. Na ta način mu uspe ubežati ozkemu nacionalnemu diskurzu ter tako Srednjo Evropo izrisuje na način, kot je funkcionirala v zgodnjem srednjem veku, namreč kot enoten prostor. In nenazadnje zbornik odlikuje

preseganje institucionalnih okvirjev. Vrhunski strokovnjaki različnih institucij so namreč podali koncizen vpogled v trenutno stanje raziskav o kralju Samu ter postavili dragocena izhodišča za nadaljnje raziskave.

Izr. prof. dr. Janez Mlinar, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

